

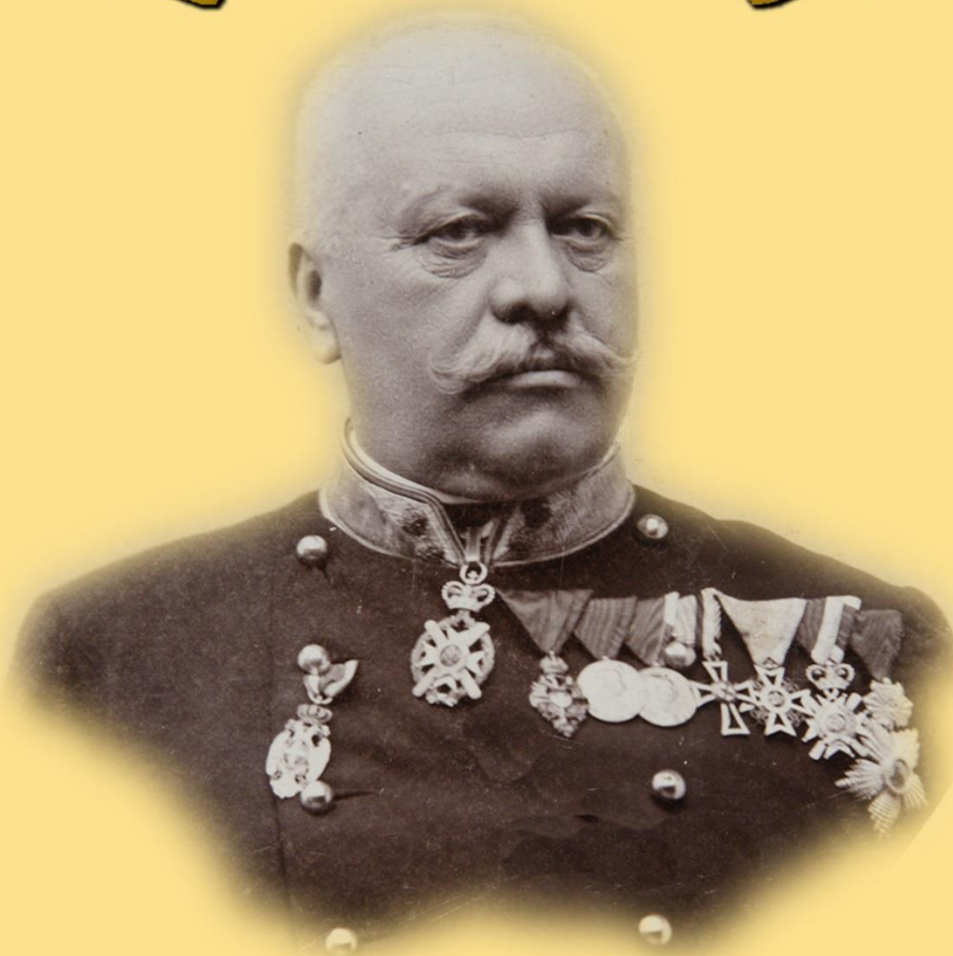
OBSITOS DETEKTÍVEK LAPJA

AZ OBSITOS DETEKTÍVEK EGYESÜLETÉNEK KULTURÁLIS ÉS SZAKMAI FOLYÓIRATA

ALAPÍTVÁ: 2013

I. ÉVFOLYAM 1-4. SZÁM

báró Splényi Ödön
1842 - 1909

OBSITOS DETEKTÍVEK LAPJA

az Obsitos Detektívek Egyesületének kulturális és szakmai internetes folyóirata

Megjelenik: háromhavonta

Kiadja:	Obsitos Detektívek Egyesülete
Székhely:	1184 Budapest, Hengermű utca 4. szám
Felelős kiadó:	Dr. Kovács Lajos elnök
Szerkeszti:	a Szerkesztőbizottság
Elnök-főszerkesztő:	Dr. Kovács Gyula
Tagok:	Alberti Bálintné dr. és Fehér Gábor Miklós
Olvasószerkesztők:	Keglovicsné Mester Györgyi és Öri-Kiss Gyöngyi
Szerkesztőség:	1101 Budapest, Pongrác köz 3. szám I. 4. ajtó Telefon: +36 30 6502130, telefax: +36 1 7002338 E-mail: obsitos.detektivek.lapja@gmail.com
Borítóterv és grafika:	Dr. Kovács Gyula és Dr. Szomor Sándor
Lapnyilvántartási szám:	CE/34909-4/2012. HU ISSN 2064-4043

Közlési feltételek

A Szerkesztőbizottság olyan kéziratokat vár közlésre, amelyek egyfelől a büntetőjoggal és a kriminalisztikával, ezen belül különösen a bűnüldözéssel foglalkoznak, másfelől pedig betekintést engednek a korábbi bűnügyek tapasztalataiba. Szívesen vesszük azokat az írásokat is, amelyek e folyóirat vagy bármely más szakmai lap cikkeivel kapcsolatos észrevételeket és javaslatokat tartalmazzák. Azoknak az anyagoknak a közlésétől sem zárkózunk el, amelyek az egyesületi élettel összefüggő szabadidős, kulturális és sporttevékenységet mutatják be.

A szakmai jellegű írásoknak tükrözniük kell a hazai és a külföldi szakirodalom ismeretét, épp ezért a művekhez forrás- és irodalomjegyzéket kérünk csatolni. A szerzők álláspontját lapunk torzításmentesen közli, de az írásokban megjelenő megállapítások és következtetések nem feltétlenül azonosak a Szerkesztőbizottság véleményével, ezért az írás tartalmáért teljes mértékben a szerző felel.

A Word formátumban, 12 betűpont méretben és egyes sortávval készített kéziratokhoz mellékelni kell a szerző nevét, rendfokozatát, szolgálati helyét és beosztását (ha van), telefonszámát, e-mail címét, valamint lacímét (levelezési címét). A Szerkesztőbizottság – az érdemi mondanivaló érintetlenül hagyása mellett – fenntartja a jogot a mű után közlésére, a kéziratok kommentálására, korrigálására, stilizálására és tipografizálására.

Tartalomjegyzék

Dr. Kovács Gyula

***Milyen úton induljunk el?*.....4**

Dr. Kovács Gyula

***A becsület csorbítására alkalmas hang- vagy képfelvétel készítése, illetve nyilvánosságra hozatala*.....6**

Dr. Kovács Gyula

***Az 1978. évi IV. törvény (régí Btk.) szerinti erőszakos közöszlés bizonyításának tárgya*.....18**

Varga Gabriella

***A Pannonhalmi Bencés Főapátság sérelmére, kulturális javakra elkövetett lopás nyomozásának tapasztalatai*.....45**

Kreitz Zsuzsanna

***Beszámoló egy konferenciáról*.....99**

Szakács Attila

***Segédlet 1. a fegyveres bűncselekmények helyszíni feldolgozásához*.....102**

Mester Györgyi

***Féregirtás (bűnügyi novella)*.....111**

Milyen úton induljunk el? Főszerkesztői gondolatok

*Dr. Kovács Gyula
a Szerkesztő Bizottság elnöke
főszerkesztő*

Milyen úton induljunk el?

Az Obsitos Detektívek Egyesületének Elnöksége, valamint a Szerkesztőbizottság nevében szeretettel köszöntöm a Tisztelt Olvasót!

Az Egyesület Elnökségét hosszabb ideje foglalkoztatta egy folyóirat alapításának a gondolata. Annak ellenére, hogy a rendes tagság nyugállományú, illetve szolgálati járadékos rendőrökből áll, úgy véltük, van még mondanivalónk aktív munkatársaink számára, hiszen sokunk még nem, vagy nem teljesen szakadt el a szakmától.

Az elképzelést tett követte: az elnökségi döntést megerősítő közgyűlési határozat alapján kérelmünkre – a szükséges procedúra után – a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság 2013. január 31-én nyilvántartásba vette az Obsitos Detektívek Lapját, amely internetes formátumban háromhavonta, hagyományos (nyomtatott) formában pedig az Egyesület anyagi lehetőségének függvényében, de legalább évente egyszer fog megjelenni.

A lap a következő *állandó* rovatokat tartalmazza.

- *Jogszabályváltozások*: itt alapvetően a büntetőjogszabályokat, illetve a büntetőjogszabályokkal összefüggő egyéb normatívákat vesszük górcső alá.
- *Szócikkek és tanulmányok*: e rovatban a büntetőjoggal és a kriminalisztikával, ezen belül különösen a bűnüldözéssel foglalkozó írások kapnak helyet.
- *Múltidéző*, ahol régi bűnügyek nyomozásának tapasztalatairól lesz szó.

- *Ez történt velünk:* ebbe a rovatba olyan írásokat teszünk közé, amelyek az egyesületi élettel összefüggő szabadidős, kulturális és sporttevékenységet mutatják be.
- *Egyebek:* ez alapvetően kultúrával, művészettel, szabadidővel és sporttal foglalkozó rovat, de idetartozik bármi, ami az előző kategóriákba nem sorolható, például azokat az írásokat is, amelyek az Obsitos Detektívek Lapjában vagy bármely más szakmai lapban korábban megjelent cikkekkel kapcsolatos észrevételeket és javaslatokat tartalmazzák.

Milyen úton induljunk el? – merült fel lapalapításkor a kérdés. *Bármelyiken* – hangzott a válasz, ami annyit jelent, hogy szakmai téren nincs tabutéma. Nem adunk helyet viszont semmiféle politikai, illetve rasszista, kirekesztő, homofób, xenofób, valamint egyéb gyűlöletkeltésre alkalmas megnyilvánulásnak, ellenben nem fogjuk véka alá rejteni a véleményünket akkor, ha szakmai problémákat tapasztalunk. Erre főszerkesztőként a szavamat adom. „*Mert vétkesek közt cinkos, aki néma.*”¹

Bízom benne, hogy lapunk elnyeri az olvasók tetszését! Merem remélni azt is, hogy cikkeinkkel, tanulmányainkkal és reflexióinkkal, egyszerűen írásainkkal hasznára válunk a gyakorlati jogalkalmazóknak, leginkább a nyomozó hatóságok tagjainak, különösen az aktív rendőröknek, továbbá úgyszintén azoknak, akik a különböző szintű rendészeti képzéseken vesznek részt.

E gondolatok jegyében kívánok a szerzőknek, a lap munkatársainak, a Szerkesztőbizottság tagjainak, az olvasószerkesztőknek és minden Kedves Olvasónak erőt, egészséget!

Dr. Kovács Gyula

¹ Babits Mihály: Jónás könyve, 81–82. sor [Babits Mihály – idézetek (http://enciklopedia.fazekas.hu/memo/Babits_Mihaly.htm)].

Dr. Kovács Gyula²

A becsület csorbitására alkalmas hang- vagy képfelvétel készítése, illetve nyilvánosságra hozatala

Ultima ratio: a büntetőjog egyik alapelve, amely kifejezi az állami beavatkozás leg-erősebb formáját, amikor a többi jogág nem képes a jogsérelem orvoslására.³

BEVEZETÉS

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényt [új (Btk.)] az Országgyűlés 2012. június 25-i ülésnapján fogadta el, 2012. július 13-án hirdették ki a Magyar Közlöny 2012/92. számában, és 2013. július 1-jén lépett hatályba.

Az Országgyűlés az új Büntető Törvénykönyvet a hatálybalépése óta hat esetben módosította. Legutóbb – 2013. november 18-án – az egyes büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódó más törvények módosításáról szóló 2013. évi CLXXXVI. törvény iktatta be a Btk.

² A szerző szakíró, újságíró (a Magyar Újságírók Országos Szövetségének és a Tudományos Újságírók Klubjának tagja), a Magyar Bűnüldöző szakmai-tudományos folyóirat és lapunk főszerkesztője.

³ Vessd össze: az Alkotmánybíróság 23/1990. (X. 31.) AB határozatával (Szabó András párhuzamos véleménye).

Különös Részébe a „*Kémkedés az Európai Unió intézményei ellen*” (Btk. 261/A. §),⁴ valamint a „*Sporteredmény tiltott befolyásolása*” (Btk. 349/A. §)⁵ elnevezésű tényállást. A két tényállás a Magyar Közlöny 2013/190. számában jelent meg, és 2014. január 1-jétől hatályos.⁶

Nem mellesleg jegyzem meg, hogy a 2013. évi CLXXXVI. törvény mintegy harminc közlönyoldalon, tizennyolc büntetőjogi és ehhez kapcsolódó más törvényt – köztük a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényt (a továbbiakban: Be.) is – módosította.

JOGALKOTÓI LELEMÉNYEK

Témánk szempontjából azonban most nem a Btk. legutóbbi, hanem az azt megelőző módosítása az érdekes. A bevezetőben írtakat egyfelől tájékoztatásnak szántam, másfelől pedig az általam olyannyira sokszor és sok helyütt ostorozott jogalkotási lázra szerettem volna ismét felhívni a figyelmet. (E jogalkotási lázról egyébként lesz még szó.)

Vegyük tehát górcső alá jogalkotóink legújabb leleményeit, a címben is szereplő tényállásokat, amelyeket az emberi méltóság védelme és a bizonyítékok meghamisításának megakadályozása érdekében a Btk. módosításáról szóló 2013. évi CLXXVIII. törvény hívta életre, és amelyek a Magyar Közlöny 2013/185. számában, 2013. november 8-án jelentek meg, 2013. november 16-i hatállyal.

A becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítését (Btk. 226/A. §) *az követi el, aki abból a célból, hogy más vagy mások becsületét csorbítsa, hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú hang- vagy képfelvételt készít.*

A tényállás jogtechnikai felosztása sajátságos, mivel egy szakaszból és azon belül egy bekezdésből áll. (A töretlen törvényszerkesztési gyakorlat szerint, amennyiben az első bekezdést nem követi második vagy annál több bekezdés, akkor azt az egyetlen egy bekezdést nem jelölik.)

A bűncselekmény vétség, elkövetője egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A deliktum csak akkor tényállásszerű, ha

⁴ 2013. évi CLXXXVI. törvény 118. § (5) bekezdése.

⁵ 2013. évi CLXXXVI. törvény 118. § (8) bekezdése.

⁶ 2013. évi CLXXXVI. törvény 120. § (2) bekezdése.

más bűncselekmény nem valósul meg (ügynevezett szubszidiárius vagy kisegítő tényállás).

A becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel nyilvánosságra hozatalát (Btk. 226/B. §) az követi el, aki abból a célból, hogy más vagy mások becsületét csorbítsa, hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú hang- vagy képfelvételt hozzáférhetővé tesz.

A tényállás jogtechnikai felosztását tekintve két bekezdésből áll. Az első bekezdés (az alapeset) vétség, amelynek elkövetője két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A második bekezdés (a minősített eset) büntett, amely a) és b) pontokból áll, elkövetője pedig három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. *A minősített esetet az valósítja meg, aki az alapeseti tényállást [Btk. 226/B. § (1) bekezdése] nagy nyilvánosság előtt [a) pont], vagy jelentős érdeksérelmet okozva [b) pont] követi el.*

A minősített eset tekintetében *nagy nyilvánosságon a bűncselekménynek a sajtótermék, médiaszolgáltatás, sokszorosítás vagy elektronikus hírközlő hálózaton való közzététel útján történő elkövetését is érteni kell* [Btk. 459. § (1) bekezdés 22. pontja]. A *jelentős érdeksérelmet a törvényalkotó még kiegészítő jelleggel sem határozza meg*, erre vonatkozóan irányadók lehetnek az azokhoz a tényállásokhoz kapcsolódó büntetőbírói határozatok, amelyek ezt a társadalmi típusú sértő eredményt tartalmazzák [például: kényszermunka (Btk. 193. §), személyi szabadság megsértése (Btk. 194. §), kényszerítés (Btk. 195. §), közösség tagja elleni erőszak (Btk. 216. §), személyes adattal visszaélés (Btk. 219. §) és tipikusan a rágalmazás (Btk. 226. §)].

A Btk. 226/A. §-ban és a Btk. 226/B. §-ban meghatározott bűncselekmény miatt *nem büntethető az elkövető, ha a becsület csorbítására alkalmas tény valónak bizonyul* (a valóság bizonyítása). A valóság bizonyításának akkor van helye, ha a tény állítását, híresztelését, illetve az arra közvetlenül utaló kifejezés használatát a közérdek vagy bárkinek a jogos érdeke indokolta.⁷

Mindkét bűncselekmény *csak magánindítványra büntethető*.⁸ (A bűncselekmények tényállási elemeinek vázlatát a melléklet tartalmazza.)

⁷ Btk. 229. §.

⁸ Btk. 231. § (2) bekezdése.

A BŰNCSELEKMÉNYEK KODIFIKÁLÁSÁNAK JOGPOLITIKAI INDOKAI

A Btk. 226/A. §-hoz és a Btk. 226/B. §-hoz fűzött nyúl farknyi (miniszteri) indokolásból többszöri olvasatra sem derül ki, hogy a jogalkotót ténylegesen mi vezérelte akkor, amikor a tényállásokat megalkotta.

A 2013. évi CLXXVIII. törvényhez fűzött, alig négysoros általános indokolás első mondata utal a 2013 októberében kirobbant, úgynevezett bizonyítékhamisítási botrányra, a második mondata pedig elvi élel állapítja meg, hogy „*a bizonyíték hamisítása alkalmas a választások tisztaságának megkérdőjelezésére*”. A harmadik mondat szerint, „*a demokratikus intézmények védelme indokolja azt, hogy a Büntető Törvénykönyvben külön tényállás és szigorúbb büntetési tételek szankcionálják a bizonyítékhamisítás esetét*”.⁹ Nagyon bízom benne, hogy ezek után senkiben nem merül fel a kétség a tényállások megalkotásának társadalmi szükségszerűségét illetően!

De fordítsuk komolyra a szót (írást)!

A nem kifejezetten izmos érveket felsorakoztató, mondhatni, igencsak vérszegény általános indokolásból annyi még a laikus számára is szembeötlő lehet, hogy az inkriminált tényállások megalkotását gyaníthatóan egyetlen nemkívánatos esemény, a már említett bizonyítékhamisítási botrány indukálta. Másképpen fogalmazva: egy konkrét, amúgy társadalmilag valóban elítélendő cselekmény miatt lendült mozgásba az gépezet, amely – tőle nem szokatlan módon – szakmában gyártja a jogot, felrúgva ezzel a büntetőjog két alapelvét: a szubszidiaritást és a büntetőjog *ultima ratio* jellegét. (A bizonyítékhamisítási botrány ismertetésétől eltekintek, mivel nagyon nem célom a különböző politikai pártok egymás köz-

⁹ A választások tisztaságának megkérdőjelezésével és a demokratikus intézmények védelmével kapcsolatosan lásd a Btk. 350. § rendelkezéseit. *A választás, a népszavazás, a népi kezdeményezés és az európai polgári kezdeményezés rendje elleni bűncselekmény* hivatott a hatalom gyakorlásában való demokratikus részvételi módszerek zavartalan működéséhez, valamint a lakosság közjogi akaratnyilvánítása eredményének megbízhatóságához fűződő társadalmi érdek védelmére.

ti csatározásainak a szemléltetése. E témával összefüggésben egyébként megszámlálhatatlan információ található a világhálón.)

A *szubszidiaritás* elve annak a követelménye, hogy a büntetőjog alapvetően *ultima ratio*¹⁰ legyen, csak akkor kerüljön sor, mintegy szubszidiárius, kisegítő jelleggel az alkalmazására, ha más jogágban található eszközökkel a büntetőjog által oltalmazott életviszonyok védelme nem megoldható. Ezen alapelv érvényesülésének előfeltétele az is, hogy az egyes jogágak szankciórendszerükben egymásra épüljenek. Az alapelv szűkebb értelmezése magában foglalja azt is, hogy a büntetőjog eszköztárán belül is először az enyhébbek alkalmazására kerüljön sor.

Egy kicsit másképpen: a büntetőjog *ultima ratio* jellegének lényege, hogy a büntetőjogot csak akkor lehet alkalmazni, ha rajta kívül más, enyhébb eszközök nem vehetők igénybe vagy eredménytelenek. A büntetőjog tehát csak kisegítő jellegű lehet, a legvégső esetben a legutolsó eszköz.¹¹

A két új tényállást beiktató törvény jóindulattal részletesnek aposztrofált, alig hétsoros miniszteri indokolása szinte szóra sem érdemes. Egyedül csak a bűncselekmény passzív alanyával foglalkozó második mondatához lenne észrevételem.

A becsületsorbításra alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítésének (Btk. 226/A. §), valamint a becsületsorbításra alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel nyilvánosságra hozatalának (Btk. 226/B. §) – ellentétben az indokolással – nincs passzív alanya. A passzív alany ugyanis olyan sértett,¹² akinek a deliktum a tényleges fizikai mivoltát sérti vagy veszélyezteti, tehát mintegy a testén valósul meg a bűncselekmény. Úgyis jellemezhetjük, hogy a passzív alany egyúttal mindig sértett, ellenben a sértett nem minden esetben passzív alany.¹³

¹⁰ Az *ultima ratio* röviden utolsó érvet jelent. Ezt a kifejezést korábban az ágyúkra írták rá. Ez a szokás XIV. Lajosig vezethető vissza.

¹¹ Lásd az Alkotmánybíróság 23/1990. (X. 31.) AB határozatát, valamint a 30/1992. (V. 26.) AB határozatát.

¹² Vessd össze a Be. 51. § (1) bekezdésével.

¹³ Lásd: Blaskó Béla Magyar Büntetőjog Általános Rész, 159. oldal (Rejtjel Kiadó, Budapest, 2013).

NÉHÁNY TOVÁBBI ÉSZREVÉTEL

Előrebocsátom, hogy terjedelmi okokból nem áll módomban a kérdéses bűncselekmények tényállási elemeit bonckés alá venni, pedig nagyon szeretném.

Arra sem vállalkozom, hogy választ adjak a kérdésre, a jogalkotó vajon miért szankcionál *sui generis*, másképpen sajátképi bűncselekményként egy lényegében előkészületi magatartást? Szögezzük le: a hamis, hamisított vagy valótlan hang- vagy képfelvétel készítése – hasonlóképpen a hamis magánokirat felhasználásához (Btk. 345. §) – tulajdonképpen büntetlen előkészületi cselekménynek minősülne. Mire fel, ez az előrehozott büntetés? (Szó szerint zárójelben borítékolom a szabályozási szakjogászok válaszát: a célzat miatt büntetendő ez az egyébként előkészületi magatartás.)

Azt sem firtatom, hogy mi a helyzet abban az esetben, ha az elkövető a hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú hang- vagy képfelvételt nem abból a célból készíti, hogy más vagy mások becsületét csorbítsa. Továbbmegyek: egy büntetőeljárás, illetve annak kezdeti szakasza, a nyomozás során, miképpen lehet majd bizonyítani azt, hogy az elkövető az elkövetés tárgyát a törvényben meghatározott célzattal készítette?

Végül, de nem utolsósorban: mi köze a két tényállásnak a választások tisztaságának a védelméhez és a bizonyítékok meghamisításának a megakadályozásához? (Itt a 2013. évi CLXXVIII. törvény címére, valamint az ahhoz fűzött általános indokolásban szereplő, a két tényállás törvényszövegéhez képest igencsak nehezen értelmezhető okfejtéseire gondolok.) Erre a kérdésre hadd adjam meg a választ: semmi, még köszönő viszonyban sincsenek egymással.

A BIZONYÍTÉK MEGHAMISÍTÁSA, TÖBBÉ-KEVÉSBÉ EGYENLŐ A HAMIS VÁDDAL

Büntető Törvénykönyvünk – hamis vád címszó alatt – büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni azt, aki más ellen bűncselekményre vonatkozó koholt bizonyítékot hoz a

hatóság tudomására.¹⁴ A bűncselekményre vonatkozó gondatlanul megvalósított hamis vád (már ami a hatóság előtti, bűncselekmény elkövetésével történő hamis vádolást illeti) pedig vétség, amelynek elkövetője két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.¹⁵

Vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő az is, aki más ellen szabálysértésre, közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegésre vagy fegyelmi vétségre vonatkozó koholt bizonyítékot hoz a hatóság vagy a fegyelmi jogkör gyakorlójának tudomására.¹⁶ Jól látható tehát, hogy a „*bizonyítékhamisítás esetét*” (az idézet az indokolásból való) a Btk. megfelelő módon szankcionálja, ezért nem szükséges külön tényállásokat megalkotni.

Megjegyezni kívánom, hogy aki „*kohol*”, az valótlanosságot, rágalmat agyal ki, a koholmány pedig valótlan, kiagyalt állítást jelent.¹⁷ A bizonyítékok koholása hamis tartalmú bizonyítási eszköz vagy eszközök létrehozását, illetőleg bizonyítási eszközök tartalmának meghamisítását jelenti.¹⁸

Felhívom a figyelmet arra, hogy a hamis vád esetében a koholt bizonyíték létrehozása önmagában még nem bűncselekmény, csak akkor az, ha az inkriminált bizonyítékot a hatóság tudomására hozzák (ez egyértelműen kitűnik a törvényszövegből). Ismét felteszem a kérdést: miért mégis, hogy a Btk. 226/A. § esetében a hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú hang- vagy képfelvétel – törvényben meghatározott célzattal történő – készítése már önmagában bűncselekményt valósít meg, noha e bűncselekmény kisebb súlyú, mint a bűncselekményre vonatkozó koholt bizonyíték hatósági tudomásra hozása? A választ a tisztelt olvasóra bízom, különös tekintettel arra, hogy a feleletet a 2013. évi CLXXVIII. törvény indokolásában hiába is keresnénk. Mint azt korábban írtam: az indokolásból lényegében semmi nem derül ki, így az sem, hogy mi értelme volt a tényállásokat megalkotni. [Arról pedig végképp nem ejtek szót, hogy a két új bűncselekmény tükrében mire való a rágalmazás

¹⁴ Btk. 268. § (1) bekezdés b) pontja.

¹⁵ Btk. 268. § (5) bekezdése.

¹⁶ Btk. 269. § c) pontja.

¹⁷ Juhász–Szöke–O. Nagy–Kovalovszky (szerk.): Magyar értelmező kéziszótár, 747. oldal.

¹⁸ Karsai Krisztina (szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz, 555. oldal (CompLex Kiadó, Budapest, 2013).

(Btk. 226. §) és a becsületsértés (Btk. 227. §) tényállása. A két új bűncselekmény és a hivatkozott tényállások közti elhatárolási kérdéseket sem szeretném feszegetni (igen, tisztában vagyok azzal, hogy a Btk. 226/A. § kiegészítő jellegű tényállás).]

BEFEJEZÉS

A „*Jogalkotói lelemények*” elnevezésű fejezetben jeleztem, hogy az általam olyannyira sokszor és sok helyütt ostorozott jogalkotási lázra később még visszatérek.

Legyen tehát! Soha nem rejtettem véka alá azt a véleményemet, sőt számos publikációban is utaltam arra, hogy a rendszerváltoztatást követő éveket a jogalkotási dömping jellemezte, és ez a helyzet napjainkban is fennáll. E kodifikációs láz, azon túl, hogy megkérdőjelezi a jogbiztonságot és felveti bizonyos törvények megalkotásának, valamint a jogszabály-módosításoknak a megalapozottságát a társadalmi szükségszerűség oldaláról, egy sajátos kérdést feszeget: képesek-e megbirkózni feladataikkal azok, akik a jogot alkalmazzák? A tapasztalatok arra engednek következtetni, hogy egyre nehezebben. A jogászok számára is sokszor érthetetlen és követhetetlen változások belsővé tétele a nem jogász végzettségű jogalkalmazók számára komoly problémát jelent, ami igencsak hátrányosan hat a munkavégzés színvonalára. (Néha, olyan érzésem van, hogy bizonyos pozíciókban lévő személyek önmegvalósító tevékenységéhez kell asszisztálni, figyelemmel egy-egy, a Btk. Különös Részeiben szereplő „*elkövethetetlen*” bűncselekményre is.)

Nos, ennek a jogalkotási dömpingnek vagy kodifikációs láznak ékes példája vagy inkább (mellék)terméke, valamint a nem kellőképpen előkészített törvényalkotó munkának a csimborasszója ez a 2013. november 16-án hatályba lépett két tényállás.

Dixi et salvavi animam meam!

MELLÉKLETEK

Becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítése (Btk. 226/A. §)

OBJEKTÍV ELEMEEK	
Tárgy	Tárgyi oldal
Jogi tárgy Az emberi becsület és méltóság, mint a személyiségi jog lényeges részének védelméhez fűződő társadalmi érdek.	Elkövetési magatartás Az elkövetési tárgy készítése.
Elkövetési tárgy Hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú hang- vagy képfelvétel.	Eredmény Szituációs ismérvek Az elkövetés helye, ideje, módja és eszköze.
SZUBJEKTÍV ELEMEEK	
Alany	Alanyi oldal
Általános alany A bűncselekmény elkövetője bárki lehet, aki az alannyá válás általános feltételeinek megfelel.	Bűnösség A bűncselekmény csak egyenes szándékkal valósítható meg.
Speciális alany	Célzat Más vagy mások becsületének csorbítása.

Egyéb rendelkezések

A bűncselekmény szubszidiárius jellegű: csak akkor tényállásszerű, ha más deliktum nem valósul meg.

A valóság bizonyítása

A bűncselekmény miatt nem büntethető az elkövető, ha a becsület csorbítására alkalmas tény valónak bizonyul. A valóság bizonyításának akkor van helye, ha a tény állítását, híresztelését, illetve az arra közvetlenül utaló kifejezés használatát a közérdek vagy bárki-nek a jogos érdeke indokolta.¹⁹

Magánindítvány

A bűncselekmény csak magánindítványra büntethető.²⁰

¹⁹ Btk. 229. §.

²⁰ Btk. 231. § (2) bekezdése.

Becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel nyilvánosságra hozatala (Btk. 226/B. §)

OBJEKTÍV ELEMEEK	
Tárgy	Tárgyi oldal
Jogi tárgy Az emberi becsület és méltóság, mint a személyiségi jog lényeges részének védelméhez fűződő társadalmi érdek.	Elkövetési magatartás Az elkövetési tárgy hozzáférhetővé tétele.
Elkövetési tárgy Hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú hang- vagy képfelvétel.	Eredmény Szituációs ismérvek Az elkövetés helye, ideje, módja és eszköze.
SZUBJEKTÍV ELEMEEK	
Alany	Alanyi oldal
Általános alany A bűncselekmény elkövetője bárki lehet, aki az alannyá válás általános feltételeinek megfelel.	Bűnösség A bűncselekmény csak egyenes szándékkal valósítható meg.
Speciális alany	Célzat Más vagy mások becsületének csorbítása.

Minősített eset

Ha a bűncselekményt

a) nagy nyilvánosság előtt, vagy

b) jelentős érdeksérelmet okozva

követik el.

A valóság bizonyítása

A bűncselekmény miatt nem büntethető az elkövető, ha a becsület csorbítására alkalmas tény valónak bizonyul. A valóság bizonyításának akkor van helye, ha a tény állítását, híresztelését, illetve az arra közvetlenül utaló kifejezés használatát a közérdek vagy bárkinak a jogos érdeke indokolta.²¹

Magánindítvány

A bűncselekmény csak magánindítványra büntethető.²²

²¹ Btk. 229. §.

²² Btk. 231. § (2) bekezdése.

Szakkikkek és tanulmányok

Rovatvezető: Dr. Kovács Gyula

Dr. Kovács Gyula

Az 1978. évi IV. törvény (régi Btk.) szerinti erőszakos közösklés bizonyításának tárgya²³

Az erőszakos közösklés bizonyításának tárgya című írásomban – bevezetés gyanánt – a bñncselekmény 2013. június 30-ig hatályos büntető anyagi jogi szabályozásával foglalkozom, majd röviden kitérek a kérdéses deliktum 2012. évi C. törvény, a 2013. július 1-jétől hatályos új Btk. szerinti szabályozására.²⁴ Ezt követően szó esik általában a bizonyítás tárgyról, valamint az erőszakos közösklés bizonyításáról. A művet forrás- és irodalomjegyzék zárja.

Megjegyezni kívánom, hogy munkám alapvetően kriminálmetodika tárgyú, ezért a büntető anyagi jogi és a büntető eljárásjogi kérdéseket mélyebben nem feszegetem: arra építtek, hogy ezeket az ismereteket a Tisztelt Olvasó már elsajátította. Jelen továbbá, hogy a tanulmány elkészítéséhez korábbi műveimből is merítettem, illetve más művekkel kapcsolatos kutatásaim eredményeit szintén felhasználtam.

²³ A mű egyfajta rövidtávra történő jogtörténeti visszatekintés, részét képezi, ha úgy tetszik előtanulmánya egy a jövőben megjelenő, a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bñncselekmény (új Btk. XIX. fejezet) nyomozásával foglalkozó terjedelmesebb írásnak.

²⁴ Az új Btk.-t az Országgyűlés 2012. június 25-i ülésnapján fogadta el, és a Magyar Közlöny (MK) 2012. évi 92. számában, július 13-án jelent meg.

I. A 2013. JÚNIUS 30-ig HATÁLYBAN VOLT BÜNTETŐ ANYAGI JOGI SZABÁLYOZÁS

Az erőszakos közöszlés tényállását legutóbb a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXII. törvény változtatta meg, 2012. június 29-i hatállyal. A törvény 6. §-a a régi Btk. 197. § (2) bekezdés b) pontját.

A (2) bekezdés új b) pontja értelmében, a büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha „*a sértett az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt áll, illetve az elkövető az erőszakos közöszlést a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve követi el*”.

A 2012. évi LXII. törvény 6. §-hoz fűzött indoklás szerint, az erőszakos közöszlés módosítására a nemzetközi elvárásoknak megfelelően került sor. Az irányadó nemzetközi dokumentumok (2004/68/IB kerethatározat, a 2011/93/EU irányelv, a CAHVIO, valamint a PCES Egyezmény) alapján, az elkövető hozzátartozója, vagy nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése alatt álló sértettek mellett, a sértettel kapcsolatban fennálló hatalmi vagy befolyási viszonytal való visszaéléssel elkövetett cselekményeket is szükséges súlyosabban büntetni, ezért indokolt ezek átvétele. A régi Btk. 197. § (2) bekezdés b) pontja szempontjából a „*visszaélés*” a kulcsfogalom, mert csak akkor merülhet fel büntetőjogi fenyegetettség, ha az elkövető visszaél a „*hatalmi*”, befolyási helyzetével a szexuális cselekmény érdekében.

Az erőszakos közöszlés tényállása egy szakaszból áll. A szakasz – jogtechnikai szempontokat figyelembe véve – három bekezdésre, a (2) bekezdés pedig három alpontra [a)–c) alpont] tagozódik. Az (1) bekezdés az alapeseti tényállást tartalmazza (itt amúgy két fordulatot fogalmaz meg a jogalkotó), a (2) bekezdésben a minősített eset, a (3) bekezdésben pedig a súlyosabban minősített eset kap helyet. A 197. §-hoz szorosan kapcsolódnak a 209. és a 210. §-ban nevesített magánindítvánnyal összefüggő, illetve értelmező rendelkezések.

Végezetül nézzük a kézirat lezárásakor hatályos, régi Btk. szerinti tényállást!

Erőszakos közösülés

197. § (1) Aki mást erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel közösülésre kényszerít, vagy más védekezésre, illetőleg akarattnyilvánításra képtelen állapotát közösülésre használja fel, bűntettet követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) az erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel közösülésre kényszerít,

tett sértett a tizenkettedik életévét nem töltötte be,

b) a sértett az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt áll, illetve az elkövető az erőszakos közösülést a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve követi el,

c) a sértettel azonos alkalommal, egymás cselekményéről tudva, többen közösülnek.

(3) A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a (2) bekezdés a) pontja szerinti erőszakos közösülés a (2) bekezdés b) vagy c) pontja szerint is minősül.

II. AZ ERŐSZAKOS KÖZÖSÜLÉS DE LEGE LATA

Az új Büntető Törvénykönyv a régi Btk. XIV. fejezet II. címében szereplő bűncselekményeknek megfelelő tényállásokat *a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények* címszó alatt (XIX. fejezet) csoportosítja. E fejezetben tíz tényállás található, amelyek közül a *szexuális kényszerítés* (196. §), *szexuális erőszak* (197. §) és a *szexuális visszaélés* (198. §) lényegében lefedi a régi Btk. 197. és 198. § szerinti erőszakos közösülés, illetve szemérem elleni erőszak tényállását.

A további tényállások sorrendben a következők:

- Vérfertőzés (199. §)
- Kerítés (200. §)
- Prostitúció elősegítése (201. §)
- Kitartottság (202. §)
- Gyermekprostitúció kihasználása (202. §)
- Gyermekpornográfia (204. §)
- Szeméremsértés (205. §)

Az új Btk. 206. § alapján a gyermekprostitúció kihasználása, a prostitúció elősegítése, a kitartottság és a szeméremsértés elkövetőjével szemben *kitiltásnak is helye van*.

Magánindítvánnyal kapcsolatos rendelkezéseket tartalmaz az új Btk. 207. §, amely szerint a 196. § (1) bekezdésében, a 197. § (1) bekezdés a) pontjában, és a 205. § (3) bekezdésében meghatározott bűncselekmény *csak magánindítványra büntethető, kivéve, ha azzal összefüggően nem magánindítványra büntetendő bűncselekményt is elkövetnek.*

Az új Btk. az értelmező rendelkezések körében (Záró Rész) határozza meg a *prostitúció* és a *szexuális cselekmény* fogalmát. A 459. § (1) bekezdése szerint,

25. prostitúció: a rendszeres haszonszerzés céljából történő szexuális cselekmény végzése,

27. szexuális cselekmény: a közösülés és minden súlyosan szemérem sértő cselekmény, amely a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas, vagy arra irányul.

Az új Büntető Törvénykönyvhöz fűzött indokolás szerint, a XIX. fejezet címe a régi Btk.-nál jobban kifejezi a fejezetben foglalt tényállások által védett jogi tárgyakat, hiszen nem a nemi erkölcs védelme az elsődleges és egyetlen védett jogi tárgy, hanem a nemi integritás, a nemi önrendelkezés és a nemi szabadság védelme is. Az előbbi ugyanis a „köz” érdekét tartja elsődlegesen szem előtt, az utóbbi a „magánszférára” koncentrál. Az új címmel a jogalkotó reagál továbbá a női szervezetek ilyen irányú ajánlásaira is.

A XIX. fejezet figyelemmel van azon nemzetközi elvárásra és társadalmi igényre, miszerint kiemelten kell védeni az ilyen jellegű bűncselekmények esetén (is) a tizennyolc éven aluli személyeket. Erre tekintettel például minősített esetként határozza meg a törvény a tizennyolc éven aluli sérelmére elkövetett szexuális erőszakot, illetve azt, ha az elkövető részben vagy egészben tizennyolc éven aluli, prostitúciót folytató személlyel tartatja ki magát, továbbá önálló tényállásban szabályozza a gyermekprostitúció kihasználását.

A törvény a korszerűség, a nemzetközi kifejezésekkel való összhang és a jobb közérthetőség követelményének megfelelően egyes fogalmakat felvált újakkal, például erőszakos közösülés és szemérem elleni erőszak helyett szexuális erőszak, megrontás helyett szexuális visszaélés, közösülés és fajtalanítás helyett összefoglalóan szexuális cselekmény, visszaélés pornográf felvétellel helyett gyermekpornográfia, üzletszerű kéjelgés helyett prostitúció lesz az elnevezés.

E három tényállás 2013. július 1-jétől hatályos szövege a következő:

Szexuális kényszerítés

196. § (1) Aki mást szexuális cselekményre vagy annak eltérésére kényszerít, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki a szexuális kényszerítést

a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére,

b) a hozzátartozója, vagy nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, illetve a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve követi el.

(3) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a szexuális kényszerítést tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el.

Szexuális erőszak

197. § (1) Szexuális erőszakot követ el, és büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki

a) a szexuális kényszerítést erőszakkal, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel követi el,

b) más védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotát szexuális cselekményre használja fel.

(2) Szexuális erőszakot követ el az is, és öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés büntetéssel büntetendő, aki tizenkettedik életévét be nem töltött

személlyel szexuális cselekményt végez vagy végeztet.

(3) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt

a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el,

b) az elkövető a hozzátartozója, vagy nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése, illetve egyéb módon a hatalma vagy befolyása alatt álló személy sérelmére követi el, vagy

c) azonos alkalommal, egymás cselekményéről tudva, többen követik el.

(4) Öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő,

a) aki az (1) bekezdés a) pontjában vagy a (3) bekezdés b) vagy c) pontjában meghatározott bűncselekményt tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére követi el, vagy

b) ha a (3) bekezdés a) pontjában meghatározott bűncselekmény a (3) bekezdés b) vagy c) pontja szerint is minősül.

(5) Aki szexuális erőszak elkövetéséhez szükséges vagy azt könnyítő feltételeket biztosítja, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szexuális visszaélés

198. § (1) Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennegyedik életévét be nem töltött személlyel szexuális cselekményt végez, vagy ilyen személyt arra bír rá, hogy mással szexuális cselekményt végezzen, büntett miatt egy évtől öt évig

terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennegyedik életévét be nem töltött személyt arra törekszik rábírní, hogy vele vagy mással szexuális cselekményt végezen, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Ha a sértett az elkövető hozzátartozója vagy nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése alatt áll, illetve az elkövető a szexuális visszaélést a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve követi el, a büntetés

a) az (1) bekezdésben meghatározott esetben két évtől nyolc évig,

b) a (2) bekezdésben meghatározott esetben egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés.

(4) Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennegyedik életévét betöltött, de tizennyolcadik életévét be nem töltött személlyel a vele kapcsolatban fennálló hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve szexuális cselekményt végez, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

III. A BIZONYÍTÁS TÁRGYA

A bizonyítás tárgya című fejezetben a bizonyítás tárgyát általánosságban ismertetem, valamint részletesebben szólok az erőszakos közöszülés bizonyításáról. Itt a bizonyítás tárgyát alapvetően a tényállási elemek oldaláról közelítem meg, továbbá a tényállási elemek mellett feltüntetem a kriminalisztikai alap és kiegészítő kérdéseket is.

3.1. A bizonyítás tárgyról általában

A bizonyítás tárgyának vizsgálata során beszélhetünk büntető anyagi és eljárásjogi szempontokról, az úgynevezett járulékos kérdésekről, valamint kriminalisztikai oldalról is megközelíthetjük a kérdést.

Általánosságban véve kijelenthetjük, hogy a bizonyítás tárgyát az erőszakos közöszülés nyomozása során is a tényeknek az a köre alkotja, amelyre a bizonyítás irányul. Egy adott bűncselekmény elkövetésével kapcsolatban azonban számtalan tény valósulhat meg, amelyek közül az eljárás szempontjából egyesek jelentősek, mások nem. Okkal-joggal merül fel a kérdés: egy adott bűncselekmény nyomozása során, melyek az eljárás szempontjából jelentős tények?

A Be. a bizonyítás általános szabályai²⁵ keretén belül úgy rendelkezik, hogy *büntető anyagi és eljárásjogi szempontok szerint, a bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető és a büntetőeljárás jogszabályok alkalmazásában jelentősek*. A bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni. (Azonban, ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére, és megvizsgálására.)²⁶

A bizonyítás tárgyának megválasztására vonatkozóan tehát az eljárási törvény azt a követelményt támasztja, hogy a bizonyítás a megalapozott tényállás megállapításához szükséges, lényeges (releváns) tényekre, és ne a közömbös tényekre irányuljon. Ennek szellemében, *büntető anyagi jogi szemszögből bizonyítani az adott bűncselekmény törvényi tényállási elemeit kell*.

A bizonyítás a büntetőeljárás járulékos kérdéseinek – különösen a polgári jogi igénynek – *elbírálásában jelentős tényekre is kiterjedhet*. Ellenben nem kell bizonyítani azokat a tényeket, amelyek köztudomásúak, vagy amelyekről az eljáró bíróságnak, ügyésznek, illetőleg nyomozó hatóságnak hivatalos tudomása van. Az eljárásban részt vevő személyek a büntetőeljárás törvényben meghatározott esetekben és módon kötelesek és jogosultak a bizonyításban közreműködni.²⁷

Noha a Be. expressis verbis erről nem rendelkezik, de *a járulékos kérdések körében a bizonyítás tárgyát ki kell terjeszteni a bűncselekmény elkövetését közvetlenül lehetővé tevő okokra és körülményekre is*. Erre utal a 63/A. § (1) bekezdése (Intézkedés a bűnözés megelőzésére és más eljárás kezdeményezésére), amikor kimondja: a bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság a bűncselekmény elkövetését közvetlenül lehetővé tevő, a büntetőeljárás során megállapított okokról és körülményekről a további bűncselekmények megelőzése végett, ha ez szükséges, haladéktalanul, de legkésőbb az eljárása befejezésekor tájékoztatja a bűnözés megelőzésére illetékes állami vagy önkormányzati szervet.

²⁵ Be. VII. Fejezet (A bizonyítás, 75–125. §) I. Cím (A bizonyítás általános szabályai, 75–78. §).

²⁶ Lásd a Be. 75. § (1) bekezdését.

²⁷ Vesd össze a Be. 75. § (2)–(4) bekezdésével.

Kriminalisztikai, pontosabban *kriminálmotodikai oldalról vizsgálva pedig a kriminalisztikai alapkérdésekre, valamint az esetlegesen felmerülő kiegészítő kérdésekre szükséges feleletet adni.* Megjegyzendő, hogy a kriminalisztikai alap- és kiegészítő kérdések, valamint a bűncselekmény általános törvényi tényállási elemei jól összehangolhatók. Például, ha az elkövetés helyét (*Hol történt?*), az idejét (*Mikor történt?*), a módját (*Hogyan történt?*) és az eszközt (*Mivel követték el?*) kutatom, akkor lényegében az ügynevezett *situációs ismérvekre* (általános törvényi tényállási elemek, tárgyi oldal, nem szükségképpen ismérvek) keresem a választ. (A kriminalisztikai alapkérdésekről bővebben: *Kis nyomozástan*, 66–81. oldal.)²⁸

Ez igaz abban az esetben is, ha – lett lévén az általános törvényi tényállás egy absztrakció – az adott bűncselekmény törvényi tényállása nem feltétlenül tartalmazza az általános törvényi tényállás minden elemét. Amennyiben egy bűncselekmény tényállásában nincsenek megjelölve a situációs elemek (az elkövetés helye, ideje, módja és eszköze), akkor azokat a bűncselekmény miatti anyai jogi felelősség szempontjából nem fontos bizonyítani, de kriminalisztikai nézőpontból szükséges ezek ismerete is, tehát végső soron mégiscsak bizonyítani kell.

A bizonyítás tárgyának meghatározásakor indokolt röviden kitérni a bizonyítandó és a bizonyító tények kérdéskörére is. A bizonyításban a bizonyítandó tény fennállására nézve a bizonyító tény észlelése útján vonhatunk le következtetéseket. A bizonyító tény önmagában nem tekinthető jogi fogalomnak. A bizonyítás, mint jogi tevékenység során a bizonyító tény, mint bizonyíték kerülhet alkalmazásra. A tény általános értelemben a valóság egy mozzanata, az, ami van, ami megtörtént, vagy amit megtettek. E megállapításból kiindulva, jogi értelemben a bizonyítékot a bizonyító ténynél szélesebb fogalomnak kell tekinteni. Ennek megfelelően a büntető-eljárásbeli bizonyításban bizonyítékok azok az objektíve létező tények, tudományosan elismert jelenségek, összefüggések, amelyek a bizonyítandó tény fennállásának megállapítására alkalmasak. *„Bizonyíték minden tény, körülmény vagy adat, amely az állítás bizonyítására szolgál. A bizonyíték vagy közvetlen tapasztalásból, vagy mások tanúságából meríthető; az utóbbi esetben a bizonyíték*

²⁸ Dr. Kovács Gyula – Dr. Dobos János: *Kis nyomozástan*, szerzői-szerkesztői kiadás (Budapest, 2008).

*értéke a tanú hitelességétől függ.*²⁹ (A bizonyítás tárgyáról részletebben lásd: dr. Nagy József *A kriminálmetodika általános kérdései*, 14–34. oldal.)³⁰

Nézzünk egy példát: az erőszakos közöszlész nyomozásakor a bizonyítás tárgyát képezi – egyebek mellett – az erőszak alkalmazása.³¹ Az erőszak valamely személyre közvetlenül ható olyan fizikai erő kifejtése, amely az ellenállást megtöri.³² Ilyen alapvetően a sértett bántalmazása, például ütlegetése, lefogása, leszorítása. Ez tehát a bizonyítandó tény. Itt az egyik lehetséges bizonyítékforrás az a természetes személy, akinek a bizonyítandó tényről tudomása van (vagyis, aki látta a sértett bántalmazását) és aki az adatgyűjtés, tanúkutatás során a nyomozó hatóság látókörébe kerül (a továbbiakban: tanú). A nyomozó hatóság a Be. szabályainak,³³ valamint a kriminalisztikai (taktikai és metodikai) ajánlásoknak megfelelően a tanút kihallgatja. A tanú vallomása a Be. szerint bizonyítási eszköz,³⁴ azaz bizonyíték, amelynek értéke – mint arról már szó esett – a tanú hitelességétől függ. Természetesen a szemtanú vallomása mellett bizonyítási eszköz, vagyis bizonyíték lehet a sértett tanúvallomása, valamint a sértett orvosi vizsgálata alkalmával kiállított orvosi látólelet és vélemény, illetve végső soron a terhelt beismerő vallomása is.³⁵ E példában büntetőjogi nézőpontból az elkövetési magatartáson belül az elkövetési módot vizsgáltuk, kriminalisztikai oldalról pedig a szűkebb értelemben vett „*Mi történt?*”, illetve a „*Hogyan történt?*” kérdést feszegettük.

Esetünkben bizonyítás tárgyát képezheti továbbá a sértett esetleges sérülésének gyógytartama. Ez is a bizonyítandó tények körébe tartozik. A nyomozó hatóság az inkriminált bizonyítandó tény megállapítása vagy megítélése érdekében igazságügyi orvos szak-

²⁹ Révai (Hypertextes) Nagy Lexikona, III. kötet, 373. oldal (Woodstone Interactive CD-ROM Fejlesztő és Kiadó Kft. Budapest, 1998).

³⁰ Kiadó: Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2007.

³¹ Régi Btk. 197. § (1) bekezdése.

³² 34/2007. BK vélemény III.1. pontja a hatályon kívül helyezett BK 93. számú állásfoglalás felülvizsgálatáról.

³³ Be. 79–94. § és 181. §.

³⁴ Be. 76. § (1) bekezdése.

³⁵ Be. 117–118. §.

értőt rendel ki.³⁶ A szakvélemény szintén bizonyítási eszköz,³⁷ tehát bizonyíték. Büntetőjogi szempontból nézve, itt a kvázi eredményt vettük górcső alá, kriminalisztikai vonatkozásban pedig a „Mi következett be?” vagy a „Milyen fokú sérülést szenvedett a sértett?” kérdésre kerestük a választ. (Másképpen fogalmazva: a szűkebb értelemben vett *Mi történt?* felvetésre kaptunk feleletet.)

Az erőszakos közöszülés ugyan immateriális bűncselekmény, vagyis eredményt nem tartalmaz, de a gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a sértett bántalmazásának egyfelől szemmel látható nyomai vannak, másfelől pedig a bántalmazással a tettes sérülést okozhat a sértettnek. Az első esetben a sérülés látható nyomai utalhatnak a bántalmazás tényére, a második esetben az erőszakos közöszüléssel halmazatban testi sértés vétsége vagy bűntette (rég. Btk. 170. §) is megvalósulhat. Ilyenkor a nyomozást nyilvánvalóan erre a bűncselekményre is ki kell terjeszteni. Dőreség lenne tehát ex cathedra kijelenteni, hogy az erőszakos közöszülés esetében az erőszak eredményeképpen keletkezett bántalmazás nyomai, illetve az esetleges sérülések azért nem képezik a bizonyítás tárgyát, mert azokat a tényállás nem tartalmazza.

3.2. Az erőszakos közöszülés bizonyítása

Az erőszakos közöszülés bizonyítási tárgyait alapvetően az elkövetési tárgy (passzív alany), a tárgyi oldal elemei (elkövetési magatartás, valamint szituációs ismérvek), az alany (általános és speciális alany), az alanyi oldal (bűnösség, célzat és motívum) oldaláról közelítem meg. A tényállási elemek mellett feltüntettem a kapcsolódó kriminalisztikai alap- és kiegészítő kérdéseket is.

Az elkövetési tárgy

Az erőszakos közöszülés nyomozása során, az objektív elemek körében *a bizonyítás tárgyát képezi az elkövetési tárgy, pontosabban a passzív alany személye*, ami a „Kinek a sérelmére követte el?” kérdésre ad választ. (A passzív alany, büntető anyagi jogi kategória. Büntetőeljárás-jogi megfelelője a sértett,³⁸ azzal a megszorító értelmezéssel, hogy minden passzív alany sértett, de nem minden sértett passzív alany.)

Létezik olyan jogirodalmi értelmezés, amely szerint nem feltétlenül igaz az, hogy minden passzív alany sértett. Akik ezt az álláspontot képviselik, arra hi-

³⁶ Be. 99. § (1) bekezdése.

³⁷ Be. 76. § (2) bekezdése.

³⁸ Be. 51. § (1) bekezdése.

vatkoznak, hogy például a csalás (rég. Btk. 318. §) esetében, ha elválnak a tévedésbe ejtett és a kárt szenvedett személy, akkor az előbbi lesz a passzív alany, az utóbbi a sértett, azonban a passzív alany ebben az esetben nem tekinthető a bűncselekmény sértettjének, mert az nem az ő jogát, illetve jogos érdekét sértette vagy veszélyeztette. Ez a vélemény nem hangzik rosszul, de nem kicsit sántít: a csalásnak ugyanis nincs passzív alanya. Szögezzük le, a passzív alany az a természetes személy, akinek mintegy a testén valósul meg a bűncselekmény.

Az erőszakos közöszlés passzív alanya

a) bárki lehet,

b) tizenkettedik életévét be nem töltött személy lehet,

c) az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló, illetve a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyban levő személy lehet, feltéve, hogy az elkövetőtől különböző nemű (megjegyzendő, hogy csak önálló vagy közvetlen tettes esetén áll fenn ez a kitétel).

a) Bárki, az elkövetőtől különböző nemű személy

*Az a tény, hogy a passzív alany az elkövetőtől eltérő nemű, különösebb bizonyításra nem szorul, egyszerű ránézésre, valamint a sértett és a terhelt vallomása alapján, illetve személyazonosításra alkalmas közokiratból (pl. személyazonosító igazolvány, útlevél) megállapítható. Amennyiben ez ügyben mégis kétség merül fel, a passzív alany és az elkövető eltérő nemének megállapítása vagy megítélése érdekében igazságügyi orvos szakértőt kell kirendelni. E körben a bizonyítás tárgyát képezheti az is, hogy az elkövető a passzív alany nemét illetően ténybeli tévedésben volt-e, avagy sem. Ha a passzív alany és az elkövető azonos nemű, az egyéb tényállási elemek megléte esetén a cselekmény szemérem elleni erőszak³⁹ (megalapozott) gyanújának a megállapítására lehet alkalmas. Itt a *Kinek a sérelmére követte el?*” kriminalisztikai alapkérdés kiegészül „*A sértett az elkövetőtől eltérő nemű volt-e?*” kérdéssel.*

b) Tizenkettedik életévét be nem töltött személy

Az erőszakos közöszlés bizonyítása során *a passzív alany életkorának megállapítása nem okoz nehézséget: erre bármelyik személyazonosításra alkalmas közokirat* (pl. születési anyakönyvi kivonat, útlevél) *alkalmas lehet.* Igazságügyi orvos szakértő, valamint pszichológus szakértő kirendelésére abban az esetben kerülhet

³⁹ Régi Btk. 198. §.

sor, ha a gyanúsított ténybeli tévedésre hivatkozva azt állítja, abban a tudatban volt, hogy a sértett a tizenkettedik (vagy a tizennegyedik⁴⁰) életévét már betöltötte.

*A passzív alany életkora különös jelentőséggel bír. Egyfelől, az erőszakos közösülés alkalmazásában a tizenkettedik életévét be nem töltött személyt védekezésre képtelennek kell tekinteni.*⁴¹ Ez azt jelenti, hogy amennyiben az elkövető az ilyen sértettel annak beleegyezésével közösül, az erőszakos közösülés alapesete⁴² tényállászerű. Másfelől, *ha az erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel közösülésre kényszerített sértett a tizenkettedik életévét nem töltötte be, az minősítő;*⁴³ amennyiben az ilyen sértett az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt áll, illetőleg az ilyen sértettel, azonos alkalommal, egymás cselekményéről tudva, többen közösülnek, többszörösen minősítő⁴⁴ körülmény. (Ha az elkövető a tizenkettedik életévét betöltött, de a tizennegyedik életévét be nem töltött sértettel annak beleegyezésével közösül, cselekménye a megrontás⁴⁵ megállapítására lehet alkalmas.) E fordulat bizonyítása során a korábban említett kriminalisztikai alap- és kiegészítő kérdések egy újabb kérdéssel bővülnek: „*A bűncselekmény elkövetésekor, mennyi idős volt a sértett?*”

c) *Az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló, illetve a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyban levő személy*

A nevelői, felügyeleti, gondozói viszony jellemzően (de nem kizárólagosan) kiskorú személy vonatkozásában fennálló állandó vagy ideiglenes, jogszabályon, megbízáson, szerződésen, illetve rokoni kapcsolaton alapulhat. Gyógykezelés alatt a sértett akkor áll, ha az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eütv.) értelmében betegnek minősül, valamint a törvényben meghatározott egészségügyi ellátásban, egészségügyi szolgáltatásban ré-

⁴⁰ A tizenkettediktől tizennegyedik életév a megrontás (régi Btk. 201–202/A. §) esetében bír relevanciával.

⁴¹ Régi Btk. 210. §.

⁴² Régi Btk. 197. § (1) bekezdése.

⁴³ Régi Btk. 197. § (2) bekezdés a) pontja.

⁴⁴ Régi Btk. 197. § (3) bekezdése.

⁴⁵ Régi Btk. 201. § (1) bekezdése.

*szesül, illetve beavatkozást vagy vizsgálatot, stb. végeznek el rajta.*⁴⁶
(A felsorolt kapcsolatokat úgynevezett függőségi viszonyoknak is nevezik.)

A kérdéses függőségi viszonyok közül a jogszabályon alapuló kapcsolatok esetében a bizonyítás tárgyát képezi, hogy az adott jogszabály, jellemzően annak személyi hatálya a sértettre (és az elkövetőre) kiterjed-e? Ha az inkriminált viszony megbízás vagy szerződés alapján áll fenn, ez okirattal megnyugtatóan bizonyítható. Ugyanez vonatkozik a rokoni kapcsolatra egyaránt. Azt a tényt, hogy a sértett az elkövető gyógykezelése alatt áll, a különböző egészségügyi dokumentációk⁴⁷ alapján lehet megállapítani. Nem mellesleg, e kapcsolatok meglétére a sértett, illetve indifferens személyek tanúvallomása, valamint a gyanúsított beismerő vallomása is bizonyítékkul szolgálhat.

A sértettel kapcsolatban fennálló hatalmi vagy befolyási viszonyral való visszaéléssel elkövetett cselekményt és *magát a hatalmi vagy befolyási viszonyt nem definiálja a törvényhez fűzött* (miniszteri) *indokolás*. [Mint arra már utaltam, ezt a minősített elkövetési módot a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXII. törvény 6. § – 2012. június 29-től – iktatta a tényállásba. Az indokolás szerint a módosítást a vonatkozó nemzetközi dokumentumok (a 2004/68/IB kerethatározat, a 2011/93/EU irányelv, a CAHVIO,⁴⁸ valamint a PCES Egyezmény) hívták életre.]

Megjegyzendő, hogy a szóban forgó kapcsolatoknak az elkövetés időpontjában kell ténylegesen fennállniuk, tehát adott esetben ez is a bizonyítás tárgyát képezheti.

A függő viszony bizonyítása – a sértett életkorához hasonló módon – *az erőszakos közöszlés súlyosabban minősített eseteinek a megállapítása vagy kizárása szempontjából lényeges*. A bűncselekmény súlyosabban minősül ugyanis, ha a sértett az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése, illetve az ügy-

⁴⁶ Részletesebben lásd: 1997. évi CLIV. törvény (Eütv.) 3. §.

⁴⁷ Eütv. 3. § p) pontja.

⁴⁸ Ad Hoc Committee on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence.

nevezett hatalmi vagy befolyási viszony alatt áll;⁴⁹ még súlyosabban, amennyiben ez a viszony az erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel közösülésre kényszerített, tizenkettedik életévét be nem töltött sértett és az elkövető között áll fenn.⁵⁰ E körben a sértett és az elkövető közötti kapcsolatot firtatjuk, jelesen a szűkebb értelemben vett „*Kinek a sérelmére követte el?*” kérdésre keressük ismételten a feleletet.

A tárgyi oldal elemei

Ugyancsak az objektív elemek körében, a tárgyi oldalon, bizonyítás tárgyát képezi az elkövetési magatartás (*Mi történt?*), ami az erőszakos közösülés esetében csak és kizárólagosan tevással valósítható meg. Ilyen elkövetési magatartások: a sértett

a) közösülésre kényszerítése vagy

b) védekezésre, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapotának közösülésre felhasználása.

a) A közösülésre kényszerítés

Az erőszakos közösülés alapesetének első fordulata két egymásba kapcsolódó tevékenységgel valósítható meg: a közösülésen kívül szükséges magatartás a kényszerítés. E magatartások között cél-eszköz viszony áll fenn: a kényszerítés mint eszközcselekmény, a közösülésnek mint célcselekménynek a végrehajtására irányul.⁵¹

A közösülés élettani, köznapi és büntetőjogi fogalma eltér. Élettani, köznapi értelemben a közösülésen olyan szexuális aktust értünk, amelynél a férfi nemi szerve részben vagy egészben behatol a nő nemi szervébe, és amelynek következtében a magömlés is bekövetkezik (imissio penis, emissio seminis). Büntetőjogi szempontból a közösülés befejezett, ha közösülési szándékkal a nemi szervek érintkezése megtörtént, a férfi hímvesszője a szeméremajakkal érintkezett.

A kényszerítés a sértett komoly ellenállásának a leküzdésére alkalmas olyan tevékenység, amelynek eredményeképpen a sértett képtelen valódi akaratának megfelelő magatartás tanúsítására.

⁴⁹ Régi Btk. 197. § (2) bekezdés b) pontja.

⁵⁰ Régi Btk. 197. § (3) bekezdése.

⁵¹ Vessd össze a BH 1997. 568. számú döntésével.

Bizonyítás tárgyát képezi tehát a közösülés (akár élettani, köznapi vagy büntetőjogi értelemben), a kényszerítés mint eszközcselekmény, valamint a két magatartás közötti cél-eszköz viszony.

A közösülés egyfelől a sértett és az indifferens tanú(k) vallomásával, illetőleg a gyanúsított beismerő vallomásával bizonyítható.

Másfelől e téren kiemelten fontos további bizonyítékok a helyszíni szemle során felkutatott és a büntetőeljárasi jogszabályoknak megfelelően rögzített nyomok, anyagmaradványok és tárgyi bizonyítási eszközök. Ilyen lehet különösen az elkövető, valamint a sértett lábnyoma, ujjnyoma, a tőlük származó biológiai anyagmaradványok (pl. vér, ondófoltok, hüvelyváladék), elemi szálak, haj és szőrzet (arcszőrzet, fanszőrzet, terminális szőrzet). Lényeges bizonyíték az elkövető és a sértett helyszínen hagyott ruházata, egyéb használati tárgyai (pl. öngyújtó, cigaretta), pontosabban az azok szakértői vizsgálatával összefüggésben készült szakvélemények (tipikusan nyomszakértői, ujjnyomat- vagy daktiloszkópiai szakértői, genetikus szakértői, vegyészszakértői vélemények). Az inkriminált szakvélemények egyrészt bizonyítéku szolgálhatnak arra, hogy az elkövető és a sértett a helyszínen tartózkodtak, és ott közösülés vagy annak kísérlete, illetőleg egyéb súlyosan szeméremsértő cselekmény (fajtalanság⁵²) történt. Például, a sértett helyszínen hagyott ruházatán található, az elkövetőtől származó ondófolt a közösülés vagy más súlyosan szeméremsértő cselekmény ékes bizonyítéku szolgálhat, míg a sértett orvosi vizsgálata során mintaként vett hüvelykenetben az elkövetőtől eredő ondószálak nem hagynak kétséget afelől, hogy a közösülés a szó élettani, köznapi értelmében is megvalósult.

Érdemi bizonyíték még a sértett orvosi vizsgálata alkalmával készült orvosi látlelet és vélemény, illetve az orvos szakértői vélemény. Erre a későbbiek folyamán kitérek.

A kényszerítés erőszakkal, vagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel valósul meg. Erről az elkövetési módok részletezésénél szölok.

b) A védekezésre, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapot közösülésre felhasználása

⁵² Lásd a régi Btk. 210/A. § (2) bekezdését.

A védekezésre képtelen állapot olyan helyzetet jelent, amikor a sértett nem tud fizikai ellenállást kifejteni, nem áll módjában az ellene intézett támadással szemben védekezni. Az erőszakos közösülés megvalósulása szempontjából közömbös, hogy ez az állapot milyen magatartás következményeképpen alakult ki. A lényeg, hogy az elkövető ezt az állapotot használja ki (vagy fel) a közösülésre. *A sértett védekezésre képtelen állapotát a tanúvallomások és a gyanúsított beismerő vallomása mellett tárgyi bizonyítási eszközökkel is bizonyíthatjuk.* Amennyiben például a sértettet megkötözték, akkor az erre szolgáló eszközt a helyszíni szemle során fel kell kutatni (az eszköz egyben nyomhordozó is lehet, és az eszközről származó mikro méretű anyagmaradványokat a sértett is „hordozhatja”). Ha a megkötözésnek látható nyomai vannak, ezeket az orvosi látélet és véleményben fel kell tüntetni, illetőleg a sérülések keletkezésével kapcsolatosan az igazságügyi orvos szakértőt nyilatkoztatni kell. Hadd utaljak ismét a régi Btk. 210. §-ának rendelkezésére, amely szerint, valamennyi erőszakos nemi erkölcs elleni bűncselekmény tizenkét éven aluli sértettjét ab ovo védekezésre képtelen állapotúnak kell tekinteni (praesumptio iuris et de iure).

Akaratnyilvánításra képtelen állapotról akkor beszélünk, ha a sértett pszichológiai szempontból képtelen a védekezésre. Ez lehet alvás, ájulás, szeszes italtól vagy bódító szerektől származó kábultság, stb. *Itt az eredményes felderítés és a bizonyítás érdekében az adatgyűjtést és a tanúkutatást mindenféleképpen ki kell terjeszteni arra a helyre, ahol a sértettet például leitatták, sőt a gyanúsított lakásán és/vagy tartózkodási helyén az inkriminált szer előkerítése és lefoglalása céljából indokolt házkutatást⁵³ tartani.* Az elkövetés kori akaratnyilvánításra képtelen állapot megállapítása végett a sértettől vér- és vizeletmintát célszerű venni.

Az akaratnyilvánításra képtelen állapottal összefüggésben felmerül a sértett korlátozott beszámítási képessége, illetőleg a beszámítási képesség teljes hiánya. Korlátozott beszámítási képesség esetén a sértett főszabály szerint rendelkezik beszámítási képességgel, ezért a közösülésbe történő beleegyezése esetén a bűncselekmény nem tényállásszerű. A beszámítási képesség teljes hiánya rendszert megalapozza az erőszakos közösülés megállapítását, de az eset

⁵³ Be. 149. és 158. §.

összes körülményeire tekintettel vizsgálni kell, hogy a sértett in concreto a szexuális élet vonatkozásában rendelkezik-e beszámítási képességgel, avagy sem. Ennek eldöntése céljából igazságügyi elmeorvos szakértőt kell kirendelni. A nyomozás során célszerű vizsgálni azt is, hogy az elkövető a sértett beszámítási képességét illetően tévedésben volt-e.

Jelzem, hogy a töretlen ítélkezési gyakorlat értelmében, amennyiben az elkövető erőszakkal, vagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel hozza létre a sértett védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotát, akkor az erőszakos közösülés első fordulátát kell megállapítani.⁵⁴

A tárgyi oldalon vizsgálni kell továbbá az erőszakos közösülés módjait. Ez pedig

c) az erőszak, avagy

d) az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetés, illetőleg az, ha

e) a sértettel azonos alkalommal, egymás cselekményéről tudva, többen közösülnek. Kriminálisztikai szempontok szerint itt a „*Howan, mi módon történt?*” kérdésre keressük a választ.

A sértettel azonos alkalommal, egymás cselekményéről tudva, többen közösülés, amennyiben anyagi jogi szempontok szerint nézzük, nem (csak) elkövetési mód, hanem a szükségképpen többes közreműködés egy esete. Az erőszakos közösülés alaptényállását egyetlen személy is elkövetheti, de a többes elkövetést a törvény súlyosabban rendeli büntetni. Itt azonban nem valósul meg társtetteség, hanem mindegyik elkövető önálló tettesnek minősül. Lényegében ezt a pontot akár az alánnyal foglalkozó részbe is át lehetne helyezni.

c) Az erőszak

*Köznapi értelemben az erőszak valamely cél elérésére irányuló kényszerítést jelent.*⁵⁵ A már hivatkozott 34/2007. BK vélemény szerint, *az erőszak valamely személyre közvetlenül ható olyan fizikai erő kifejtése, amely az ellenállást megtöri.* Lényegében tehát erőszak alatt a sértett bántalmazása értendő. Főszabály szerint az erőszakos közösülés akkor állapítható meg, ha az elkövető a közö-

⁵⁴ Forrás: Belovics–Molnár–Sinku Büntetőjog Különös Rész, 242–246. oldal (HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2008).

⁵⁵ Juhász–Szőke–O. Nagy–Kovalovszky: Magyar értelmező kéziszótár, 332. oldal (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978).

sülés érdekében akaratot megtörő, lenyűgöző⁵⁶ erőszakot fejt ki a sértett irányába (vis absoluta), valamint a tényállásszerűséghez elengedhetetlen feltétel a sértett komoly ellenállása. Megjegyezni kívánom azonban, hogy az ellenállás komolysága és az alkalmazott erőszak mindig adott esetben vizsgálendő és állapítandó meg.

Az erőszak alkalmazásának szemmel látható nyomai vannak. Ebből eredően az erőszak ténye alapvetően az orvosi látlelet és véleményel, valamint az igazságügyi orvos szakértő szakvéleményével bizonyítható. Az erőszakra utalhat továbbá a helyszínen vagy az elkövető ruházatán a sértett vére vagy egyéb testnedvei (pl. nyál), sőt az elkövetőn a sértett védekezése eredményeképpen keletkezett sérülések megalapozhatják az ellenállás komolyságát. A sértett körme alatt az elkövetőtől származó hámfoszlányok pedig biológiai (DNS) azonosításra lehetnek alkalmasak.

Bizonyítás tárgyát képezi a sértett sérülésének gyógytartama. Egyfelől, ha az erőszakos közöszlélssel összefüggően nem magánindítványra büntetendő, úgynevezett közvádas bűncselekményt is elkövetnek, a büntetőeljárás megindításához nem szükséges a sértett akaratnyilatkozata.⁵⁷ Másfelől az erőszakos közöszlés során okozott súlyos (vagy annál súlyosabb) testi sértést halmazatban kell megállapítani.⁵⁸ A sértett sérülése fokának meghatározása ugyancsak az igazságügyi orvos szakértő feladata.

Megjegyezni kívánom, hogy a sértett ruházatán és testén lévő szennyeződések (talaj- illetve növényi maradványok) a bizonyítás szempontjából szintén lényegesek lehetnek. Ezért ezeket a szennyeződések a sértett orvosi vizsgálatáról készült orvosi látlelet és véleményben célszerű feltüntetni.

A sértett ruházatának sérüléseiből (szakadás, repedés, gyűrődés) ugyancsak megalapozottan következtethetünk az erőszak megtörténtére, és az erőszakra utalhat a helyszín állapota is. Például: dulakodás nyomai, felborult bútorok, levert és összetört dísz-, illetve használati tárgyak, nyílt terepen az összetaposott növényzet, letört ágak, stb. Végül, de nem utolsó sorban a tanúvallomások (ideértve

⁵⁶ Megjegyzendő, hogy a „lenyűgöző” szónak, köznapi értelemben van egyfajta pozitív jelentése (elég, ha csak a szinonim kifejezéseket vesszük alapul).

⁵⁷ Vessd össze a régi Btk. 209. § rendelkezéseivel.

⁵⁸ Lásd a 34/2007. BK vélemény vonatkozó rendelkezéseit.

a sértett vallomását is) és a gyanúsított beismerő vallomása szintén támpontul szolgálhat az erőszak megállapításához.

d) *Az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetés*

*Aki fenyeget, az büntetés, megtorlás, ártalom kilátásba helyezésével ijesztget valakit.*⁵⁹ A régi Btk. 138. § szerint pedig *fenyegetés: súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen.*

Az erőszakos közöszlés érdekében alkalmazott fenyegetésnek egyrészt az élet vagy testi épség ellen kell irányulnia (ügynevezett minősített fenyegetés). A törvényi tényállás nem rendelkezik arról, hogy a minősített fenyegetésnek ki legyen az alanya, ezért az, bárkire vonatkozhat. A fenyegetésnek másrészt közvetlennek kell lennie, ebből viszont az következik, hogy általában jelen lévő személy élete vagy testi épsége ellen kell irányulnia. A közvetlenség ugyanis azt jelenti, hogy a sértett számolhat a súlyos hátrány időben közeli, adott esetben azonnali bekövetkezésével.

A fenyegetésnek, mint komoly félelem kiváltását eredményező pszichikai hatásnak a sértett oldalán van jelentősége, nem szükséges tehát, hogy azt az elkövető tartsa komolynak. A bizonyítás és a tényállás felderítése során tehát azt kell vizsgálni, hogy a sértett a fenyegetést alkalmasnak tarthatta-e a komoly félelem kiváltására. Amennyiben a fenyegetés nem közvetlenül az élet vagy testi épség ellen irányul – egyéb törvényi tényállási elemek megléte esetén – kényszerítés (rég. Btk. 174. §) vagy hivatali visszaélés (rég. Btk. 225. §) megállapítására adhat alapot (pl. a hivatalos személy a közöszlés kikényszerítése érdekében, hatáskörét túllépve intézkedést helyez kilátásba).

Megjegyezni kívánom, hogy *a közöszlés érdekében alkalmazott erőszakot gyakorta megelőzi a minősített fenyegetés, és csak annak eredménytelensége esetén kerül sor például a sértett bántalmazására.*

Az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetés a tanúvallomások és az elkövető beismerő vallomása alapján bizonyítható. A minősített fenyegetés kilátásba helyezésének megállapíthatóságára adhat alapot, ha az egyébként egymással korábban kapcsolatban nem lévő sértett és elkövető közötti közöszlés bizonyítást nyer (pl. a sértett hüvelyváladékában szakértői módszerekkel kimu-

⁵⁹ Magyar értelmező kéziszótár, 401. oldal.

tatható az elkövető ondója). Amennyiben az inkriminált fenyegetéshez eszközt használtak, azt a helyszíni szemle⁶⁰ vagy a házkutatás⁶¹ során fel kell kutatni és a Be. szabályainak megfelelő módon le kell foglalni.⁶² Figyelem, *az elkövetés eszköze fontos bizonyíték lehet: a bűncselekmény elkövetésének vagy a bűncselekmény elkövetésével összefüggésben az elkövető nyomait hordozhatja.*⁶³

e) A sértettel azonos alkalommal, egymás cselekményéről tudva, többen közösjenek

A fent leírt elkövetési mód megállapításához – amely egyébként az erőszakos közösjelés egyik minősített eseteként került megfogalmazásra⁶⁴ – három feltétel egyidejű fennállása szükséges.

A megállapíthatóság egyik feltétele, hogy a sértettel többen közösjenek. Ez azt jelenti, hogy a minősített eset megvalósulásához legalább kettő közösjelésre képes elkövetővel kell számolni, akik közül minimum az egyikkel szemben nem állhat fenn büntethetőségi akadály. A nyomozás során e ténykérdés a helyszíni szemle alkalmával felkutatott és rögzített nyomok, anyagmaradványok és tárgyi bizonyítási eszközök alapján bizonyítható. Bizonyítéku szolgálhat továbbá az igazságügyi genetikus szakértő szakvéleménye (pl. a sértett hüvelyváladékában különböző, egyebekben az elkövetőktől származó ondószálak találhatók, és/vagy az elkövetők ruházatán fellelhető vér, a sértett vérével azonos), valamint a térfigyelő-rendszerek, illetőleg a biztonsági kamerarendszerek felvételei is. Továbbra sem elhanyagolható bizonyíték a sértett, az indifferens tanú(k), valamint az elkövető(k) beismerő vallomása sem.

A megállapíthatóság másik feltétele a sértett azonossága: mindkettő (vagy annál több) elkövetőnek ugyanazzal a sértettel kell a törvényi tényállásban meghatározott módon közösjelnie. Ennek bizonyítása általában nem okoz nehézséget, hacsak az elkövetői oldalról azt nem számítjuk annak, hogy a gyanúsítottak jellemzően magát a közösjelés tényét is tagadják. (Amennyiben mégsem, akkor

⁶⁰ Be. 119. §.

⁶¹ Be. 149. §.

⁶² Be. 151–155. §.

⁶³ Vesd össze a Be. 115. § (1) bekezdésével.

⁶⁴ Régi Btk. 197. § (2) bekezdés c) pontja; (3) bekezdés második fordulata.

leginkább arra hivatkoznak, hogy a sértett mindenféle kényszerszertől mentesen, vagyis önként egyezett bele a közösülésbe.)

A megállapíthatóság harmadik feltétele az, hogy az elkövetők egymás cselekményéről tudva, azonos alkalommal közösüljenek a sértettel. (Szó szerint zárójelben jegyzem meg: az azonos alkalom a cselekmények közötti időbeli kapcsolatot jelenti, ugyanakkor mindegyik elkövetőnek a saját cselekménye megvalósításakor kell tudnia a másik cselekményéről. Vagyis: a kölcsönös tudomás a tényállásszerűség feltétele. Részletesebben lásd a lábjegyzetben már hivatkozott büntető anyagi jogi szakkönyvekben és jegyzetekben foglaltakat.)

A második és a harmadik feltétel bizonyításához ugyancsak támpontul szolgálhatnak a helyszíni szemle adatai, az igazságügyi genetikus szakértő szakvéleménye, a térfigyelő- és biztonsági kamerarendszerek felvételei (extrém esetben készülhetnek felvételek mobiltelefonnal vagy fényképezőgéppel, stb. is), valamint a vallomások.

f) Egyéb szituációs ismérvek

Az erőszakos közösülés törvényi tényállásának elemei között az elkövetés helye, az elkövetés ideje és az elkövetés eszköze, mint nem szükségképpen (esetleges) ismérvek nem szerepelnek. Ennek ellenére, kriminálmethodikai szempontokat figyelembe véve, ezek az ismérvek is a bizonyítás tárgyát képezik. Itt a „Hol követte el?”, a „Mikor követte el?”, valamint a „Mivel követte el?” kérdést vizslatjuk.

Az elkövetés helye egyfelől az erőszakos közösülés ügyében eljáró nyomozó hatóság illetékességét határozza meg. A nyomozás lefolytatására ugyanis főszabály szerint az a nyomozó hatóság illetékes, amelynek illetékességi területén a bűncselekményt – sorozatbűncselekmények esetén a bűncselekmények többségét – elköveték.⁶⁵ Az elkövetés helye szerinti illetékességi ok mellett további kisegítő illetékességi okok (pl. az úgynevezett megelőzés intézménye, célszerűségi ok) is szerepelnek. Ezeket a kisegítő jellegű okokat a 3/2008. (I. 16.) IRM rendelet 4. § sorolja fel.

Az elkövetés helye másfelől a nyomozás szempontjából kiemelten fontos. Az erőszakos közösülés úgynevezett helyszíni szemle köteles deliktum, ami annyit jelent, hogy a bűncselekmény tudomásra

⁶⁵ A Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről szóló 3/2008. (I. 16.) IRM rendelet 4. § (1) bekezdés a) pontja.

jutását követően, jellemzően halasztást nem tűrő (vagy halaszthatatlan) nyomozási cselekményként helyszíni szemlét kell tartani. Nyilvánvaló, hogy amennyiben a bűncselekmény elkövetésének a helye ismeretlen, a kérdéses bizonyítási eljárást nem lehet fogantatósítani. A helyszín az adatgyűjtés és a tanúkutatás szempontjából ugyancsak jelentőséggel bír: ezeket az intézkedéseket célszerű minden esetben a helyszínen és annak környezetében is elvégezni.

Az elkövetés idejének ismerete egyrészt büntető anyagi jogi szempontból lényeges momentum. Gondoljunk csak a büntető törvény időbeli hatályára,⁶⁶ valamint az elévülésre, mint a büntethetőséget megszüntető okok egyikére.⁶⁷

Az elkövetés ideje másrészt az elkövetés helyével összekapcsolva az alibi (máshollét) ellenőrzése során kiemelten fontos, valamint az előzőekben említett adatgyűjtés és tanúkutatás is eredményesebb, ha e célból a későbbiekben a bűncselekmény helyszínén az elkövetés idejével azonos időpontban jelenünk meg.

Az elkövetés eszközéről a korábbiakban már esett szó. Az elkövetés eszköze azonban nemcsak a bűncselekmény elkövetésének vagy a bűncselekmény elkövetésével összefüggésben az elkövető és a sértett nyomait hordozhatja. Az eszközből és az eszközhasználat módjából (a módszerből) következtetéseket vonhatunk le az erőszakos közöszlés elkövetőjének személyére, illetőleg az elkövetés helyének, idejének, eszközének és módszerének vizsgálata alapján felmerülhet annak gyanúja is, hogy *az adott nemi erkölcs elleni bűncselekmény részét képezi egy sorozatnak*. (Nota bene: ezt a nyolcadik alapkérdést minden bűncselekmény nyomozása során fel kell tenni!⁶⁸)

A szituációs ismérvek megválaszolása a tanúvallomások és a gyanúsított beismerő vallomása alapján lehetséges. Amennyiben az erőszakos közöszlés elkövetésének a helye nem ismert, akkor a sértett és/vagy a gyanúsított helyszíni kihallgatás⁶⁹ keretén belül (ez is egyfajta bizonyítási eljárás) mutathatja meg az elkövetés helyét, a bűncselekménnyel összefüggő más helyet, sőt az elkövetés esz-

⁶⁶ Régi Btk. 2. §.

⁶⁷ Régi Btk. 32. § e) pontja és 33–35. §.

⁶⁸ Kis nyomozástan, 66–81. oldal.

⁶⁹ Be. 120. §.

közét is. Az elkövetés eszközének a felkutatása és a Be. szabályainak megfelelő módon történő rögzítése helyszíni szemle és házkutatás mint kényszerintézkedés alkalmával is történhet.

Az alany

A szubjektív elemek körében a bizonyítás tárgyát képezi az alany, aki tulajdonképpen a bűncselekmény elkövetőjével⁷⁰ azonos. Az alany esetében a „Ki követte el?” kérdésre keressük a választ. Az erőszakos közöszlés alanya lehet

a) általános alany, azaz bárki, aki az alannyá válás hármias feltételeinek megfelel,⁷¹

b) speciális alany, vagyis olyan személy, aki a sértett nevelője, felügyelője, gondozója vagy gyógykezelője.⁷²

a) Általános alany

Mivel a bűncselekmény emberi magatartás, ezért az azt megvalósító embert a bűncselekmény alanyának, másképpen elkövetőjének nevezzük. Az elkövetők a tettesek (a tettes, a közvetett tettes és a társtettes), valamint a részesek (a felbujtó és a bűnségéd).⁷³

Az erőszakos közöszlés törvényi tényállásában is az „aki” szóval utalunk a bűncselekmény általános alanyára. *Ez az alany azonban csak olyan személy lehet, aki emberi mivoltán felül további feltételekkel rendelkezik, jelesen:*

- *az elkövetéskor betöltött tizennegyedik életév és*
- *az elkövetéskor meglévő – legalább korlátozott – beszámítási képesség.*

Az alany természetes személyi mivolta olyan köztudomású tény, amelyet nem kell bizonyítani,⁷⁴ hiszen nyilvánvalóan felismerhető, hogy emberrel akad-e dolgunk (már ami a biológiai ismérveket illeti). *A beszámítási képesség kérdése* igazságügyi elmeorvos szakértői feladat, sőt a szakértő alkalmazása kötelező, ha a bizonyítandó tény, illetőleg az eldöntendő kérdés személy kóros elmeállapota.⁷⁵

⁷⁰ Régi Btk. 19–21. §.

⁷¹ Régi Btk. 197. § (1) bekezdése; (2) bekezdés a) és c) pontja; (3) bekezdés második fordulata.

⁷² Régi Btk. 197. § (2) bekezdés b) pontja; (3) bekezdés első fordulata.

⁷³ Vess össze a Régi Btk. 19. § (1) bekezdésével.

⁷⁴ Be. 75. § (3) bekezdése.

⁷⁵ Be. 99. § (2) bekezdés a) pontja.

Ismét jelzem, hogy az erőszakos közöszlés esetében az alannyá válás további feltétele, hogy az elkövető a sértettől különböző nemű legyen. Ez a feltétel azonban csak önálló vagy közvetett tettes esetében áll fenn: a bűncselekmény társtettése vagy részese a sértettel azonos nemű személy is lehet.

b) Speciális alany

A régi Btk. Különös Részének számos törvényi tényállása nem az „aki” kifejezést használja, hanem a tettesi minőségben számba jöhető személyek körét valamilyen szempont szerint szűkíti. Ez esetben az alannak az alannyá válás általános (hármás) feltételein túlmenően a törvényben meghatározott sajátos tulajdonságokkal is rendelkeznie kell. Az ilyen különös vonásokkal bíró személyt speciális alannak nevezzük (pl. esetünkben ez olyan személy, aki a sértett nevelője, felügyelője, gondozója vagy gyógykezelője).⁷⁶

A nevelői, felügyelői, gondozói, stb. kapcsolatáról, mint egyfajta függőségi viszonyról az előzőekben már esett szó. Az ott leírtak itt is mutatis mutandis alkalmazandók. Ehelyütt a bizonyítás és a tényállás felderítése érdekében célszerű néhány fogalmat részletesebben tárgyalni.

A nevelés az a tény, hogy valakit, valamit nevelnek.⁷⁷ A nevelés más értelmezésben az a céltudatos és tervszerű, családban, oktatási intézményekben, különböző (ifjúsági) szervezetekben folyó tevékenység, amely arra irányul, hogy a felnövekvő nemzedéket a társadalom hasznos, építő tagjává formálja.⁷⁸

A felügyelet az a gondoskodás, illetve ellenőrzés, amellyel felügyelnek valakire, valamire.⁷⁹ Másképpen a felügyelet a kiskorú folyamatosan, időről-időre visszatérően vagy csak alkalmanként, de meghatározott intervallumban történő figyelemmel kísérése,

⁷⁶ Vesd össze: Dr. Békés Imre (szerk.) Büntetőjog Általános Rész, 113–115. oldal (HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2002); Blaskó Béla Magyar Büntetőjog Általános Rész, 161–163. oldal (Rendőrtiszt Főiskola–Rejtjel Kiadó, Budapest, 2002).

⁷⁷ Magyar értelmező kéziszótár, 1002. oldal.

⁷⁸ Vesd össze: WIKIPÉDIA – A szabad enciklopédia [<http://hu.wikipedia.org/wiki/Nevel%C3%A9s>].

⁷⁹ Magyar értelmező kéziszótár, 395. oldal.

amelynek célja a testi épség védelme, megóvása, valamint a személyiségfejlődésre károsan ható jelenségek elhárítása.⁸⁰

A *gondozás* az a cselekvés, hogy valakit, valamit gondoznak.⁸¹ Gondozás alatt értendő például az egészségügyi gondozás, mint a korszerű egészségügyi ellátás egyik fő módszere. A gondozás segítségével lehet az egészségügy preventív jellegét megvalósítani.⁸² (Az egészségügyi gondozás és prevenció alapszak az orvos- és egészségtudomány képzési területén). Megjegyzendő, hogy a gondozás és az ápolás szinonim fogalmak, valamint az Eütv. „*Egészségfejlesztés*” alcím alatt a család- és nővédelmi gondozást, a gyermek és ifjak közösségeinek egészségügyi gondozását, fejlesztését, a foglalkozás-egészségügyet, az időskorúak gondozását és a sportegészségügyi gondozást mint a lakosság egészségi állapotának hosszú távon is befolyásoló területét tárgyalja.⁸³

Az alannya válás feltételei és a speciális alanyiség megléte mellett bizonyítás tárgyát képezi az is, hogy az erőszakos közöszlést az alany valósította meg, vagyis a törvényi tényállásban meghatározott elkövetési magatartásokat az ott leírt helyen, időben, módon, eszközzel, esetlegesen meghatározott személy (passzív alany) sérelmére tanúsította. Nem elhanyagolható tényező az sem, hogy amennyiben a sértett az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt áll, az az erőszakos közöszlés súlyosabban minősülő eseteinek a megállapítására adhat alapot.

Az alanyi oldal

Úgyszintén a szubjektív elemek körében, az alanyi oldalon, bizonyítás tárgyát képezi

a) a bűnösség („*Az elkövető a cselekményt szándékosan vagy gondatlanul valósította-e meg?*”), amely az erőszakos közöszlés bármely alakzata esetében csak szándékos⁸⁴ lehet (fogalmilag az eshetőleges szándék ugyan nem kizárt, de a cselekmény jellegénél fogva szinte elképzelhetetlen), valamint

⁸⁰ Büntetőjog Különös Rész, 232. oldal.

⁸¹ Magyar értelmező kéziszótár, 468. oldal.

⁸² Vesd össze: Egyetemes lexikon, 332. oldal (Magyar Könyvklub–Officina Nova Kiadó, Budapest, 1994).

⁸³ Eütv. 40. § (2) bekezdése; 41–43. §.

⁸⁴ Régi Btk. 13. §.

b) a célzat („*Miért, mi célból követte el?*”), mint esetleges ismérv, ami a kényszerítés esetében érhető tetten. Noha az erőszakos közösülés tényállása nem tartalmaz célzatot, azonban az elkövető az erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel megvalósított kényszerítést a közösülés céljából alkalmazza. Jelzem, hogy célzat esetén egyenes szándékot felételez a jogalkotó.

A *közösülési szándéknak* a köznap értelemben vett közösülésre kell kiterjednie, és nem a korábban kifejtett büntetőjogi értelemben vett közösülésre. Ebből következően, amennyiben az elkövető úgy kíván nemileg kielégülni, hogy közösülési szándék nélkül hímveszőjét a sértett nemi szervéhez dörzsöli, cselekménye fajtalanság, és az egyéb körülményektől függően szemérem elleni erőszakot, vagy más nemi erkölcs elleni bűncselekményt valósít meg.⁸⁵

A *célzatra* közvetlenül következtethetünk a tanúvallomásokból (különösen a passzív alany vallomása mértékadó), valamint a terhelt beismerő vallomásából és az elkövetés összes körülményeiből.

A bűnösség anyagi jogi és per jogi fogalmával itt és most bővebben nem foglalkozom. Egyfelől túlterjeszkedne e tanulmány keretein, másfelől pedig írássomat alapvetően, sőt jellemzően kriminálmotodikai műnek szántam, ezért e kérdéseket nem feszegetem.

Szándékosan követi el a bűncselekményt, aki magatartásának következményeit kívánja (egyes szándék), vagy e következményekbe belenyugszik (esetleges szándék).⁸⁶ Megjegyezni kívánom, hogy ez esetben az úgynevezett anyagi jogi, és nem a per jogi bűnösségről van szó.

A célzat az a tágabb értelemben vett előny, amelynek elérése érdekében fejti ki az elkövetési magatartást vagy valósítja meg a szándékos bűncselekmény törvényi tényállását a tettes. A célzat azért több mint a szándék (mintegy túlmutat a szándékon), mert választ ad arra a kérdésre: vajon mit akart elérni a bűncselekmény alanya az elkövetési magatartás tanúsításával.⁸⁷

Hangsúlyozom: itt nem csupán az úgynevezett lehetséges célzatról beszélünk! Kriminálmotodikai szempontból értékelhető az is, ha a törvény szövege nem tartalmazza szükségképpen ismérvként a célzatot.

⁸⁵ Vesd össze a BH 1988. 342. számú döntésével.

⁸⁶ Régi Btk. 13. §.

⁸⁷ Részletesebben lásd: Büntetőjog Általános Rész, 115–116. oldal; Magyar Büntetőjog Általános Rész, 171. és 183. oldal.

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

1. Békés Imre (szerk.): Büntetőjog Általános Rész (HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2002)
2. Belovics–Molnár–Sinku: Büntetőjog Különös Rész (HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2008)
3. Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog Általános Rész (Rendőrtiszti Főiskola–Rejtjel Kiadó, Budapest, 2002)
4. Dobos János–Kovács Gyula: Kis nyomozástan (Szerzői-szerkesztői kiadás, Budapest, 2008)
5. Egyetemes lexikon, 332. oldal (Magyar Könyvklub–Officina Nova Kiadó, Budapest, 1994)
6. <http://hu.wikipedia.org/wiki/Nevel%C3%A9s> (WIKIPÉDIA – A szabad enciklopédia)
7. Juhász–Szőke–O. Nagy–Kovalovszky: Magyar értelmező kézi-szótár (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978)
8. Kovács Gyula: A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények vázlata (Btk. XIV. fejezet). ORFK Tájékoztató, 4/2002. szám, 21–53. oldal (Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2002)
9. Kovács Gyula: Az erőszakos közösülés bizonyítási problémái az 1997. évi LXXIII. törvény módosítását követően. Belügyi Szemle 4–5/2000. szám, 39–60. oldal (Belügyminisztérium, Budapest, 2000)
10. Kovács Gyula: Az erőszakos közösülés. Magyar Rendészet 1–2/2000. szám, 35–65. oldal és 3–4/2000. szám, 33–73. oldal (Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2000)
11. Nagy József: A kriminálmétodika általános kérdései (Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2007)
12. Révai (Hypertextes) Nagy Lexikona (Woodstone Interactive CD-ROM Fejlesztő és Kiadó Kft. Budapest, 1998)

Varga Gabriella⁸⁸

A Pannonhalmi Bencés Főapátság sérelmére, kulturális javakra elkövetett lopás nyomozásának tapasztalatai⁸⁹

„A műkincslopások túlnyomó többsége pont ugyanolyan lopás vagy betörés, mint a többi. Az elkövető szempontjából semmiben sem különböznek az autólopástól vagy a sarki bolt kasszájának kirámolásától. A tettes azt viszi magával, ami éppen megtetszik neki, és ami viszonylag könnyen elvihető. A műkincslopást csak a művészet rajongói és értői sorolják külön kategóriába.”⁹⁰

1. BEVEZETÉS

Valóban úgy van, mint ahogyan azt Jonathan Webb állítja a fenti idézetben? Valójában nem, hiszen a műkincslopást nem csak a művészet rajongói és értői sorolják külön kategóriába, de a nyomozó hatóságok is. Ezzel a speciális bűncselekményi formával a legtöbb európai országban – így Magyarországon is – kifejezetten erre a célra létrehozott rendőri egységek foglalkoznak. Mindezt teszik azért, mert a műkincslopás, az illegális műtárgy kereskedelem és a

⁸⁸ A szerző rendőr főtörzsszáslós, a BRFK XIX. kerületi Rendőrkapitányság Bűnügyi Osztály Bűnüldözési Alosztály nyomozója.

⁸⁹ A mű eredeti formájában szakdolgozat volt, amelyet a szerző jeles eredmény-nyel védett 2012 tavaszán [Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar (NKE RTK), Kriminálisztikai Tanszék]. Címe: *A Pannonhalmi Bencés Főapátság sérelmére, kulturális javakra elkövetett lopás nyomozása, annak tapasztalatai és a hasonló jellegű bűncselekmények megelőzésének lehetőségei*. Konzulensek: Farkasné dr. Halász Henrietta r. őrnagy (NKE RTK Kriminálisztikai Tanszék) és Vukán Béla r. alezredes (ORFK RF Készletléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Nyomozó Főosztály Vagyonvédelmi Osztály Műkincsvédelmi Alosztályának vezetője).

⁹⁰ Jonathan Webb: *Elopták! Eltűnt mesterművek galériája* (HVG Kiadó Zrt. Budapest, 2008).

hozzá kapcsolódó bűncselekmények nemzeti és nemzetközi szinten is komoly problémát jelentenek. A szakdolgozat témájául választott bűncselekmény – helyszínét és a bűncselekmény tárgyát is figyelembe véve – ebbe a kategóriába tartozik.

A Pannonhalmi Bencés Főapátság 996-os megalapítása óta fontos szerepet töltött és tölt be ma is Magyarországon. Kiemelkedő kulturális örökségünk, amit az ott élő bencés szerzetesek manapság is próbálnak megőrizni és gyarapítani az utókor számára. A Főapátság kedvelt turista célpontként évente 100.000 látogatót fogad, ezért a benne őrzött tárgyi emlékek biztonságára különös figyelmet fordítanak.

A Pannonhalmi Bencés Főapátság sérelmére elkövetett bűncselekmény sok olyan kérdést vet fel, amely megválaszolása nem olyan egyszerű. Jogalkalmazóként a büntetőjog különös részében több bűncselekmény esetében találkozunk, olykor minősítő körülményként is a kulturális javak kifejezéssel, de valójában nem tudjuk, hogy ez a fogalom mit takar. Miért tartozik valami a kulturális javak körébe és honnan tudjuk, tudhatjuk meg, hogy valóban oda tartozik.

A dolgozat célja, hogy a Pannonhalmi Bencés Főapátság sérelmére elkövetett bűncselekményen keresztül megismerkedjünk a kulturális javakkal, a kulturális javakkal kapcsolatos egyházi és világi jogszabályokkal; azzal, hogy egy hasonló jellegű bűncselekmény felderítése során milyen jellegű intézkedéseket tehetünk, vagy mely szervektől esetleg szervezetektől várhatunk segítséget. A rendőrségi nyomozások során (lakásbetörés, rongálás) fel kell(ene) tudni ismerni, hogy az a bizonyos tárgy, amit eltulajdonítottak vagy megrongáltak, a kulturális javak körébe tartozik-e, még akkor is, ha ez elsőre nem is olyan egyértelmű. A műkincsvédelem speciális és fontos szakterülete a rendőri munkának, mégis méltatlanul kevés figyelmet kap, pedig évente 700–800 olyan bűncselekmény történik Magyarországon, amelyet kulturális javakra követnek el és a keletkezett kár, pontosabban elkövetési érték megközelítőleg eléri az egymilliárd forintot.

2. A PANNONHALMI BENCÉS FŐAPÁTSÁG

A bűncselekmény ismertetése előtt érdemes röviden bemutatni a sértettet, a Pannonhalmi Bencés Főapátságot.

Az első bencés szerzetesek 966 körül jelentek meg Magyarországon és Géza fejedelem biztatására 996-ban templom építésébe kezdtek Pannónia szent hegyén. Az első templomot 1002-ben szentelték fel Szent István király jelenlétében. A király adománylevelében ez olvasható: „*Az apám által megalapozott Szent Márton monostornak, szerzetesei győzelemre segítő szent imáiért Isten iránti hálából, lelkem vigaszára és országom erősítésére, Anasztáz apátúr tanácsára és hozzájárulásával olyan szabadságot engedélyezek, amelyekkel Szent Benedek montecassinói monostora rendelkezik.*” Szent István király gyakran megfordult a monostorban, I. László király 1077-ben országgyűlést tartott itt. Könyves Kálmán a monostorban fogadta Bouillon Gottfried kereszteseit, akik a Szentföld felé tartottak. 1241-ben a megerősített monostor Oros (Uros) apát vezetésével kivédte a mongolok támadását.

1526-ban a török hódításokat követően a monostor erődjét kiegészítették, majd hatvan évvel később, 1586-ban a háborús megpróbáltatások miatt a szerzetesek elhagyták Pannonhalmát. A kolostor elvesztette funkcióját és beépült a végvárrendszerbe. 1638-ban a Bécs ellen vonuló Kara Musztafa seregei aláaknázták és szinte teljesen elpusztították a külső védműveket. A török hódoltság megszűnésével nyílt lehetőség a kolostor épületeinek újjáépítésére.

1786-ban II. József – több más szerzetesrenddel együtt – a pannonhalmi bencés rendet is feloszlatta, a kolostort pedig börtönné akarták alakítani. II. József halálát követően Ferenc császár 1802. március 12-én visszaállította a rendet és gimnáziumi oktatással bízta meg. A kolostor nagyobb károsodás nélkül élte át a II. világháborút, 1944-ben a svájci Vöröskereszt vette védelmébe és a szerzetesek több száz embernek nyújtottak menedéket a harcok idején.

Az 1948-as államosítást követően a rend két gimnáziumot (Pannonhalma és Győr) kapott vissza, ahol mai is oktatás folyik. 1968-ban állami segítséggel kezdődött meg a főapátság teljes műemléki helyreállítása. A kolostor – ezeréves fennállása alkalmából – 1996-ban felkerült az UNESCO Világörökségi Listájára.

Már ebből a rövid, az apátság történetét nagy vonalakban bemutató írásból is kitűnik, hogy a bencés rend „*mozgalmas évszázadokat*” élt meg Pannonhalmán. A Főapátság ma is a magyar történelem fontos, egyedülálló emlékeit őrzi levéltárban, Nagykönyvtárban és gyűjteményeiben. A Főapátságban a Nagykönyvtáron kívül két másik könyvtár található, ezek a Szent Gellért Hittudományi Főiskola könyvtára és a gimnázium könyvtára. A levéltárban őrzik több pótolhatatlan és egyedülálló írásos emlékünks – például a pannonhalmi monostor kiváltságlevele, legkorábbi nyelvemlékünks a Tihanyi alapítólevél, valamint a Szent László korabeli, a pannonhalmi bencés apátság egyházi kincseit, könyveit, javait és népeit összeíró oklevél – mellett a Dávid Dux oklevelet, amelynek eltűnése a feljelentés tárgyát képezte. A Dávid Dux oklevelet Dávid herceg, Szent László király fia 1090 körül állította ki, melyben a király engedélyével földeket és halászhelyeket adományozott a tihanyi kolostornak.

3. A BŰNCSELEKMÉNY FELDERÍTÉSE ÉS BIZONYÍTÁSA

A Pannonhalmi Bencés Főapátság levéltárában 2006. április 14-én észlelték, hogy a páncélszekrényből eltűnt a feltehetően 1095-ből származó, latin nyelvű Dávid Dux oklevél. Egy belső vizsgálatot követően a Főapátság Perjeli Irodájának vezetője feljelentést tett a Győr-Moson-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányságon az oklevél eltulajdonítása miatt. A büntetőeljárást a bűncselekmény tárgyára és az elkövetési értékre való tekintettel az ORFK Nemzeti Nyomozó Iroda Különleges Ügyek Osztályának Műkincsvédelmi Alosztálya folytatta.

Az eljárás során a nyomozóhatóság tanúként hallgatta ki a könyvtár és a levéltár alkalmazottait, valamint minden olyan személyt, aki bemehetett a főiskola könyvtárába, vagy a levéltárba. A levéltár igazgató-helyettese tanúkihallgatása során elmondta, hogy a Dávid Dux oklevelet 2006. március 22. napján látta utoljára és annak eltűnését is ő fedezte fel április 14-én. A levéltár látogatására kizárólag ő volt jogosult engedélyt adni, mivel oda látogató csak engedéllyel és kísérettel mehet be.

A bűncselekmény elkövetésének időszakában a levéltárhoz, valamint a Nagykönyvtárhoz három személynek volt kulcsa. A hivatalban egy íróasztal fiókjában tartottak még egy kulcsot, de a fiókot nem, csak az iroda ajtaját zárták be az ott dolgozók. A levéltárhoz tartozó még egy kulcsot a Nagykönyvtárban tartották, ennek használatára a könyvtárosok rendelkeztek jogosultsággal. Erre azért volt szükség, mert a könyvtári állomány legértékesebb részét is a levéltár páncélszekrényeiben őrzik. A levéltár belső helyiségének ajtaja nem volt bezárva, a riasztóberendezés nem volt bekapcsolva. A belső helyiségben található, többször nyitott állapotban hagyott páncélszekrényekben tárolták az értékesebb iratokat, többek között az Alapítólevelet, Szent László korabeli összeírásokat, valamint a Dávid Dux oklevelet is. Ha a páncélszekrényt bezárták, akkor annak kulcsát a szemben lévő falon található faszekrényben tárolták, aminek szintén nem volt kulcsra zárva az ajtaja.

A Dávid Dux oklevél eltűnését követően eleinte nem gyanakodtak bűncselekmény elkövetésére. Az iratkezelés során nem vezettek nyilvántartást a rendtársak által elvitt iratokról, csak a külső kutatók esetében készítettek feljegyzést. Az irat eltűnését a rendtelenségnek tudták be, csak miután átnézték a levéltárat és megkérdezték az atyákat, jutottak arra a következtetésre, hogy bűncselekmény történt. A kutatás során több olyan irat hiányát is észlelték, melyeket később a gyanúsítottnál sem találtak meg. A levéltár nem vezetett olyan nyilvántartást, melyből egyértelműen meg lehetett volna állapítani, hogy melyik iratot, mikor és ki kérte ki, vagy vitte el.

A levéltár igazgatója nem tudott arról, hogy a későbbi gyanúsítottnak – aki a főapát úrral jó kapcsolatban volt, és ezért megbíztak benne – szabad bejárása volt a levéltárba, holott más civil alkalmazott ezt nem tehetette meg. Néhány héttel a bűncselekmény észlelése előtt látta a későbbi gyanúsítottat, hogy egyedül tartózkodik a levéltárban és ezt szóvá is tette az irodában. Szólt, hogy ne hagyják egyedül...

A könyvtár igazgatójának tanúvallomása alapján a Főapátság nem rendelkezett leltárral a birtokában lévő műtárgyakról és oklevelekről, mivel azok számítógépes feldolgozása a bűncselekmény idején még a megközelítőleg 350.000 kötetes könyvtári állományra sem fejeződött be. A levéltári anyagról az 1970/80-as években készült utoljára átfogó leltár, amely olyan nagy, hogy csak a középko-

ri okmánytár levéltári anyagának katalogizálása az 1970-es évek óta tart, és mind a mai napig nem fejeződött be, továbbá a levéltári anyag eszmei értékének felbecsülése sem történt meg. 2005-ben a Magyar Országos Levéltár szakfelügyeleti ellenőrzése során nem állapítottak meg nagyobb hiányosságot a levéltárban, az megfelelt a levéltári törvényben előírt személyi, elhelyezési és technikai szempontoknak.

A helyszíni szemle során rögzített nyomok és anyagmaradványok vizsgálata céljából igazságügyi ujjnyomat szakértő, illetve igazságügyi vegyészszakértő került kirendelésre. A beszerzett szakvélemények alapján megállapítható volt, hogy a Dávid Dux oklevél eltulajdonításakor az elkövető Clean ablaktisztító folyadékkal átitatott ronggyal fogta meg és úgy nyitotta ki a páncélszekrényt, továbbá az ujjnyomok eltüntetése céljából a páncélszekrény ajtaján is végighúzta a vegyszerrel átitatott anyagot. A helyszíni szemle adatai, a széles körű adatgyűjtés, az elemző-értékelő munka, valamint a szakértői vélemények alapján az a verzió vált a legvalószínűbbé, hogy a bűncselekmény elkövetője az a férfi lehet, aki a Főapátság fénymásoló gépeinek közel tíz éve, havi rendszerességgel a karbantartását végzi.

A későbbi gyanúsított – mint mindenki másnak, akinek bejárása volt a levéltárba – tanúkihallgatására is sor került. A tanúkihallgatás során alkalmazott kihallgatási taktikának köszönhetően a vallomásában ellentmondások merültek fel, amelyek tisztázása céljából szaktanácsadó bevonásával poligráfos vizsgálat vált szükségessé. A vizsgálat eredményére tekintettel az illető gyanúsítottként történő kihallgatására került sor, amelynek során beismerő vallomást tett és elmondta, hogy 2005 első félévétől 2006. április 14. napjáig a Pannonhalmi Bencés Főapátság területén működő főiskola könyvtárából és a levéltárból hat alkalommal könyveket, okleveleket, iratokat és egyéb tárgyakat tulajdonított el. Részletes, tényfeltáró vallomásában beismerte a bűncselekményt és elmondta, hogy az eltulajdonított tárgyakat a szerszámos táskájában hozta ki a könyvtárból és a levéltárból. Kihasználta azt, hogy munkájából adódóan a Főapátság területén, mivel megbíztak benne, ellenőrzés és felügyelet nélkül tartózkodhatott, és sohasem ellenőrizték, hogy mi van a táskájában. A tárgyak eltulajdonítását azzal indokolta, hogy vonzódik a régiségekhez, és az volt a célja, hogy azokat saját

részére lefénymásolja, majd az elvitt iratokat vissza akarta vinni a Főapátságba, erre azonban sohasem került sor. Az eltulajdonított tárgyak közül utoljára a Dávid Dux oklevelet hozta el a levéltárból 2006 elején. Elmondása szerint nem volt tudomása arról, hogy pontosan mit vitt el, csak később, egy az apátságról szóló könyvből tudta meg, mi is került a birtokába. Nagyon megijedt, ezért az oklevelet vissza akarta vinni a Főapátságba, de nem volt hozzá bátorsága. 2006. július 19-én – a tanúkihallgatását megelőző napon – a Pannonthalmáról Pázmándfalú felé vezető úton a város végét jelző közlekedési táblától kb. 25 méterre, a töltésben egy kb. 8 méter hosszú hasadéokban, jól becsomagolt állapotban elrejtette az eltulajdonított tárgyakat. A rejtekhelyet egy nappal később ő mutatta meg a rendőröknek. A gyanúsított tagadta, hogy a tárgyakat eltulajdonítási szándékkal hozta volna el a Főapátságból, és arra hivatkozott, hogy az okleveleket csak „*kölcsön vette*”. Ezt a védekezését azonban – a tárgyak elrejtésével kapcsolatos viselkedésére alapozva – az elsőfokú bíróság nem fogadta el arra hivatkozással, hogy idézését követően nem az eltulajdonított tárgyakkal együtt ment be a rendőrségre, hanem azokat gondosan, először műanyag szemeteszákokba, majd egy fénymásoló gép kartondobozában csomagolva elrejtette.

A terhelttel kapcsolatban az esetleges büntethetőséget kizáró ok megállapítása céljából igazságügyi elmeorvos szakértő és igazságügyi pszichológus szakértő bevonására is sor került. A szakértői vizsgálatok alapján megállapították, hogy a terhelt nem szenvedett tudatzavarban, elmebetegségben, értelmi fogyatékoságban, szellemi leépülésben, kóros mértékű személyiségzavarban. Átlagos intellektusú, neurotikus személyiségfejlődésű, hiányos önismeretű, szorongó egyén, akinél önértékelési, kötődési problémák, kényszeres alkalmazkodás és bizonyítási vágy, empátia hiány, dominanciára törekvés, dependencia (függőség, alárendeltség), önmegvalósításának akadályozása miatti neurotizálódás (neurotikussá válás), gátlástalan, szorongásmentes életvitel felé sodródás jegyei találhatók meg, disszociális (antiszociális), a közösségre ártalmas vonásokkal. Személyiségzavara azonban nem tekinthető olyan kóros személyiségzavarnak, amely beszámítási képességét érintené. A bűncselekmény elkövetésének időpontjában sem szenvedett az elmeműködés kóros állapotában. A terhelt a cselekménye társadalomra veszélyes-

ségének felismerésére és ennek megfelelő cselekvésre képes volt, nem volt korlátozva ebben a bűncselekmény elkövetési időpontjában sem.

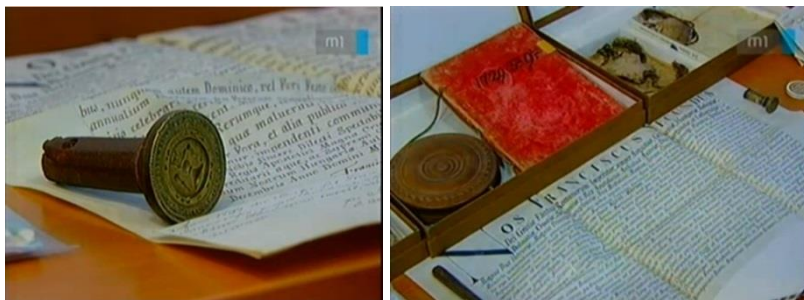

A nyomozóhatóság a megtalált tárgyakat lefoglalta, majd vizsgálatuk és az elkövetési érték megállapítása céljából igazságügyi festmény- és műtárgyszakértő, valamint eseti levéltári szakértő került kirendelésre. A szakértői vizsgálatokat követően a tárgyakat a Főapátság részére kiadták.

A büntetőeljárás során beszerzett igazságügyi festmény- és műtárgyszakértői vélemény, valamint eseti levéltári szakértői vélemény alapján az eltulajdonított tárgyak értéke összesen 101.540.600,- Ft. Ebből az utolsó alkalommal eltulajdonított Dávid Dux oklevél értéke 80.000.000,- Ft.

Az eltulajdonított tárgyak között volt többek között Mátyás király 1478. november 12. napján kelt birtokadományozásról szóló oklevele, melynek értéke 1.000.000 forint, vagy egy két csattal zárható könyv, gerincén „*Protocolum Causarum Tabularium Montis Martini et aliorum Litteramm Tom. IV.*” felirattal, amely kb. 300 okirat szövegének másolatát tartalmazza. Ennek értéke 9.000.000,- Ft.

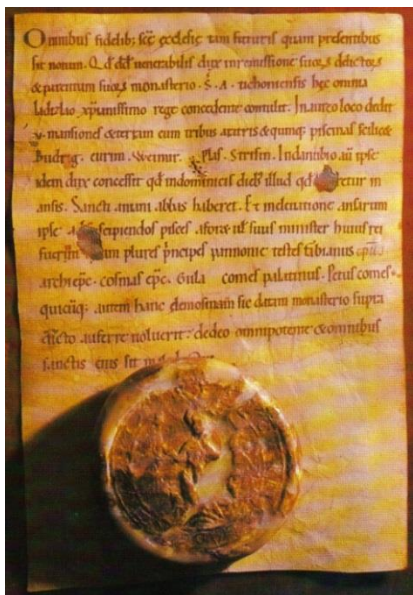

Megjegyezném azonban, hogy a Győr-Moson-Sopron Megyei Főügyészség B.1865/2006/19-I. számú vádiratában az eltulajdonított tárgyak értékére vonatkozóan más összegek szerepelnek. A vádirat szerint az eltulajdonított tárgyak értéke – a pecsétgyűjtemény rendezetlen állapotát is figyelembe véve – 121.540.600,- forint, amely a pecsétgyűjtemény eszmei értékével számolva összesen 123.358.600,- Ft. Az eltulajdonított oklevelek a Pannonhalmi Főapátság jogbiztosító iratainak XVIII. század első feléig tartó teljes anyagát képezik és közéleti tevékenységének egy részét dokumentálják. Piaci értékük mellett eszmei értékük mintegy 200.000.000,- Ft.

A bíróság álláspontja szerint – és ezt senki sem vitatta – az eltulajdonított tárgyak értéke felbecsülhetetlen. Magyarország történelmének kiemelkedően fontos eseményeit örökítik meg, a középkori oklevélszövegek a Magyar Országos Levéltár adatbázisában nem szerepeltek, azok még kiadatlanok. Másodpéldányuk nincs, máshonnan szövegük nem pótolható.

Az elkövetési érték megállapításakor figyelembe vették, hogy a dokumentumok egyediek, pótolhatatlanok, ezért piaci értékük alatt egy képzeletbeli kiállításra kölcsönzés biztosítási értékét kell érteni. A Dávid Dux oklevél esetében az elkövetési érték megállapításakor figyelembe vették, hogy ez az egyik legrégebbi magyarországi irat, amely egyetlen példányban készült, rajta Szent László király egyetlen fennmaradt, úgynevezett befüggesztett pecsétje látható (melyből a világon összesen öt létezik), amely önmagában is kimagasló értéket képvisel. Figyelembe vették továbbá egy hasonló korú oklevél forgalmi értékét. A nem sokkal korábban árverésre bocsátott Magna Charta Liberatum (1215) egy másolatának becsült értéke

20.000.000–30.000.000,- dollár volt, azonban ebből az iratból jelenleg négy eredeti példány és húsznál több másolat ismert a világon.

A Dávid Dux oklevél

A bíróság enyhítő körülményként értékelte a nagyfokú sérteti közrehatást. Ítéletében utalt arra, hogy az okiratok nem megfelelő őrzése, a nyilvántartás hiányosságai és a vádlott felügyelet nélküli munkavégzése megkönnyítette a bűncselekmény elkövetését.

A megyei bíróság ítéletének indoklásában kitért arra, hogy „A cselekmény kiemelkedő tárgyi súlyú. I. rendű vádlott személyében rejlő társadalomra veszélyesség magas fokát pedig jelzik azon körülmények, hogy a vádlott huzamos időn át, gátla-

stalan magatartást tanúsítva, a kulturális javak körébe tartozó műkincseket egyházi intézményből, az egyházi személyeknek és sértett dolgozóinak feléje irányuló nagyfokú bizalmát kihasználva tulajdonította el. A Btk. 83. § (1) bekezdésében foglalt büntetéskiszabási elveket, valamint a Btk. 37. §-ában szabályozott speciális és generális prevenció elvét is szem előtt tartva kellett a megyei bíróságnak arányos, és kellő visszatartóval bíró joghátrányt alkalmazni a vádlottal szemben azzal, hogy a jövőben sem ő, sem pedig más személy ne próbáljon meg egyházi intézményből ilyen műkincseket eltulajdonítani. Ezért nem látott lehetőséget a bíróság a kedvező személyi körülmények ellenére sem a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztésére.”⁹¹ (A büntetés céljáról az új Btk. 79. §, a büntetés kiszabásának elveiről az új Btk. 80. § rendelkezik.)

A terheltet a Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság 2008. február 11. napján B.302/2006/33. számú, nem jogerős ítéletében egy

⁹¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (korábbi vagy régi Btk.) 2013. június 30-ig volt hatályban. Az új Büntető Törvénykönyv, a 2012. évi C. törvény (új Btk.) 2013. július 1-től hatályos.

rendbeli folytatólagosan a Btk. 316. § (1) bekezdésébe ütköző és a (6) bekezdés a) pontja szerint minősülő különösen nagy értékre elkövetett lopás büntette miatt egy év nyolc hónap börtönre és két év közügyektől eltiltásra ítélte.⁹² A bíróság pénzmellékbüntetés kiszabását mellőzte tekintettel arra, hogy nem volt bizonyítható az értékesítés szándéka.

A Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság ítéletét a vádlott és védője – indoklás nélkül – a büntetés enyhítése végett, valamint a Győr-Moson-Sopron Megyei Főügyészség is megfellebbezte, amely előterjesztésében hosszabb tartamú szabadságvesztés büntetés kiszabását kérte. Indoklása szerint nem értékelhető enyhítő körülményként a kár megtérülése, mivel az eltulajdonított műtárgyak előkerüléséhez a vádlottnak érdeke fűződött, mivel így válhatott csak elkerülhetővé, hogy a műtárgyak értékesítését a terhére róják. Kérte továbbá, hogy az ítélet tábla vegye figyelembe súlyosító körülményként azt, hogy a vádlottal szemben a sértett részéről egy évtizede fennálló bizalommal súlyosan visszaélt. Továbbá azt is, hogy az elkövetési tárgyak egyes darabjai védett kulturális javaknak minősülnek és a magyar történelem kiemelkedő, pótolhatatlan forrásai.

A Győri Ítélet tábla ítéletének indoklása alapján a megyei bíróság hiánytalanul és teljes körűen állapította meg a tényállást, azonban a súlyosító és az enyhítő körülményeket nem a súlyuknak megfelelően értékelte. Súlyosító körülményként értékelte, hogy „*az irányában fennállt bizalommal gátlástalanul és meggondolatlanul visszaélt.*” Az indoklás szerint „*a bűncselekmény tárgyi súlya nem kizárólag az eltulajdonított tárgyaknak a szakértő által megállapított értékéhez igazodik. A szóban forgó oklevelek közül egyesek felbecsülhetetlen értékűek és pótolhatatlanok – amint arra az ügyészség is hivatkozott –, a magyarság történetének egyedülálló emlékei. Ezt a körülményt a jogalkotó súlyosító körülményként önállóan nem nevesítette, azonban a büntetés kiszabásának körében indokolt fi-*

⁹² A bűncselekmény új Btk. szerinti minősítése: különösen nagy értékre, védett kulturális javak körébe tartozó tárgyra vagy régészeti leletre elkövetett lopás büntette [370. § (6) bekezdés b) pontja], amelynek büntetési tétele öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés. A régi Btk. szerinti büntetési tétel kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés volt.

gyelembbe venni. Az enyhítő körülmények között pedig éppen ebből adódóan az átlagosnál nagyobb jelentőséget kell tulajdonítani annak a ténynek, hogy ezek a műkincsek a vádlott magatartásával összefüggésben sérülésmentes állapotban visszakerültek az őrzési helyükre.” Itt azért megjegyezném, hogy bár valóban sérülésmentesen kerültek elő az eltulajdonított tárgyak, de ez nem igazán a terhelt érdeme, sokkal inkább a nyomozóké. Noha gondosan becsomagolta az iratokat, könyveket és az okleveleket, de mégis kitette a tárgyakat annak a veszélynek, hogy a föld alá rejtve a csapadék, a bogarak, vagy a talaj nedvessége okozta penészedés következtében megsérüljenek, vagy megsemmisüljenek.

A Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság elsőfokú ítéletét a Győri Ítéltábla 2009. május 19. napján hozott Bf.23/2008/3. számú jogerős ítéletében 2 év 6 hónap börtönbüntetésre súlyosbította.

A jogeset egy klasszikus, a részletes adatgyűjtésen, az adatok folyamatos elemzésén és értékelésén, valamint a verziók ellenőrzésén alapuló, eredményesen záruló nyomozás. Érdekességét ezeken túl azonban a bűncselekmény helyszíne és az eltulajdonított tárgyak egyedisége adja.

4. A KULTURÁLIS JAVAK JOGI VÉDELME MAGYARORSZÁGON

Az előző fejezetben a bírósági ítéletek indoklásaiban több alkalommal találkozhattunk a kulturális javak fogalommal, ezért érdemes szót ejteni arról, hogy mit is jelent a fogalom, és kulturális javaink jogi védelmét milyen fontosabb jogi normák szabályozzák.

A kulturális javak védelmével kapcsolatban már a XIX. századi Magyarországon is voltak törekvések, de az első törvényi szabályozás csak 1929-ben született meg. A jelenleg hatályos, kulturális örökségünk védelmét több területen – régészeti, műemlékvédelmi, kulturális javak – szabályozó norma a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: Kövtv.).

A kulturális javak védelme jelenti egyrészt a műtárgyak fizikai állagmegóvását, restaurálását, másrészt e tárgyak számbavételét, tudományos meghatározását, feldolgozását és közzétételét (írásban vagy kiállítás útján), illetve az utókornak való megőrzését. Ugyan-

csak ide tartozik az a hivatali, hatósági munka, amely a fentiekhez szükséges feltételeket biztosítja.⁹³

A Kövtv. 6. § alapján a kulturális örökség védelmének összehangolását és irányítását, szakmai felügyeletét a Kormány a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalon⁹⁴ keresztül irányítja. A Forster Központi hivatalként országos hatáskörrel és illetékességgel, közigazgatási hatósági eljárás keretében látja el a kulturális javak felügyeletével, kiviteli engedélyezésével kapcsolatos, továbbá a nemzetközi és tagállami kötelezettségeken alapuló feladatokat.

A Kövtv. 6. §-át – 2013. január 1-től módosította a 2012. évi CXCI. törvény 6. §-a. E szerint, a kulturális örökség védelmének keretében a védelem összehangolását és irányítását, ágazati felügyeletét, továbbá a kulturális örökség védelmével összefüggő feladatokat ellátó, kormányrendeletben meghatározott eljáró hatóság (a továbbiakban: hatóság) irányítását

a) a kulturális javak és az emlékhelyek tekintetében a kultúráért felelős miniszter

b) a régészeti örökség és a műemléki érték védelme (a továbbiakban együtt: örökségvédelem) tekintetében a régészeti örökség és a műemléki érték védelméért felelős miniszter (a továbbiakban: miniszter) látja el.⁹⁵

A Kövtv. 4. § (1) bekezdése fogalmazza meg a büntetőjog által kiemelten védeni kívánt közösségi értékeket. *„A kulturális örökség a nemzet egészének közös szellemi értékeit hordozza, ezért megóvása mindenkinek kötelessége. Tilos a kulturális örökség védett elemeinek veszélyeztetése, megromlása, megsemmisítése, meghamisítása, hamisítása.”*

A felsorolt cselekmények szankcionálásával összefüggésben a Btk. több szakaszában nevesíti a kulturális javakat. Ezek a kulturális javak nemzetközi védelmének megsértése (Btk. 160/B. §), a kulturális javak rongálása (Btk. 216/A. §), a visszaélés kulturális

⁹³ Dr. Buzinkay Péter: Műkincsem van – mit tegyek, mit tehetek? 2. oldal (Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Budapest, 2004).

⁹⁴ A fővárosi és megyei kormányhivatalok vették át 2012. szeptember 21-től az átalakuló Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) műemléki és régészeti hatósági feladatait, míg a KÖH jogutódjaként létrejövő Forster Gyula Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központba (a továbbiakban: Forster Központ) 2012. október 31-én beolvadt a Műemlékek Nemzeti Gondnoksága (a szerkesztő megjegyzése).

⁹⁵ A szerkesztő megjegyzése.

javakkal (Btk. 216/B. §), a csempészet (Btk. 312. §),⁹⁶ a lopás (Btk. 316. §), a sikkasztás (Btk. 317. §), a rongálás (Btk. 324. §), a jogtalan elsajátítás (Btk. 325. §), és az orgazdaság (Btk. 326. §).

A kulturális javak megnevezés az új Btk. következő szakaszaiban szerepel: az elkobzás [72. § (4) bekezdés c) pontja]; a vagyoneklobzás [75. § (2) bekezdés c) pontja]; védett tulajdon elleni támadás [153. § (2) bekezdés b) pontja és (5) bekezdése]; műemlék vagy védett kulturális javak megrongálása (357. §); védett kulturális javakkal visszaélés (358. §); lopás [370. § (3) bekezdés b) pont bb) alpontja]; rongálás [371. § (3) bekezdés b) pont ba) alpontja]; sikkasztás [372. § (3) bekezdés c) pontja]; jogtalan elsajátítás [378. § (2) bekezdése]; orgazdaság [379. § (3) bekezdés b) pontja]; értelmező rendelkezések [459. § (1) bekezdés 30. pontja].⁹⁷

Nemcsak a Btk. tartalmaz szankciókat a kulturális javakkal kapcsolatban, hanem az egyes szabálysértésekről szóló 218/1999. (XII. 28.) Kormányrendelet is.⁹⁸ Ezek a kulturális javak engedély nélküli másolása (145. §), a kulturális javakkal kapcsolatos köteleességek elmulasztása (146. §), valamint a szakdolgozat témájához kapcsolódóan – és itt ugyan nem nevesíti a kulturális javakat, csak közokiratok és maradandó értékű magánokiratok védelmét említi a jogszabály – a levéltári szabálysértés (147. §). A két utóbbi tényállásból azonban kitűnik, hogy ezeket a gyűjtemény, vagy a levéltár kezelője követheti el.

A kulturális javak megnevezés a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (új Szabs. tv.) következő szakaszaiban szerepel: 11. § (6) bekezdése (11. Az elkobzás); 75. § (2a) bekezdése (62. A lefoglalás), 177. § (3) bekezdése (132. A tulajdon elleni szabálysértés).

A kulturális örökség védett elemeivel kapcsolatos tulajdon elleni szabálysértést azt követi el, aki a kulturális örökség védett elemeit, a megye-, város-, községhatár vagy a birtokhatár megjelölésére szolgáló hivatalos jelet vagy létesítményt, tömegközlekedési vagy távközlési eszközt, közúti jelzést, parkot vagy ahhoz tartozó felszerelést, természetvédelmi hatósági és tájékoztató táb-

⁹⁶ A szakdolgozat védésekor a Btk. 312. § már nem volt hatályban. A korábbi alcímmel együtt hatályon kívül helyezte a 2011. évi LXIII. törvény 10. § (5) bekezdés a) pontja. Hatálytalan: 2012. január 1-től.

⁹⁷ A szerkesztő megjegyzése.

⁹⁸ A 218/1999. (XII. 28.) Kormányrendeletet hatályon kívül helyezte a 2012. év II. törvény 254. § (1) bekezdés b) pontja. Hatálytalan: 2012. április 15-től.

lát vagy egyéb közérdeket szolgáló jelet vagy létesítményt gondatlanul megsemmisít, megrongál, elvisz, áthelyez vagy elmozdít.⁹⁹

A Btk. egyes különös részi tényállásában minősítő körülményként szerepel, ha a bűncselekményt kulturális javakra követik el, máshol ez az alaptényállás eleme. A büntetőeljárás során bizonyítás tárgyát képezi és a büntetés kiszabásakor a bíróság – mint az a Pannonhalmi Bencés Főapátság ügyében született első- és másodfokú bírósági ítélet indoklásából is kitűnik – súlyosító körülményként veszi figyelembe, ha a bűncselekmény tárgya a kulturális javak körébe tartozik. Ezért szükséges tisztázni, hogy mit jelent a kulturális javak fogalom és mely dolgok tartoznak a kulturális javak körébe.

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) értelmében a bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető és a büntetőeljárás jogszabályok alkalmazásában jelentősek. A bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni, azonban, ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére, és megvizsgálására.

A bizonyítás a büntetőeljárás járulékos kérdéseinek – különösen a polgári jogi igénynek – elbírálásában jelentős tényekre is kiterjedhet.

Nem kell bizonyítani azokat a tényeket, amelyek köztudomásúak, vagy amelyekről az eljáró bíróságnak, ügyésznek, illetőleg nyomozó hatóságnak hivatalos tudomása van.

Az eljárásban részt vevő személyek az e törvényben meghatározott esetekben és módon kötelesek és jogosultak a bizonyításban közreműködni.¹⁰⁰

4.1. Melyek azok a kulturális javak

Az előző fejezetben a Győri Ítéltábla ítéletére hivatkozva utaltunk arra, hogy az elkövetési tárgyak egyes darabjai védett kulturális javaknak minősültek. A továbbiakban arról lesz szó, hogy melyek azok a kulturális javak és mit jelent az, ha egy tárgy védett.

A Kövtv. 7. § 4–5. pontjában található meghatározás alapján kulturális javak: az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet, Magyarország történelmének kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, hangrögzített, írásos em-

⁹⁹ Szabs. tv. 177. § (3) bekezdése (a szerkesztő megjegyzése).

¹⁰⁰ Be. 175. § [(A bizonyítás tárgya) – a szerkesztő megjegyzése].

lékei és egyéb bizonyítékai – az ingatlanok kivételével –, valamint a művészeti alkotások. Kulturális örökség elemei: a régészeti örökség, műemléki értékek, valamint a kulturális javak.

Ez a fogalom első olvasatra sok mindent mond és semmit sem, ezért azt gondolom, szükséges részletesebben is megismerni annak elemeivel.

Kulturális javak közé tartoznak nemcsak a régi, de a modern és a kortárs képző- vagy iparművészeti alkotások. Ide tartozik továbbá minden ingó, azaz mozgatható néprajzi, régészeti, történeti jellegű vagy jelentőségű emlék, kéziratok, könyvek, plakátok, fényképek, egyéb nyomtatványok, valamint műszaki és természettudomány körébe tartozó tárgyak is. A kulturális javak körébe tartoznak továbbá bizonyos épületekhez, létesítményekhez kötődő, de onnan bármikor elmozdítható emlékek (pl. berendezések, bútorok), minden olyan tárgy a kulturális javak körébe tartozik, amivel múzeumban, könyvtárban vagy levéltárban (is) találkozh(unk). Továbbá fontos általános (de nem kizáró) feltétel: minden ötven évnél régebbi tárgy a kulturális javak körébe tartozik, vagy tartozhat.¹⁰¹ Azt, hogy egy tárgy a kulturális javak körébe tartozik-e, a Forster Központ feladata eldönteni. Abban az esetben, ha a büntetőeljárás során szükségessé válik annak megállapítása – mert nem egyértelmű, vagy ellentmondó vélemények vannak –, hogy az adott tárgy a kulturális javak körébe tartozik-e, akkor célszerű a Forster Központ Műtárgy-felügyeleti Irodáját megkeresni.

A művészeti alkotások fogalmának értelmezése általában egyértelmű, tehát az nem okoz problémát. A kiemelkedő és a jellemző emlékek fogalma viszont már némi magyarázatra szorul. Ide tartoznak azok a tárgyak, amelyek rendelkeznek a gyűjteményben való elhelyezés feltétlenül szükséges jellemzőivel, vagyis: viszonylag ritkán lelhetők fel, rendszerint nem használják eredeti rendeltetésüknek megfelelően, a hasonló használati értékű tárgyak szokásos kereskedelmi forgalmától eltérő, különleges ügyletek keretében cserélnek gazdát, és komoly értéket képviselnek.¹⁰²

¹⁰¹ Dr. Buzinkay Péter: A kulturális javak fogalomhasználatához – Segédlet a hatósági és jogalkalmazói munkához. Ügyészek lapja, 2007/2. szám, 45. oldal (Ügyészek Országos Egyesülete, Budapest, 2007).

¹⁰² A kulturális javak fogalomhasználatához, 47. oldal.

4. 2. Védetté nyilvánítás

A múzeumokban, a könyvtárakban muzeális dokumentumként, a levéltárakban, a közgyűjteményként működő kép- és hangarchívumokban őrzött kulturális javak a törvény erejénél fogva védettnek minősülnek. Azonban vannak olyan pótolhatatlan és kiemelkedő jelentőségű (ingó, tehát elmozdítható) kulturális javak, gyűjtemények, amelyek nem a fent felsorolt intézményekben, hanem magántulajdonban vagy egyéb szervezetek (pl. egyházak által fenntartott intézmények) birtokában vannak, de megőrzésük érdekében ezeket a hatóság védetté nyilváníthatja.¹⁰³

Ezekben az esetekben a kulturális javak védetté nyilvántartására indított eljárás hivatalból indul, és a hatósági feladatot ellátó Forster Központ közigazgatási hatósági eljárás keretében az arra érdemes kulturális javak körébe tartozó tárgyat védetté nyilvánítja és nyilvántartásba veszi. Az eljárás alá vont kulturális javak a Kövtv. 48. § alapján a törvény erejénél fogva ideiglenesen védettek. Az ideiglenesen védett kulturális javakra a védetté nyilvánított kulturális javakra vonatkozó előírásokat kell alkalmazni, melyek ideiglenes védettsége az eljárás jogerős befejezéséig tart.

A védetté nyilvánítás részletszabályait a 3/2002. (II. 15.) NKÖM rendelet tartalmazza, mely szerint a kulturális örökség ingó elemei lehetnek egyedi elemek, gyűjtemények és tárgye gyűttesek.¹⁰⁴ A kulturális örökség ingó elemei közül pótolhatatlannak és kiemelkedő jelentőségűnek minősülnek a kiemelkedő alkotóművészek meghatározó alkotásai, a kulturális örökség olyan ingó elemei, amelyek jellemzőek egy adott korszak, szervezet, személy, vagy hely jelentőségére. Ide tartoznak továbbá azok az örökségi ingó elemek, melyek jelentőségét a környezetükhöz fűződő kapcsolatuk adja. Ilyenek a műemlékek ingó tartozékai (pl. templomok nem liturgikus célra használt tárgyai, bútorok) vagy a természettudományi anyagok. Továbbá a nem könyvtárban őrzött kulturális javak, amelyek könyvtárban muzeális dokumentumnak minősülnének, és a ma-

¹⁰³ Lásd a Kövtv. 47. § rendelkezéseit.

¹⁰⁴ A 3/2002. (II. 15.) NKÖM rendeletet hatályon kívül helyezte az 57/2013. (VIII. 7.) EMMI rendelet 7. §. Hatálytalan: 2013. augusztus 10-től (a szerkesztő megjegyzése).

gyarországi könyvtárakban legfeljebb három példányban találhatók meg, valamint a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvény 33. § szerinti maradandó értékű iratok, irategyüttesek.

A védetté nyilvánítási eljárásban a kulturális javak védetté nyilvánításnak részletes szabályairól szóló 57/2013. (VIII. 7.) EMMI rendelet 1. számú mellékletében felsorolt közgyűjtemények és közintézmények működhetnek közre szakértőként. Amennyiben a védetté nyilvánítani kívánt kulturális javak egyik közgyűjtemény vagy közintézmény gyűjtőkörébe sem tartoznak, a Forster Központ szakértő bevonásával dönt a védettségről. A védetté nyilvánított kulturális javak védettségének megszüntetésére a védetté nyilvánítási eljárásra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

A Forster Központ adatai alapján jelenleg Magyarországon 49.604 védetté nyilvánított, a kulturális javak körébe tartozó tárgy van. A védetté nyilvánított gyűjtemények és tárgyeagyüttesek száma 411, valamint 1.052 védett és lopott, illetve eltűnt kulturális javak körébe tartozó tárgyat tartanak nyilván.

4.3. Világörökségi védelem

A védetté nyilvánítás keretében érdemes szót ejteni arról is, hogy mit jelent a világörökségi védelem. Sokszor elhangzik a médiában, hogy bizonyos helyek felkerülnek, vagy felkerültek az UNESCO Világörökségi Listájára, de valójában nem is tudjuk, hogy ez mit jelent. A Pannonhalmi Bencés Főapátság 1996-ban, fennállásának ezredik évfordulója alkalmából került fel a Világörökségi Listára.

Az UNESCO közgyűlése 1972. november 16-án elfogadta az „Egyezmény a világ kulturális és természeti örökségének védelméről” című indítványt, és 1978-ban vették fel az első helyszíneket a Világörökségi Listára. A Világörökségi Egyezményhez 1972 óta az ENSZ 187 tagállama, köztük Magyarország (1985) csatlakozott. A világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló, az Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete Általános Konferenciájának ülészakán Párizsban, 1972. november 16-án elfogadott egyezmény az 1985. évi 21. törvényerejű rendelettel került hazánkban jogrendjébe.

A Kövtv. 5/A. § (1) bekezdése¹⁰⁵ alapján a Világörökségi Listára felvett magyarországi helyszínek a kulturális és természeti örökség kiemelkedő jelentőségű elemeiként (régészeti, műemléki és külön jogszabály alapján természeti) védelem alatt állnak. A Kormány a világörökséggel kapcsolatos feladatait a Világörökség Magyar Nemzeti Bizottsága közreműködésével látja el.

2012. január 1-én lépett hatályba a világörökségről szóló 2011. évi LXXVII. törvény. A 2. § (2) bekezdés 2. pontja alapján világörökségi helyszín az, amelyet az UNESCO Világörökség Bizottsága határozata alapján a Világörökség Jegyzékbe felvett, világörökségi címmel rendelkező, a törvény 1. mellékletében meghatározott helyszín, amelyet a kulturális örökség, illetve a természet védelméről szóló jogszabályok alapján nyilvánítottak védetté, és ekként kulturális örökségi védelmet élvező terület, illetve védett természeti terület. A törvény 4. § (1) bekezdése értelmében a világörökségi területekkel összefüggő állami feladatokat a kultúráért felelős miniszter – a külön jogszabályok alapján fennálló feladat- és hatáskörüket nem érintve – az 1. mellékletben meghatározott miniszterekkel egyetértésben, más érdekelt miniszterekkel együttműködve látja el.

Magyarországon jelenleg nyolc világörökségi helyszín található, köztük kulturális kategóriában az Ezeréves Pannonhalmi Bencés Főapátság és természeti környezete. A Főapátságot a nemzeti kulturális örökségvédelmi miniszter 7/2005. (III. 1.) NKÖM rendeletével műemléki jelentőségű területté nyilvánította.

A kulturális javakkal kapcsolatban eddig megemlített jogszabályokon kívül egyéb jogszabályok, nemzetközi egyezmények és Európai Unió normák is foglalkoznak, azonban ezek nem tartoznak szorosan a szakdolgozat témájához.

4.4. Szakértők, eseti szakértők igénybevétele

A Pannonhalmi Bencés Főapátság sérelmére elkövetett bűncselekmény felderítése és bizonyítása során fontos szerepet kaptak a 2. fejezetben említett igazságügyi szakértők és eseti szakértők.

¹⁰⁵ A Kövtv. 5/A. §-át hatályon kívül helyezte a 2011. évi LXXVII. törvény 16. § (1) bekezdése. Hatálytalan: 2012. január 1-től.

Amennyiben bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell alkalmazni.¹⁰⁶ A szakértő által készített szakvélemény bizonyítási eszközt képez. Az igazságügyi szakértői tevékenységről szóló 2005. évi XLVII. törvény alapján igazságügyi szakértői tevékenységet csak az igazságügyi szakértők névjegyzékében szereplő természetes személyek, cégjegyzékbe bejegyzett gazdasági társaságok, illetve az erre a célra létesített igazságügyi szakértői intézmények végezhetnek.¹⁰⁷

A kirendelhető igazságügyi szakértők, szakértői cégek és szakértői intézetek névsora a <https://szakertok.kim.gov.hu/szakertok> internetes oldalon található meg. A honlapon a szakértőkre, szakértői cégekre és szakértői intézetekre név, megye és szakterület alapján lehet keresni. A névjegyzékben azonban nem találhatóak meg azok a külön jogszabályban szakértői tevékenység folytatására feljogosított állami szervek, szervezetek, intézmények, továbbá az igazságügyi szakértő hiányában kirendelhető természetes személyek és szervezetek (eseti szakértők) akik csak eseti jelleggel adhatnak szakértői véleményt.¹⁰⁸

A kulturális javak védetté nyilvánításának részletes szabályairól szóló 57/2013. (VIII. 7.) EMMI rendelet 1. számú mellékletében szerepelnek azok az intézmények, melyeket a jogszabály kulturális javak ingó és ingatlan elemeivel kapcsolatban szakértői tevékenység folytatására feljogosít. A melléklet részletesen tartalmazza, hogy mely szakterületeken melyik intézmény jogosult szakértői véleményt készíteni. A szakdolgozat témájához kapcsolódva például könyvek, antikváriák, zeneművek, térképek és egyéb nyomtatványok, kéziratok, hangfelvételek esetében az Országos Széchényi Könyvtár, iratok és irategyüttesek esetében a Magyar Nemzeti Levéltár, egyházi- és vallástörténeti emlékek, kegytárgyak, műalkotások esetén a tárgy jellegének megfelelően a mellékletben szereplő intézmények, vagy a felekezeti intézmények, esetünkben az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ jogosult szakvéleményt készíteni.

¹⁰⁶ Be. 99. § (1) bekezdése.

¹⁰⁷ Vesd össze a Be. 102. § (1) bekezdésével.

¹⁰⁸ Lásd a Be. 102. § (2) bekezdésében foglaltakat.

4.5. Nyilvántartások

Magyarországon a kulturális javakkal kapcsolatos nyilvántartásokat a Forster Központ kezeli. A nyilvántartások létrehozását a Kövtv. 71–74/A. § írja elő, a nyilvántartásokra vonatkozó részletszabályokat pedig a kulturális javakkal kapcsolatos hatósági eljárásra vonatkozó szabályokról szóló 45/2012. (XI. 30.) EMMI rendelet szabályozza.¹⁰⁹ A hatósági nyilvántartás nyilvános és közhiteles nyilvántartás, amely tanúsítja a benne szereplő kulturális javak védettségét. Miniszteri rendelet alapján azonban a kulturális örökség védelme érdekében a hatóság a nyilvántartás egyes adataihoz való hozzáférést korlátozhatja. A Forster Központ a nyilvántartásban szereplő adatokból kérelemre adatot szolgáltat, de az adatokért – a hivatalos megkeresés esetét kivéve – igazgatási szolgáltatási díjat kell fizetni.

Magyarország Európai Unió csatlakozásával hazánkban is alkalmazni kell az Európai Unió kulturális javakra vonatkozó előírásait. Ez alapján Magyarországról ötven évnél régebbi műtárgy véglegesen vagy ideiglenesen az Európai Unió területén kívülre, de az Európai Unió más tagállamába is csak a Forster Központ engedélyével vihető ki.

A szakdolgozat témájához kapcsolódóan a Kövtv. által felsorolt nyilvántartások¹¹⁰ közül csak a kulturális javakkal kapcsolatos nyilvántartásáról esik majd szó, a régészeti és a műemléki nyilvántartásokról nem.

4.5.1. Védetté nyilvánított kulturális javak nyilvántartása

A védetté nyilvánított kulturális javak nyilvántartása a nyomozó hatóságok számára elsősorban abból a szempontból lényeges, hogy az eltulajdonított védett műtárggyal kapcsolatban, amennyiben nem áll rendelkezésre a tulajdonostól megfelelő adat (pl. a tárgy mérete, anyaga, készítésének technikája, sérülései, különös ismertetőjelei, egyéb azonosításra alkalmas jellemzői), vagy fénykép, az ebből a nyilvántartásból beszerezhető.

¹⁰⁹ 45/2012. (XI. 30.) EMMI rendelet 2–7. §.

¹¹⁰ Lásd a Kövtv. 71. § rendelkezéseit.

Ami rendőri szempontból fontos, hogy a nyilvántartás tartalmazza a védett kulturális javak azonosításához rendelkezésre álló adatokat, a tárgy vagy tárgye gyűttes képi dokumentációját, a tárgye gyűttes vagy a gyűjtemény esetén a tárgyak pontos jegyzékét. A nyilvántartás ennél több adat rögzítését teszi szükségessé, ezeket a kulturális örökség hatósági nyilvántartására vonatkozó szabályokról szóló 45/2012. (XI. 30.) EMMI rendelet 3. és 5. §. tartalmazza.

4.5.2. Védett kulturális javak kivitelének nyilvántartása

A hatályos jogszabályok alapján védett kulturális javakat Magyarországról véglegesen kivinni nem lehet. A kulturális javak kivitelének részletszabályait a 14/2010. (XI. 25.) NEFMI rendelet határozza meg. A nyilvántartás tartalmazza a védetté nyilvánított kulturális javak esetében a kiviteli engedély számát, az engedély jogerőre emelkedésének időpontját, a tárgy megnevezését, azonosításra alkalmas adatait, a kiviteli kérelemben megjelölt célországot, a visszaszállítás határidejét és annak megtörténte esetén annak tényét. Tartalmazza továbbá a kiviteli engedély időbeli hatályát.¹¹¹

A védett kulturális javak kivitelének nyilvántartásán túl egyéb, a kulturális javak kivitelével kapcsolatos nyilvántartások is léteznek. Ilyen a nem védett kulturális javak kivitelének nyilvántartása. A nyilvántartás tartalmazza a kiviteli engedély számát, a tárgy megnevezését és azonosításra alkalmas adatait, a kiviteli kérelemben megjelölt célországot, az engedély jogerőre emelkedésének időpontját, a kiviteli engedély időbeli hatályát, valamint a mőtárgykísérő igazolás számát és hatályát. A mőtárgykísérő igazolások nyilvántartása tartalmazza a tárgy megnevezését és azonosításra alkalmas adatait, valamint a mőtárgykísérő igazolás számát és időbeli hatályát.¹¹²

A rendelet előírja, hogy a védett kulturális javakat a kiviteli engedély jogosultja legkésőbb az engedélyben meghatározott időtartam utolsó napján köteles Magyarországra visszaszállítani. A visz-

¹¹¹ 14/2010. (XI. 25.) NEFMI rendelet 5. §.

¹¹² 14/2010. (XI. 25.) NEFMI rendelet 6. §.

szaszállítás tényét a tárgy megérkezésétől számított nyolc napon belül köteles a Forster Központ felé bejelenteni.

A Kövtv. 56. § (4) bekezdése alapján a hatóság a kiviteli engedélyt visszavonja, a műtárgykísérő igazolást érvénytelenné nyilvánítja, ha a tárgy lopott, védett gyűjteményből vagy tárgyegyüttesből jogellenesen került ki, vagy jogellenesen került Magyarországra.

Ennél a nyilvántartásnál azonban megjegyezném, hogy a nem védett kulturális javak esetén a kiviteli engedély, illetve a műtárgykísérő igazolás iránti kérelemhez csatolt dokumentációban szerepelnie kell a kulturális javak azonosítására alkalmas fényképnek, könyvek és könyvtári dokumentumok esetén a címlapról készített másolatnak, levéltári anyag esetén a biztonsági másolatkészítésről szóló nyilatkozatnak, továbbá amennyiben rendelkezésre állnak akkor a szakirodalmi, kiállítási és árverési hivatkozásoknak, műkereskedelmi számláknak. Tehát nem csak akkor érdemes megkeresni a Forster Központot, ha védett kulturális javakról akarunk információt beszerezni, mert adott esetben a nem védett kulturális javak körébe tartozó tárggyal kapcsolatban is rendelkezhetnek a büntető-eljárás során felhasználható információval.

Fontos azonban megjegyezni, hogy nem minden ötven évesnél régebbi tárgy tartozik automatikusan a kulturális javak körébe. A hatályos európai uniós és hazai jogszabályok alapján ide tartozhatnak – és itt visszautalnék a Kövtv.-ben található fogalomra – az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet, Magyarország történelmének kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, hangrögzített, írásos emlékei és egyéb bizonyítékai, valamint a művészeti alkotások.

4.5.3. Jogtalanul eltulajdonított, eltűnt, valamint a jogellenesen kivitt kulturális javak nyilvántartása

A rendőri munka szempontjából legfontosabb nyilvántartás a jogtalanul eltulajdonított, eltűnt, valamint a jogellenesen kivitt kulturális javak nyilvántartása. Valójában csak lenne, mert ehhez az eljárást folytató rendőri és vámszerveknek rendszeresen adatot kellene szolgáltatniuk a Forster Központ felé, ami nem igazán jellemző. Ez abból is lemérhető, hogy a nyilvántartás jelenleg alig több mint kétezer tárgyat tartalmaz, pedig Magyarországon évente sok olyan

bűncselekmény történik, ahol a bűncselekmény tárgya a kulturális javak körébe tartozik. Vannak olyan bűncselekmények, ahol egyértelműen megrendelésre „dolgoztak” az elkövetők.

Ez a mindenki számára hozzáférhető nyilvántartás az interneten elérhető a Forster Központ honlapján a lopott műtárgyak menüpontban.¹¹³ Ezen az oldalon tekinthetők meg a Forster Központ nyilvántartásában az elmúlt hat hónapban rögzített lopott, eltűnt vagy az országból jogellenesen kivitt műtárgyak. Ebben a táblázatban nemcsak az elmúlt fél évben történt lopások adatait találjuk meg, hanem a már korábban eltűnt vagy jogellenesen kivitt műtárgyak adatai is tartalmazza, amelyek esetében a nyilvántartási adatok rögzítésére – egyéb okok miatt – az elmúlt fél évben került sor.

Ezen az oldalon két további menüpont található, amelyek egy-egy újabb oldalra irányítanak. Az egyik a nyilvános műtárgykereső,¹¹⁴ a másik a védett és lopott, illetve eltűnt műtárgyak nyilvántartása.¹¹⁵ A nyilvántartásban szereplő védett kulturális javak adatai hitelesek, ezek a nyilvántartásokból ellenőrizhetők. A nem védett tárgyak adatai nem ellenőrizhető forrásokból (pl. sértett) származnak, ezért azok hitelessége és pontossága nem minden esetben megfelelő, így ezekért az adatokért a Forster Központ nem vállal felelősséget.

A nyilvántartás tartalmazza a tárgy megnevezését, az azonosításra alkalmas adatait, amennyiben közgyűjteményből tulajdonították el a tárgyat, akkor annak leltári számát, az eljáró nyomozóhatóság nevét és ügyszámát, valamint a tárgy eltulajdonításának vagy eltűnésének helyét és idejét.

A rendelet további kötelezettséget is előír azok számára, akik védett kulturális javak birtokában vannak. A védett kulturális javak eltűnése, vagy eltulajdonítása esetén azt a tulajdonos (birtokos) azonnal köteles bejelenteni a Forster Központ felé.

A Forster Központ szolgáltatása, hogy aki igényli, az ingyenesen, elektronikus levél formájában megkaphatja a lopott műtárgyak hírlevelét, amelyben a lopott és eltűnt műtárgyak adatbázisába került legújabb adatokról adnak rendszeres tájékoztatást. Egy 2011-ben a

¹¹³ <http://mutargy.koh.hu/GeneraltOldalak/StatikusAdatok.aspx?Tipus=1>

¹¹⁴ <http://mutargy.koh.hu/>

¹¹⁵ <http://mutargy.koh.hu/GeneraltOldalak/StatikusAdatok.aspx?Tipus=2>

BRFK XIX. kerületi Rendőrkapitányságon folytatott büntetőeljárás során a Forster Központ Műtárgyfelügyeleti Irodájától kapott visszaigazoló e-mail szerint a bűncselekmény során eltulajdonított festmény adatait hírlevél formájában százötven felhasználó felé küldték tovább, amelyek között galériák, aukciós házak és műgyűjtők is voltak. Figyelembe véve azt, hogy ma Magyarországon hányan foglalkoznak műtárgy-kereskedelemmel, vagy gyűjtenek ilyen tárgyakat ez a szám elég kevés. Vagy nem tudnak erről a lehetőségről, vagy nem is érdekli az érintetteket.

4.5.4. Külföldi nyilvántartások (Interpol, Art Loss Register)

Ez a fejezet két, az eltulajdonított vagy eltűnt műtárgyak felkutatására létrehozott nemzetközi nyilvántartással foglalkozik. Az egyiket az Interpol (Bűnügyi Rendőrség Nemzetközi Szervezete) vezeti, a másik egy magánvállalkozás az Art Loss Register. Mindkét nyilvántartás ugyanazért a célért jött létre, hogy segítséget nyújtson az ellopott, vagy eltűnt műtárgyak felkutatásához.

Az Interpol azzal a céllal hozták létre, hogy a nemzeti rendőrségek munkáját segítse az országokon átívelő bűnözés visszaszorítása érdekében. Az Interpolnak saját nyomozati jogköre nincs, a tagállamok rendőrségeinek munkáját adatszolgáltatással és nyilvántartással segíti.

Az Interpol Magyar Nemzeti Irodán keresztül bármely rendőri szerv megkeresés formájában kérheti, hogy az eltulajdonított műtárgyat vegyék fel az Interpol nyilvántartásába. Fontos azonban, hogy az eltulajdonított tárgyról mindenképpen rendelkeznie kell a kérő rendőri szervnek fényképpel és leírással, egyébként nem lehetséges a nyilvántartásba vétel. A megkeresést és a tárgyleírást a fényképpel együtt, a fordítást követően megküldik az Interpol Főtitkársága részére Lyonba, ahol rögzítik az adatokat a műtárgykörözési adatbázisban (WORKS OF ART – WOA). Az Interpol Magyar Nemzeti Iroda tájékoztatása szerint az eljárást folytató rendőri szervek ritkán fordulnak megkereséssel hozzájuk az eltulajdonított műtárgyak nyilvántartásba vétele miatt, pedig ez is egy esély lehetne azok felkutatására. A Magyarországról eltűnt kulturális javak adatainak rögzítése azért lenne célszerű az Interpol nyilvántartásában, mert az ellopott műtárgyak nagy része rövid időn belül Nyu-

gat-Európa országaiba, elsősorban Svájcba, az Egyesült Királyságba vagy Németországba kerül, ahol aztán a legális vagy illegális műtárgy kereskedelemben értékesítik.

Az Interpol nyilvántartása nem nyilvános, abba bárki nem tekinthet bele. Magyarországon az ORFK NEBEK Interpol Magyar Nemzeti Iroda rendelkezik hozzáféréssel a nyilvántartáshoz, de hozzáférést kérhetnek és kaphatnak rendészeti szervek, aukciós

házak, múzeumok és műkereskedők is. A nyilvántartás az Interpol honlapján keresztül, a hozzáférés engedélyezését követően (felhasználói név, jelszó) lehet elérni, azonban a felhasználók egy részének a megtekinthető adatok mennyisége korlátozott (fénykép, leírás, az eljárást folytató ország megnevezése). Az Interpol a nyilvántartásban szereplő adatok elévülését nem vizsgálja, onnan csak megkeresésre törölnek adatokat.¹¹⁶

Az Art Loss Register (Ellopott Műkincsek nyilvántartása, továbbiakban ALR) a világ legnagyobb magánkézben lévő lopott műtárgy nyilvántartása. Létrehozása Julien Redcliffe nevéhez fűződik, aki biztosítási ügynökként kezdte a pályafutását, majd a Control Risk nevű vállalkozás vezetője lett. A vállalkozás ipari kémkedéssel, az alkalmazottak által elkövetett szabotázsakciókkal, emberrablásokkal veszélyeztetett nemzetközi tevékenységet folytató cégeknek adott tanácsot. 1986-ban írt tanulmánya után 1991-ben került sor az ALR létrehozására, amelynek a vezetője lett.

Az ALR lopott műtárgyakat tartalmazó adatbázisának alapját a New York-i International Foundation for Art Research [Nemzetközi Alapítvány Műkincsek Kutatására (IFAR)] nyilvántartása képezte, amelyet az ALR átvett. Ez a nyilvántartás 30.000 tételt tartalmazott cédulakatalógus formájában. Ezt az adatbázist egészítette ki az ALR a Carabinieri, az Interpol, az UNESCO adataival, valamint a II. világháború során ellopott, kisajátított műtárgyak jegyzékével.

¹¹⁶ Forrás: <http://www.interpol.int/>

Évente 10.000 új bejegyzéssel bővül az adatbázis, amely megközelítőleg 300.000 tételt tartalmaz. Az ALR a hozzá eljuttatott bejelentések alapján minden lopott műtárgyat nyilvántartásba vesz. Olyan műtárgyak adatait is nyilvántartják, amelyek megsemmisültek (pl. tűzvész, árvíz, háborús cselekmények), mivel ezeknek a műtárgypiacon történő későbbi feltűnése egy biztosítási csalás felderítésében esetleg fontos szerepet játszhat. A nyilvántartott műtárgyak nagyobbik része festmény, de megtalálhatók benne órák (fali- és karórák), szobrok, ékszerek, dísz tárgyak, ezüstműtárgyak, bútorok, gobelinek, szőnyegek, hangszerek, fegyverek, páncélzatok, emléktárgyak, játékok, érmék stb. Az ALR együttműködik a rendőrséggel, vámszervekkel, aukciós házakkal, biztosítótársaságokkal, műkereskedőkkel és műgyűjtőkkel.

Az ALR magánvállalkozás, ezért az általa nyújtott szolgáltatások díjából, illetve jutalékokból tartja fenn magát. Nyilvántartása nem nyilvános, az abból történő adatigénylésért fizetni kell, aminek díja jelenleg 500,- Euro/30 keresés. (Összehasonlításként Magyarországon a Forster Központ által vezetett nyilvántartásokból szintén szolgáltatási díj ellenében lehet adatot igényelni, melynek díja egytől-öt adattételig 2.200,- forint, öt adattétel felett a díj tételenként 220,- forinttal növekszik.)

Az ALR keresési szolgáltatását az aukciós házak, a múzeumok, a műkereskedők és a műgyűjtők rendszeresen igénybe veszik, hiszen így megkímélhetik magukat egy-egy kétes eredetű műtárgy esetén a későbbi büntető- és/vagy polgári peres eljárásoktól, amelyek rendszerint hosszú időt vesznek igénybe, az ügyvédi költségek jelentős pénzösszegeket emésztene fel, valamint komoly erkölcsi kárt okoznak. A műkereskedelemben fontos a bizalom, a megbízhatóság és a diszkréció.

A megtalált műtárgyak után a tulajdonosok jutalékot fizetnek az ALR részére. Ugyanakkor az ALR is fizethet jutalmat azoknak, akik önként segítenek egy műalkotás felkutatásában, feltéve, hogy a lopásban nem vettek részt és abban semmilyen szerepük nem volt.

Az ALR egy jól működő vállalkozás, irodái vannak Londonban, New Yorkban, Cologneban, Amszterdamban és Párizsban. Eddigi működése alatt megközelítőleg 160.000.000,- font értékben szereztek vissza műtárgyakat.

5. EGYHÁZI MŰTÁRGYVÉDELEM

A szakdolgozat témájához kapcsolódva az alábbiakban csak a Katolikus Egyház műtárgyvédelemre vonatkozó szabályairól esik majd szó. A Katolikus Egyház évszázadok óta tesz azért, hogy megóvja, és megfelelő módon kezelje hatalmas művészeti és történelmi örökségét. Ez az örökség építészeti, szobrászati és festészeti alkotásokból, bútorokból, liturgikus berendezésekből és használati tárgyakból, öltözetekből, hangszerekből, könyvtári és levéltári anyagokból áll. 1534. november 28-án III. Pál pápa nevezte ki az első ókori kulturális javak megőrzéséért felelős megbízottat. 1820. április 7-én Pacca bíboros elrendelte Rómában és a Pápai Állam területén a teljes kulturális érték leltározását: *„Kivételesen minden rendfőnök, gondnok, házfőnök, valamint azok a személyek, akik Róma és a Pápai Állam egyházi és világi közintézményeit vezetik és épületeit gondozzák, beleértve a templomokat, a kápolnákat és a kolostorokat, bármilyen kiváltságokkal vagy felmentésekkel rendelkeznek is, amennyiben szobor- és festménygyűjteményeket, egyházi és világi jellegű régiséggyűjteményeket, valamint akár több, akár csak egyetlen értékes szépművészeti alkotást őriznek, nagyon pontos és világos jegyzéket kell két példányban, aláírva benyújtaniuk a fent említett tárgyakról, minden egyes darabot külön-külön megemlítve benne.”* Ezt a rendelkezést több hasonló témájú, de már nem az egész Egyházra vonatkozó körlevél követte, majd a jelenleg hatályban lévő 1983-as Egyházi Törvénykönyv (Codex Iuris Canonici – CIC) 1283. kánon 2–3. pontjában rögzítette a vagyonkezelő által elvégzendő leltározásra vonatkozó szabályokat.

II. János Pál pápa határozta meg az egyházon belül a „kulturális javak” fogalmát: *„mindenekelőtt az Egyház küldetésének szolgálatába állított festészeti, szobrászati, építészeti, zeneművészeti és mozaikalkotások. Ezekhez járulnak még az egyházi könyvtárakban elhelyezett könyvek és az egyházi közösségek levéltáraiban őrzött történelmi dokumentumok. E fogalom körébe tartoznak végül a*

tömegkommunikációs eszközök által terjesztett vagy előállított irodalmi és színművészeti alkotások és filmek.”¹¹⁷

Az egyházi kulturális javak védelme érdekében az Egyházi Javak Pápai Bizottsága 1999. december 8-án Vatikánvárosban kiadta Az Egyházi Kulturális Javak Leltározásának és Katalogizálásának Szükségessége és Sürgőssége című körlevelét. *„E felbecsülhetetlen örökség megóvásának előzetes feltétele a teljes megismerésükre irányuló tevékenység. Ennek meg kell előznie a későbbi beavatkozásokat és mindazt, amit hatáskörük szerint akár az egyházi, akár a világi hatóságok a megőrzésük érdekében véghezvisznek.”¹¹⁸* A körlevél felhívja a megyéspüspökök figyelmét a részegyházak tulajdonában lévő kulturális javak sürgős és szükséges, azonban tudományos alapossággal elvégzett leltározására, majd ezt követően katalogizálására. Az Egyházi Törvénykönyv 1283. kánon 2. pontja előírja, hogy *„részletes leltárt kell készíteni az ingatlanokról, az értékes vagy bármiképpen a kulturális javakhoz tartozó és az egyéb ingóságokról, azok leírásával és becslésével, a kész leltárt felül kell vizsgálni.”* A műtárgyvédelem szempontjából a leltározás és a katalogizálás segíti a lopások és egyéb károk megelőzését. A körlevél ajánlása szerint biztonsági szempontból elengedhetetlen az egyházi intézmények számára vagy esetleg a kulturális javak védelmét ellátó rendőri szervek számára a kívánalmaiknak megfelelő nyilvántartás elkészítése. Fontos szempont, hogy a tárgyakról fényképes dokumentáció készüljön, mert ennek hiányában nehéz, csaknem lehetetlen bizonyítani az eltulajdonított tárgy származási helyét és nehezen érhető el, hogy azt jogos tulajdonosa részére visszaszolgáltatassák. Manapság is megfigyelhető, hogy a kevésbé jól őrzött egyházi ingatlanok (plébániák, templomok) esnek áldozatul betöréses lopásoknak vagy rongálásnak. Az egyházmegyéknek nincs anyagi forrásuk arra, hogy minden épületüket technikai védelemmel lássák el, a régiségkereskedelemben pedig az így megszer-

¹¹⁷ Németh László (szerk.): Az egyházi kulturális javak leltározásának és katalogizálásának szükségessége és sürgőssége, 5. oldal – részlet II. János Pál pápa 1995. október 12-i beszédéből (Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Kiadója, Budapest, 2006).

¹¹⁸ Az egyházi kulturális javak leltározásának és katalogizálásának szükségessége és sürgőssége, 7. oldal.

zett tárgyak jól értékesíthetők. A Forster Központ honlapján található védett és nem védett lopott műtárgyak nyilvántartását megtekintve látható, hogy az egyházi kegytárgyak, festmények, egyéb műalkotások mind a mai napig „népszerűek” az elkövetők körében.

A leltározás és a katalogizálás a részegyházak (egyházmegyék) feladata, azonban jelenleg is több olyan büntetőeljárás van folyamatban, ahol nem tudtak sem fényképet, sem leírást biztosítani a nyomozó hatóság számára az eltulajdonított tárgyra, többnyire misekelyhekre, gyertyatartókra vonatkozóan.

2006. szeptember 15-én Vatikánvárosban újabb körlevél kiadására került sor.¹¹⁹ E körlevélben – „*A szerzetes intézmények kulturális javai*” című 1994. április 10-én kelt körlevélre, valamint a már fentebb említett 1999. december 8-án kelt körlevélre hivatkozva – ismételten felhívják a szerzetesközösségek vezetőinek figyelmét a kulturális javak leltárára, amelynek a célja, hogy többek között törvényes védelmet biztosítson a lopások, az elidegenítés, a kisajátítás ellen. A körlevél megemlíti, hogy a fenti veszélyek nem csak a művészi munkákat, vagy a liturgikus tárgyakat érintik, hanem a könyveket és a levéltári anyagokat is. Az utóbbiak is ugyanolyan jól értékesíthetők a régiségpiacon, mint a képzőművészeti alkotások.

Az Itáliai Püspöki Konferencia (CEI) 2001-ben létrehozott egy nyilvántartást az Interneten BEWEB – Beni Ecclesiastici in Web (Egyházi javak a Web-en¹²⁰) néven. A teljes Olaszországra kiterjedő nyilvántartásban több módon lehet keresni, például a tárgy helyére, anyagára és a készítés technikájára, a tárgy készítőjére. A nyilvántartásban szereplő tárgyakról jó minőségű fényképek állnak rendelkezésre a legszükségesebb adatok feltüntetése mellett, de van olyan tárgy is, amelyről a fényképen kívül más adat nem tekinthető meg. A nyilvántartásból látható, hogy az olasz Egyház sokat tesz azért, hogy – a még megmaradt – történelmi- művészeti örökségét megőrizze. Az, hogy a nyilvántartásban található tárgyakat bárki megkeresheti és azonosíthatja a honlapon, visszatartó erőt jelenthet

¹¹⁹ Dr. Varga Lajos (ford.): A megszentelt élet és az apostoli élet társasága intézményei kulturális javainak leírása: Néhány gyakorlati iránymutatás (http://www.okgyk.hu/inc/irasok/Megsz_kult_jav.pdf – Országos Katolikus Gyűjteményi Központ).

¹²⁰ <http://www.chiesacattolica.it/beweb/UI/page.jsp?action=home> (Beni Ecclesiastici in Web).

a műkincslopások vonatkozásában, hiszen az eltulajdonított tárgyakat így nagyon nehéz Olaszországban értékesíteni. A honlap egyetlen hátránya, – persze csak a külföldi látogatók szemszögéből – hogy kizárólag olasz nyelvű.

Az Itáliai Püspöki Konferencia 2006-ban – a már említett körlevélben – felajánlotta a szerzetesközösségeknek, köztük a magyaroknak is, hogy a leltározáshoz és a katalogizáláshoz rendelkezésre bocsátja saját szoftverét.

Az olasz kezdeményezéssel kapcsolatban – az eltérő vélemények alapján – nehéz eldönteni, hogy mennyire hasznos, vagy káros. Jó, mert egyértelműen beazonosíthatóak azok az egyházi tulajdonban lévő műtárgyak, amelyeket esetleges eltulajdonításuk esetén a vevő (műgyűjtő, galéria) a nyilvántartás segítségével azonosítani tud. Azonban a nyilvántartásból a későbbi elkövetők akár ki is tudják választani az eltulajdonítani kívánt tárgyat.

A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia egyik intézménye az 1969-ben alapított Országos Katolikus Gyűjteményi Központ, amely múzeumi, levéltári és könyvtári szakterületen felügyeli az egyházi gyűjteményeket, kiértékeli és véleményezi a működésüket. Egy központi adatbázis létrehozása céljából gondoskodik a magyarországi egyházi műtárgyállomány folyamatos nyilvántartásáról, ezért telepítésre került az egyházmegyei intézményekhez az ORBIS adatbázis-kezelő program, amelyet mindhárom szakterületen használnak. A nyilvántartás célja többek között bűncselekmények esetén a nyomozóhatóságok támogatása.

Magyarországon huszonkettő egyházmegyei és öt szerzetesi gyűjtemény található, amelyekben a Katolikus Egyház, jelentős egyháztörténeti, kereszténytörténeti, és egyéb műalkotásokat őriz. Az egyházmegyek feladata azonban, hogy begyűjtsék a templomokban, kápolnáknak és plébániákon található használatból kivont, bűncselekmény vagy elkallódás veszélyének kitett műtárgyakat.

Az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ adatai szerint – a püspöki kincstárakat is beleértve – háromezer-kétszázkilencven templomban készült el a leltár, ez országosan 55%-os felmérést jelent.

jelent. Ezen belül igen eltérő az egyes egyházmegyék leltározottsága, gyakorlatilag csak az Esztergom–budapesti Egyházmegye, a Szombathelyi Egyházmegye és a Győri Egyházmegye készült el teljesen, és eléggé jól áll a Veszprémi Egyházmegye.

„A plébániai leltárak a legritkább esetben rögzítik a tárgyak szakszerű leírását, fénykép pedig elvéve akad egy-két helyen. Az egyre szaporodó templomi betörések nyomán meginduló nyomozások, a nemzetközi műtárgy-körözések pedig teljesen tehetetlenek az eltűnt tárgyak pontos adatai, fotói nélkül. Ha már hatékonyan védelmezni nem tudja az Egyház kulturális örökségét, legalább a visszاسzerzésük lehetősége érdekében kellene maximális erőfeszítéseket tenni.”¹²¹

Az egyházi műtárgyvédelem három nagyobb részre tagolódik. Ezek a levéltári, a könyvtári és a múzeumi szakterületek. Ezek közül a szakdolgozat témájához kapcsolódóan csak a levéltári szakterület kerül említésre. A Pannonhalmi Bencés Főapátság sérelmére elkövetett lopás során az elkövető elsősorban a levéltárból tulajdonított el történelmi jelentőségű iratokat. Ezek részletes felsorolását a Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság B.302/2006/33. számú ítélete tartalmazza.

Meg kell jegyezni azonban, hogy a bűncselekmény idején a könyvtári állomány legértékesebb részét is a levéltárban lévő páncélszekrényekben őrizték, azonban ezek közül a könyvek közül szerencsére egyik sem tűnt el.

„Itt élnek a holtak és beszélnek a némák” – olvasható a Pannonhalmi Bencés Főapátság levéltárában. A Főapátságot Géza fejedelem alapította, majd halála után fia, Szent István király kiváltságlevéllel (1001) látta el. Ez a kiváltságlevél lett a pannonhalmi levéltár első darabja. Oros apát (1207–1242) kormányzása idején jelentősen gyarapodott a levéltár okleveleinek száma. Érkezésekor kb. harmincöt oklevél volt a levéltárban, melyet százhatvan oklevéllel gyarapított. Ő állította össze 1240 körül a Liber Ruber-t (Vörös Könyv), amely a hatvan legfontosabb jogbiztosító oklevél másolatát tartalmazza, és amely ebben a műfajban jelentős európai emlék.

¹²¹ http://epa.oszk.hu/01600/01615/00003/pdf/32lovag_zsuzsa_437_444.pdf
[Lovag Zsuzsa: Az egyházi műkincsek leltározásáról (Elektronikus Periodika Adatbázis Archivum)].

A levéltár anyagát nagyban gyarapította, hogy a Pannonhalmi Apátság 1202-től, a XVI. század elejétől a XVIII. század végéig terjedő időszakot kivéve, hiteles helyként működött, amely a XIX. század második feléig tartott. Nagy gonddal őrizték századokon keresztül nemcsak a saját, de a hiteles helyi okleveleket is. Többször költöztették az irattárat, először 1594-ben Győrbe, majd onnan 1683-ban a török támadások elől Bécsbe vitték. A törökök kiűzése után visszaszállították Pannonhalmára, ahol hozzáfogtak a levéltári anyag rendezéséhez. II. József 1786-ban feloszlatta a rendet, ezért a rendi levéltárat 1787-ben Budára szállították. Itt is maradt 1803 áprilisáig, amikor a rend visszaállítását követően a levéltárat visszaszállították Pannonhalmára. A levéltár két részből áll, ezek a történeti levéltár és az újabb kori iratok gyűjteménye. A levéltár leghíresebb okmánya a Tihanyi apátság alapítólevele, amelyet 1055-ben adott ki I. András király. Ez az oklevél az első írásos magyar nyelvemlékünk. A történeti levéltárban azok az iratok kerülnek elhelyezésre, melyek már nem használatosak, azonban a történelemírás szempontjából fontosak, annak forrásaivá válhatnak. A levéltár a benne található rendkívül értékes anyagok miatt nem látogatható.¹²²

Az egyházi levéltáraknak az egyházi és a világi jogszabályoknak is meg kell felelniük. A levéltárak kezelésére vonatkozóan az Egyházi Törvénykönyv 409. kánonja az alábbiak szerint rendelkezik:

„1. § A megyéspüspöknek legyen gondja arra, hogy a területén lévő székesegyházak, társegyházak, plébánia- és egyéb templomok levéltárának iratait és okmányait gondosan őrizték, s készítsenek róluk két példányban leltárt vagy kimutatást, ennek egyik példányát a saját levéltárukban, a másikat az egyházmegyei levéltárban kell őrizni.

2. § Gondoskodják a megyéspüspök arról is, hogy az egyházmegyében legyen történelmi levéltár, és a történelmi értékű okmányokat abban őrizték gondosan, módszeresen elrendezve.”

Az egyházi rendelkezésnél jóval részletesebb szabályokat tartalmaz a világi jogszabály a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvény, amelynek 3. § n) pontja alapján nyilvános magánlevéltár a termé-

¹²² Lásd a 2001. évi LXIV. törvény 78. §-ának rendelkezéseit.

szetes személy, valamint a nem közfeladatot ellátó szerv tulajdonában vagy birtokában lévő maradandó értékű iratok tartós megőrzésére létesített olyan intézmény, amely megfelel a 30. § (2) bekezdésében foglalt követelményeknek (részletesebben lásd ott). Az egyházi levéltárak a törvényben meghatározott feltételek vállalása esetén kérhetik nyilvános magánlevéltárként történő bejegyzésüket.

6. AZ ELTULAJDONÍTOTT KULTURÁLIS JAVAK FELKUTATÁSÁNAK ESZKÖZEI

„A turizmus fellendülése is arra ösztönöz számos országot, hogy több figyelmet szenteljen örökségének és értékeinek, különös tekintettel a vallási vagy kulturális szempontból fontos műtárgyakra. Mivel a képző- és iparművészeti alkotások értéke egyre nő, s mind több bűnöző próbál szerencsét ezen a területen, nem valószínű, hogy a fent említett erőfeszítések a közeljövőben elérik céljukat. Mégis: lassan, de biztosan romlanak a tolvajok, csalók és bűnrészesek esélyei, s a tisztességtelen műkereskedőknek, aukciós házaknak egyre komolyabb következményekkel kell számolniuk. A változások lassúak, és a jelenlegi helyzetben mindnyájunknak éberen őrködnünk kell a közös kulturális örökségünket képező értékek fölött – a magánkézben és a köztulajdonban levők fölött egyaránt.” A fenti szavakat Julian Redcliffe, az Art Loss Register elnöke írta Jonathan Webb már hivatkozott művében. Akkori szavai ma is igazak és sajnos valóságosak. A változások nagyon lassúak és közben egyre több olyan, a kulturális javak közé tartozó tárgy tűnik el Magyarországon, amely nagyon hosszú idő múlva, vagy talán soha többé nem kerül elő. Az Interpol szerint az illegális műtárgykereskedelem a negyedik legnagyobb anyagi hasznot termelő tevékenység a kábítószer-, a fegyver- és az emberkereskedelem mellett.

6.1. Tárgykörözés

A rendőrség első számítógépes Körözési Információs Rendszerének (továbbiakban KIR) beindítására 1996-ban került sor. Ez egy aránylag egyszerű DOS-os felületű adatbázis-kezelő rendszer volt, ami az egyszerűségétől eltekintve jól működött a személykörözések

tekintetében, azonban ez nem volt igaz az egyedi azonosítóval (gyári szám, sorszám, stb.) nem rendelkező, de egyedileg azonosítható tárgyak esetében. Ebbe a kategóriába tartoztak a különböző műtárgyak (szobrok, festmények, régi pénzek, érmék, arany és ezüst tárgyak, ékszerek, bútorok, szőnyegek, gobelinek, antik könyvek és okmányok, stb.). A KIR két nagyobb részből tevődött össze, a Körözési Tájékoztató Rendszerből (továbbiakban KTR) és a Körözési Alapnyilvántartásból (továbbiakban KA). A körözésekben kutatni csak a szöveges részt tartalmazó KTR-ben lehetett, aminek az volt a hátránya, hogy ha az adott tárgy leírása nem volt megfelelően részletes, vagy ugyanazt a dolgot nem ugyanazzal a szóval, hanem valamelyik szinonimájával keresték, akkor gyakorlatilag lehetetlen volt bármit is megtalálni benne. A KA-ban is csak annyit lehetett rögzíteni, hogy mi az adott tárgy jellege (pl. festmény, szobor), illetve a már a KTR-ben leírt ismérveket megjegyzés formájában a KA-ban is lehetett rögzíteni, de nem volt lehetőség fényképek csatolására. A körözési információs rendszer beindításával egy időben az országos rendőrfőkapitány kiadta az 11/1996. (III. 29.) ORFK számú utasítást a Rendőrség Körözési Munkájának Ideiglenes szabályzatáról. Ez a belső norma annyira időtállóan bizonyult, hogy többszöri módosítással ugyan, de jelenleg is hatályban van. A rendőrség körözési tevékenységét szabályozó normák közül ez az egyetlen, amelyben szerepel, hogy az igazolhatóan védetté nyilvánított műtárgy vagy kulturális emlék eltulajdonítása esetén kiemelt tárgykörözést kell elrendelni [27. pont i) alpontja].

A körözési tevékenység törvényi szabályozására a 2001. november 1. napján hatályba lépett, a személy- és tárgykörözésről szóló 2001. évi XVIII. törvénnyel (továbbiakban Sztktv.) került sor, de sem a törvény, sem annak végrehajtási utasítása¹²³ nem tartalmaz részletszabályokat arra vonatkozóan, hogy a körözött tárgyak közül melyek vonatkozásában kell kiemelt körözést elrendelni. Mindkét jogszabály általánosságban beszél a tárgyak körözéséről, az Sztktv.

¹²³ 20/2001. (X. 11.) BM rendelet a Rendőrség és a Határőrség körözési tevékenységéről, a körözés során alkalmazható intézkedések végrehajtásáról, valamint a körözött személyek, tárgyak tartózkodási, illetve megtalálási helyének, illetőleg a személyek és holttestek személyazonosságának megállapítása esetén követendő eljárásról.

részletesen leírja, hogy a tárgykörözés vonatkozásában milyen adatokat kell a nyilvántartásban rögzíteni.¹²⁴ Ugyan azok a szabályok vonatkoznak egy eltulajdonított mobiltelefon körözése során fogatnosítandó intézkedésekre, mint egy a kulturális javak körébe tartozó értékes és sok esetben pótolhatatlan tárgyra.

Magyarország 2004. május 1. napján lett az Európai Unió teljes jogú tagja, ekkor megszűnt a tagállamok felé a vámellenőrzés, majd 2007. december 21-én a Schengeni Végrehajtási Egyezményhez történő csatlakozással megszűnt a határellenőrzés is a magyar-osztrák, a magyar-szlovén és a magyar-szlovák határszakaszon. Ezzel szabaddá és nem utolsósorban ellenőrizhetetlenné vált az út az illegális műtárgy-kereskedelem egyik legnagyobb felvevőpiaca, Nyugat-Európa irányába.

2007. június 1-én – az év végén esedékes Schengeni Információs Rendszerhez (SIS) történő csatlakozás miatt is – részben megújult a Körözési Információs Rendszer. A rendszer a korábbi DOS-os felület helyett egy internetes felületet kapott, azonban felépítésében többnyire csak a SIS rendszerhez történő csatlakozás miatt feltétlenül szükségessé vált változtatások kerültek beépítésre, illetve a személy- és járműadatok nyilvántartásban történő ellenőrzésére vonatkozó funkciókat hoztak létre. A műtárgyak körözésével kapcsolatban azonban ezek a módosítások sem hoztak változást, gyakorlatilag ugyanaz maradt, mint korábban, hiszen a SIS rendszerben nem található műtárgy-kategória. Korábban volt szó arról, hogy a SIS fejlesztését követően a SIS II. már tartalmazni fogja a műtárgy-kategóriát, de feltehetően ez most sem valósul meg. A fejlesztést követően is megmaradt a KIR-ben a műtárgy „igen/nem” funkció, amelyet abban az esetben kell megjelölni, ha a bűncselekmény tárgya vagy az elveszett tárgy védett. Ilyen esetekben a körözésben a címzettek között meg kell jelölni az ORFK RF KR NNI Műkincsvédelmi Alosztályát is. Az ORFK Bűnügyi Főigazgatóság Bűnügyi Elemző-értékelő Főosztály a közeljövőben tervezi a KIR fejlesztését, azonban tájékoztatásuk szerint a műtárgyak körözésére vonatkozóan nem várható változtatás.

Újdonság volt, hogy az elrendelt KA tételekhez már fényképet lehet csatolni, azonban ez még nem könnyítette meg annyira az

¹²⁴ Vesd össze a 2001. évi XVIII. törvény (Sztktv.) 19. §-ának rendelkezéseivel.

adattárisban történő keresést, hogy azt hatékonyan lehessen használni az eltulajdonított műtárgyak felkutatásakor. Sajnos személyes tapasztalatom, hogy a körözési rendszert használó rendőrök egy része örül, ha egy körözést helyesen fel tud vinni a KIR-be, nem hogy kutasson is benne.

A tárgyak leírásával kapcsolatban a Rendőrség intranetes oldalán¹²⁵ megtalálható a Segédlet kulturális javak, műtárgyak leírásához című dokumentum, amely az általános tárgyleíráson kívül speciális tárgyak (egyházi kegytárgyak, porcelán és üvegtárgyak, szobrok, kisplasztikák, nemesfém használati és dísz tárgyak) leírásához is segítséget nyújt. Ezen kívül hasznos információkat tartalmaz az együttműködő szervekre (ORFK RF KR NNI Műkincsvédelmi Alosztály, NAV Határügyi és Ügyeleti Főosztály, Forster Központ Műtárgy-felügyeleti Iroda) és múzeumokra (Magyar Nemzeti Galéria, Szépművészeti Múzeum) vonatkozóan. Ha a büntetőeljárást folytató szervek használnák ezt a segédletet, akkor egységesebb és kevésbé hiányos lenne a tárgyak leírása, adott esetben könnyebben lehetne keresni egy-egy tárgyra vonatkozóan a KTR-ben.

Jellemzően a tulajdonosok nagy része – és ezek között műgyűjtők is vannak – a nyomozások során nem tud fényképet átadni az eljáró hatóság részére az eltulajdonított tárgyról, sőt az azonosítására vonatkozó adatokkal sem tudnak szolgálni. Ilyenkor teljességgel lehetetlenné válik a tárgykörözés elrendelése, illetve a megtalált tárgy későbbi azonosítása. Egy 2010 novemberében történt lopás kapcsán kihallgatott műgyűjtő elmondta, hogy a kérdéses festményről semmilyen adattal vagy fényképpel nem rendelkezik, csak a festő nevét és a festmény címét tudta megadni, valamint azt, hogy kitől vásárolta és melyik aukciós háznak adta át értékesítés céljából. Az eltulajdonított festmény egy ismert kortárs festő alkotása volt, ezért annak fényképét és az azonosításához szükséges adatait az internetről szerencsére sikerült beszerezni, de ez nem minden tárgy esetében mondható el. Ugyanez a műgyűjtő elmondta, hogy bár évtizedek óta gyűjti kortárs művészek képzőművészeti alkotásait, sohasem volt házi leltára és nem is tudná megmondani, hogy jelenleg mennyi és milyen műtárgy van a birtokában, mert ezt nem tartotta szükségesnek. Alapvető fontosságú lenne a bűnmegelőzés

¹²⁵ <http://www.police.hu/ugyintezes/mutargyvedelem> (a Rendőrség honlapja).

szempontjából, hogy felhívják a műtárgytulajdonosok figyelmét, készítsenek házi leltárt az értékeikről. Erre próbálja meg felhívni a figyelmet a Forster Központ, amelynek a honlapjáról a kitöltési útmutatóval együtt letölthető az ehhez szükséges adatlap.

A tárgykörözéssel kapcsolatban érdemes szót ejteni a büntethetőség elévüléséről is, tekintettel arra, hogy a Sztktv. 21. § alapján a tárgy nyilvántartását meg kell szüntetni és az adatokat haladéktalanul törölni kell, ha a nyilvántartási idő letelt. A jelenleg hatályos (új) Btk. 26. § (1) bekezdése szerint a büntethetőség – a (2)–(3) bekezdésben meghatározottak kivételével (részletesen lásd ott), illetve az egyes bűncselekmények elévülésének kizárásáról szóló törvény eltérő rendelkezése hiányában – elévül a büntetési tétel felső határának megfelelő idő, de legalább öt év elteltével.

A fentiek alapján, amennyiben a büntetőeljárást elévülés miatt megszüntették, a körözött tárgyak körözését határozattal vissza kell vonni és a KIR-ből haladéktalanul törölni kell. Azonban a 11/1996. (III. 29.) ORFK utasítás a körözés visszavonásával (44. pont) kapcsolatosan előírja, hogy megszűnik a tárgykörözés fenntartásának oka, ha a keresett tárgy előkerült, a keresett tárgy megsemmisült, a bűncselekménnyel összefüggő tárgyat azonosították, a tárgykörözéssel kapcsolatos bűncselekmény büntethetősége elévült, a körözés elrendelésének alapjául szolgáló irat selejtezésre került. A 45. pontban leírtak alapján az igazoltan védetté nyilvánított műtárgy, kulturális emlék körözése csak abban az esetben vonható vissza, ha az előkerült, megsemmisült, vagy azonosították.

Az eltulajdonított műtárgyak tulajdonjoga azonban a büntethetőség elévülésével nem változik, és bár a bűncselekmény elkövetésével kapcsolatba hozható személyt már nem lehet büntetőeljárás alá vonni, azért a tulajdonos (örökös) polgári jogi igénye a tulajdon visszaszerzése érdekében továbbra is fennáll(hat) és érvényesíthető. Az Art Loss Register nyilvántartásában a nácik által a II. világháború idején eltulajdonított műtárgyak a mai napig megtalálhatóak, hiszen egy-egy ilyen tárgy felbukkanása esetén azt a tulajdonosok, vagy inkább már csak az örökösök visszakövetelhetik és ezt sok esetben meg is teszik. Több múzeum és galéria volt már kénytelen visszaszolgáltatni ilyen műtárgyakat jogos tulajdonosaik részére.

6.2. Értékesítés ellenőrzése

A büntetőeljárás feladata nemcsak az elkövető elfogása, hanem az eltulajdonított értékek felkutatása is. A Pannonhalmi Bencés Főapátság sérelmére elkövetett bűncselekmény felderítése során ez maradéktalanul megvalósult, hiszen a bűncselekmény tárgyát képező oklevelek, iratok, pecsétek, könyvek visszakérültek jogos tulajdonosukhoz és az elkövetőt is felderítették. A nyomozása során nem volt bizonyítható, hogy a gyanúsított azért tulajdonította el a levéltárból, illetve a főiskola könyvtárából az iratokat, okleveleket és könyveket, mert azokat később értékesíteni akarta. Mégis érdemes szót ejteni az értékesítés ellenőrzésének lehetőségeiről. Mi tehetett volna a nyomozóhatóság, ha az eltulajdonított tárgyak nem kerülnek elő, mert azokat az elkövető anyagi problémái miatt értékesíti, vagy ha állításával ellentétben nem csak a régiségek iránti vonzalom vezette volna.

A legális és ezzel együtt az illegális műtárgy-kereskedelem megjelenése az 1990-es évek elején kezdődött. Megjelentek a fizetőképes magyar és külföldi vásárlók, akik kvalitásos (minőségi) műtárgyakat sokszor nemcsak esztétikai szépségükért, hanem befektetési céllal is vásároltak és vásárolnak manapság is. Ezzel együtt nőtt a műtárgyakkal kapcsolatos bűncselekmények száma, kialakultak azok a sokszor szervezett keretek között dolgozó bűnelkövetői csoportok, amelyek a műtárgyak eltulajdonításával, értékesítésével, csempészésével és nem utolsósorban hamisításával foglalkoztak.

A felderítés során fontos az elkövetői kör behatárolása, és ez nem csak az elkövetők, hanem a felbujtók, tippadók, bűnsegédek, orgazdák felkutatását is jelenti. Ezek az információk – elsősorban a szervezett jelleg miatt – akár a bűncselekmény minősítését is befolyásolhatják, de hozzájárulhatnak további bűncselekmények felderítéséhez is. Szintén a felderítés fontos eszköze az úgynevezett operatív tevékenység. A felderítés során felhasználható erők, eszközök, módszerek alkalmazásához – a nyomozás elrendelése előtt – a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (Rtv.) 63–75. § (titkos információgyűjtés), illetve – a nyomozás elrendelését követően – a Be. 200–206/A. § (bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzés) adja meg a jogszabályi háttérrel.

Mivel az elkövetők az eltulajdonított tárgyakat rendszerint rövid időn belül értékesítik, ezért az értékesítési vonalak ellenőrzése elengedhetetlen. A felderítés szempontjából szükséges a legális értékesítési helyek – mint például a zálogházak, bizományi áruházak, használtcikk piacok, régiségkereskedések – tulajdonosaival, alkalmazottaival történő rendszeres kapcsolattartás, amely során megismerhető az egyes tárgyakra, adott esetben műtárgyakra specializálódott személyek köre. Az értékesítési vonalon visszafelé indulva sikerülhet eljutni a bűncselekmény elkövetőihöz is. Az eltulajdonított kulturális javak értékesítése ma Magyarországon viszonylag egyszerű, kis kockázattal jár, ami abból adódik, hogy a Rendőrségnek jelenleg nem áll rendelkezésére megfelelő erő és eszköz a legális és az illegális műtárgy-kereskedelem ellenőrzésének végrehajtására. A jelenleg használt körözési rendszer a műtárgyak azonosítására nem alkalmas, olyan számítógépes program pedig jelenleg nem áll rendelkezésre, amely hatékonyan tudná támogatni a nyomozóhatóság felderítő-ellenőrző munkáját.

Magyarországon a galériákban, aukciós házakban, régiségkereskedésekben, piacokon kívül sok helyen folyik műtárgy-kereskedelem. Gyakran olvashatunk újságokban vagy az interneten olyan hirdetéseket, amelyeket egész hagyatékok, könyvtárak megvásárlása céljából adnak fel. A legális műtárgy-kereskedelemmel kapcsolatban elmondható, hogy annak ellenőrzése jelenleg nem megoldott, illetve a kereskedők többnyire nem értesítik a hatóságokat akkor, amikor hamis, vagy gyanús tárgyat próbálnak részükre értékesíteni.

Az illegális műtárgy-kereskedelem felderítése nehezebb feladat, mivel annak résztvevői sokszor személyesen ismerik egymást, a megszerzett műtárgyak bejáratott kapcsolatokon keresztül (közvetítők, orgazdák) kerülnek tovább értékesítésre. Az elkövetők legtöbbször megrendelésre dolgoznak, pontosan tudják, hogy mit és honnan kell elvinniük.

A műtárgylopásokkal kapcsolatban elmondható, hogy azt első-sorban magánlakásban, magánszemélyek sérelmére követik el. Magyarországon évente megközelítőleg egymilliárd forint értékben válnak bűncselekmény tárgyává kulturális javak körébe tartozó tárgyak. Fokozottan veszélyeztetettek azonban a kevésbé védett

templomok, plébániák, kápolnák, egyéb vallási kegyhelyek, valamint a galériák, kisebb vidéki múzeumok és kiállítótermek is.

A továbbiakban a műtárgy kereskedelem két, manapság egyre jobban elterjedt formájáról lesz szó az aukciós házakban, illetve az interneten történő értékesítésről.

6.2.1. Aukción történő értékesítés

A 6.2. fejezetben leírt értékesítés módokon kívül, természetesen a műtárgyak más módon is gazdát cserélhetnek. Az egyik ilyen az aukción történő értékesítés. Magyarországon az 1990-es évek elején kezdtek megnyílni az első galériák, aukciós házak, régiségkereskedések. Fellendült a műtárgypiac, amelynek forgalma mára elérte az évi hét-nyolcmilliárd forintot, hiszen a műtárgyak „*váltságállók*”, az idő múltával megtartják, de legtöbbször növelik az értéküket, gyakorlatilag ugyanúgy értékállóak, mint a nemesfémek (arany, platina, palládium, ezüst). Emiatt az utóbbi időben megnőtt azoknak a száma, akik befektetési céllal vásárolnak műtárgyakat, vagy hoznak létre gyűjteményeket. Megnőtt az érdeklődés például az antik bútorok, órák, az elismert művészek képzőművészeti alkotásai, a márkás porcelánok, vagy az érmék iránt. Ez együtt járt azal, hogy az aukciók leütési árai is emelkedtek, de közel sem érik el a nyugat-európai aukciókon elérhető leütési árakat.

Ha a szakdolgozat témájánál maradunk és azt kérdezzük, hogy egy antik könyv manapság milyen értéket képviselhet Magyarországon? A Központi Antikvárium 2011. december 2-án megtartott 121. aukcióján árverésre került a Sylvester János által fordított első, teljesen magyar nyelvű Biblia második kiadása, melyet 1574-ben adtak ki Bécsben. A könyv ötmillió-ötszázezer forint kikiáltási árról indult és tízmillió forintos leütési áron vásárolta meg egy gyűjtő.

153. U: TESTAMENTUM MAGIAR NBIYU: MELI AZ GÖBROG, ES DRAK NBIYU: REGENH SILVESTER IANOS ALTAI FORRITATOT, MAST MASOCCOR, MIG IGAZITATOT ES UJONNAN KI NYOMTATOTOT.

Becsen, 1574. Staudhofer Gáspár. (51 + 303 [recept 338] + 111) lev. Az első teljes magyar nyelvű, hazai nyomtatvány másodika kiadása. Egyáltalán az első teljes, magyar nyelvű Újszövetség, a hazai nyomdák és művelődéstörténet piratján darabja.

A fordító:

Silvester János (1504-1552) Szentkeresztvári született, a híres nagybányai iskola elvégzése után, 1526-ban iratkozott be a krakkói egyetemre, itt ismerkedett meg a humanizmussal és Erasmus szellemiségével. Hancuinus Victor nyomdájában dolgozott és készítette el a két legértékesebb (összeleg) magyar szöveget tartalmazó nyomtatványt, egy nyelvtankönyvet és egy beszéletgyűjteményt anyanyelvű részét.

Wittenbergben alapos grammatikát tudásra tett szert. Nagy hatást gyakorolt rá Melancthon, aki a bécsi egyetemet végezte, humanista művelődési példát látta, kedvelte a biblia fordítását. Ennek során szembesült azokkal a nyelvtani kérdésekkel, amelyek megoldásához összeállította az első tudományos körűt, korszakot magyar nyelvvel, amely 1530-ban jelent meg Sárosván. Ebben a magyar nyelv latinul összemérhető szabályrendszerének, törvényszerűségeinek leírásával bizonyította, hogy alighoz hasonlóan a magyar is alkalmas a szent szöveg hiti tudósítására. 1542-től a bécsi egyetemen lehetett, majd görögöt és törököt is tanított. Számos iskolai alkotta jelent meg.

Készítette: Bontott géművel, fustálára vont, görögűkkel és lemezekkel díszített felület, korabeli díszdoboz-kötésben, székelyekkel. Az első kötőműben kétféle a nézők mellett hangulatosan karkodó ábrák, a második, a megbeszélgetésre utasítást tartalmazó leírás alapján látható. A két figura egyenesen a humanizmus magyarázatát nyújtja, a protestantizmus korai ábráiban, a korszakot a szent szöveg szembesítésével, a hazai kultúra jellegének tekintetével a korszak.

Conservatory leather with clasp.

Posz: A címlapon levő bejegyzés szerint („Ecclesiae Basiliensis”) a példány a bécsi (Vincenz) vármegyei plébánia tulajdonában volt.

RMNy 335; BMK 198; VD16 B 4588.

5 500 000,-

Ugyancsak a Központi Antikvárium árverésén, 2008. május 30-án (107. aukció) kalapács alá került a Vizsolyi Biblia egy 1590-ben nyomtatott, hiányos példánya. A könyv kikiáltási ára másfélmillió forint volt, és kétfélmillió-kétszáz ezer forintért kelt el.

Összehasonlításként: 2001. november 28-án a világ egyik legnagyobb aukciós háza, a londoni Christie's könyvritkaságok és kéziratok aukcióján árverésre került az 1590. február 10-én megjelent magyar nyelvű Vizsolyi Biblia első kiadásának egyik – teljes – példánya, melynek kikiáltási ára 24.000 font (8.232.000 forint) volt. A könyvritkaság kikiáltási árának több mint a két és félszerezéséért, 65.000 fontért (22.300.000 forint) kelt el. Ennek a „sikernek” lehetett a következménye az, hogy 2002. február 10-én éjszaka betörték a vizsolyi református templomba és eltulajdonították a Vizsolyi Biblia ott őrzött példányát. A könyvet másfél évvel később Komáromban találták meg egy elhanyagolt házban földiába csomagolva, egy tartály alá rejtve. A felbecsülhetetlen értékű Bibliát feltehetően azért lopták el, hogy később nyomdai úton hamisítsák.

Jellemző, hogy amennyiben azt jogszabály kifejezetten nem írja elő, szinte sohasem készül a műtárgy eladásakor írásos adásvételi szerződés, ezért a nyomozóhatóságnak az eljárás során gondot okoz(hat) az adott műtárgy tulajdonjogának megállapítása. A Kövtv. 51. § (1) bekezdése alapján védetté nyilvánított kulturális javak tulajdonjogát átruházni csak írásbeli szerződés alapján lehet. Erre a tényre egyébként az aukciós házak a

megállapítása. A Kövtv. 51. § (1) bekezdése alapján védetté nyilvánított kulturális javak tulajdonjogát átruházni csak írásbeli szerződés alapján lehet. Erre a tényre egyébként az aukciós házak a

honlapjukon található árverési feltételek között fel is hívják a későbbi vásárolók figyelmét.

2011 júniusában a Budapest XIX. kerületi Nagykörösi úton található Használtcikk piacon (ismertebb nevén Ecseri piac vagy Tangó) üzlettel rendelkező műkereskedő feljelentést tett a BRFK XIX. ker. Rendőrkapitányságon, hogy az üzletéből 2010. november végén eltulajdonították id. Szlávics László Vízholdó című festményét. Arra a kérdésre, hogy miért csak most tesz feljelentést azt válaszolta, hogy most értesült arról, miszerint a festményt az egyik belvárosi aukciós ház árverésre bocsájtotta. A rendőrségi megkeresésre a galéria közölte, hogy a festmény az aukción nem kelt el, azonban azt néhány nappal később 480.000 Ft-ért értékesítették. Arra vonatkozóan, hogy ki volt a vevő, nem tudtak információt adni, mivel a festmény nem volt védett, ezért a vásárló adatait a továbbiakban nem tartották nyilván. Csak annyit tudtak megmondani, hogy ki adta be a festményt értékesítésre a galériának. A hatályos jogszabályok alapján csak két eset van, amikor a műkereskedők, galériák, aukciós házak nyilvántartják a vevők adatait. Az egyik, amikor az értékesített műtárgy védett, ezért a kereskedőt a Kövtv. 52. § (4) bekezdése alapján bejelentési kötelezettség terheli. A másik, amikor az aukciós ház a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása és megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2007. évi CXXXVI. törvény 1. § (1) bekezdés k) pontja alapján árukereskedelmi tevékenysége folytatása során hárommillió-hatszázezer forintot elérő vagy meghaladó összegű készpénzfizetést fogad el. A 7. § (1)–(3) bekezdése alapján a szolgáltató – esetünkben az aukciós ház – köteles az ügyfelet azonosítani és személyazonosságát igazoló ellenőrzést elvégezni és az adatokat rögzíteni, amelyet a jogszabálynak megfelelően nyolc évig köteles megőrizni. Esetünkben sajnos egyik eset sem állt fenn, ezért a festményt, a nyomozás során nem sikerült felkutatni.

A BAV Zrt. honlapján az általános szerződési feltételek között az adatvédelmi szabályoknál olvasható, hogy az árverési vevők személyes adatait az aukciós ház az árverést követően haladéktalanul törli a nyilvántartásból. A legtöbb aukciós ház általános feltételei között ez az adatvédelmi szabály nem szerepel, mégis a fenti példa azt mutatja, hogy a BAV Zrt.-hez hasonlóan járnak el.

Az aukciós házaknak egy további kötelezettségüknek is eleget kell tenniük, amely szintén a védett kulturális javakkal kapcsolatos. Védett kulturális javak értékesítése esetén – amelyeket az árverési katalógusban „védett” jelzéssel szerepeltetnek – az államot elővásárlási jog illeti meg.¹²⁶ A vevő a megvásárolt tétel tulajdonjogát csak abban az esetben szerezheti meg, ha az állam nevében eljáró Forster Központ az elővásárlási jogát nem kívánja érvényesíteni. Ez persze nagyban függ attól, hogy az államnak az elővásárlási jog érvényesítésére adott esetben milyen anyagi lehetőségek állnak a rendelkezésére.

Az aukciós házakkal, a galériákkal és általában a műkereskedelemmel kapcsolatban még egy fontos dologról kell szót ejteni, ez pedig a hamisítás. Az igazságügyi szakértőként is dolgozó dr. Virág Judit művészettörténész galériájába havonta kb. tizenöt-húsz hamis képet visznek be. *"Virágzik az utcai nepperhálózat, ahol 98 százalékban hamisítványok fordulnak meg. Talány, hogy miért ennyire hiszékenyek az emberek. Ha autót vesznek, kikérlik a barátok véleményét és elolvasnak húsz tesztet, bezzeg azt hiszik, hogy pont ők veszik meg az utcasarkon az Aba-Novák életmű rejtett gyöngyszemét."*¹²⁷

A közelmúltban küldte meg a BRFK XIX. Kerületi Rendőrkapitányság vádemelési javaslattal az ügyészség részére egy csalás bűntette miatt folytatott büntetőeljárás során keletkezett iratokat, ahol a tartozás fedezeteként az elkövető a sértett részére átadott egy festményt, amely elmondása szerint Rippl-Rónai József alkotása. Az elkövető többszöri felszólításra sem volt hajlandó a tartozását rendezni, ezért a képet a sértett értékesíteni akarta. Ekkor derült ki, hogy a kép hamisítvány, ezért feljelentést tett. Az eljárás során kirendelt igazságügyi műtárgy- és festményszakértő megállapította, hogy a lefoglalt pasztell-papír technikával készült és Rónai jelzéssel ellátott festmény a közelmúltban készített hamisítvány, forgalmi értéket nem képez.

¹²⁶ Lásd a Kövtv. 51. § (4) bekezdésének rendelkezéseit.

¹²⁷ Laky Zoltán: Vigyázat hamisítják! *HetiVálasz.hu* [2011. október 12 (<http://hetivalasz.hu/kultura/vigyazat-hamisitjak-42020>)].

6.2.2. Értékesítés az interneten

Az Internet terjedésével megjelentek és egyre népszerűbbek lettek Magyarországon és külföldön is az on-line árverési oldalak, melyeken gyakorlatilag bármit lehet értékesíteni anélkül, hogy személyes kapcsolatba kerülne egymással az eladó és a vevő, de ugyanez vonatkozik a hirdetési oldalakra is. Az ismertebb magyar nyelvű árverési oldalakon, mint például a www.teszvesz.hu vagy a www.vatera.hu – hogy csak a legnagyobbakat említsem – sok egyéb mellett megtalálható az antik-régiség kategória, ahol több ezer tárgy internetes árverése folyik egy időben és sokszor egyáltalán nem titkolják, hogy honnan, milyen módon került egy-egy tárgy az eladó birtokába.

Püspöki Süveg 1950-es évek Megfigyelők: 0 Látogatók: 29 Licitáló: 0
Termékkód: 1551158246

0 Tetszik Legyél az első az ismerőseid közül, akik ez tetszik. Tweet Facebook

Fix ár	390 000 Ft	Vegye meg most!
Áru mennyisége:	1 db	Kosárba!
Az aukció kezdete:	2012/02/16 22:37:56	
Az aukció vége:	2012/03/08 22:37:56	
Állapot:	Használt	
Szállítási költség:	Van	
Szállítási és fizetési mód:	Személyes átvétel	
Garancia:	Nincs	
Számlaadás:	Nincs	
Az áru helye:	Budapest (XV. kerület)	

Megújult a Vatera-futár! Rendellen futárt az ország egész területére 1000 Ft-tól!

Aukciófolyó

6a

www.vatera.hu

Eladó: 6a(230) 93.23%
Regisztráció időpontja: 2002/12/17
Kérdezz az eladótól
Az eladó további termékei

Ezek az oldalakon kívül vannak kifejezetten műtárgy-kereskedelemre szakosodott magyar internetes árverési oldalak is, mint például a <http://galeriasavaria.hu/> vagy a <http://darabanth.hu/>.

OBSITOS DETEKTÍVEK LAPJA
az Obsitos Detektívek Egyesületének kulturális és szakmai folyóirata

Az internetes kereskedelem több veszélyt is rejt magában azon kívül, hogy adott esetben a vevő bűncselekményből származó tárgyat vásárolhat, de gyakoriak a csalások, amikor nem a megrendelt árut küldi el az eladó a vevő részére, vagy egyáltalán nem küld semmit. Szintén a BRFK XIX. kerületi Rendőrkapitányságon folyt az a büntetőeljárás, ahol a www.galeriasavaria.hu oldalon eladásra kívánt festményt az eladó az aukció befejezését és a vételár átutalását követően nem juttatta el a vevő részére, és a vevő telefonon-, illetve e-mail üzeneteire sem válaszolt. Ezekben az esetekben mindig bebizonyosodik, hogy az eladó fiktív adatokkal regisztrált az oldalon, és a megvásárolni kívánt tárgyat sohasem lehet személyesen átvenni. Ilyenkor csak az aukciós oldal üzemeltetőjétől, a bankoktól, illetve a mobilszolgáltatóktól beszerzett IP címekből, bankszámla adatokból, előfizetői adatokból és híváslistákból lehet kiindulni. Az ilyen ügyeknek a nyomozása pont a sok-sok adatkérés és híváslista-elemzés miatt rendszerint elhúzódik, és a bizonyítás is nehézkes, mivel az elkövető és a sértett között nincs személyes kapcsolat. A weboldal ugyanis csak közvetítői szerepet tölt be, ezért a kereskedelmi tevékenység során felmerült problémákért felelősséget nem vállalnak. Az aukciós oldalak több felhasználó panasa esetén többnyire törlik azt a felhasználót az oldalról, akivel kapcsolatban panasz érkezett. Azonban semmi sem akadályozza meg ezeket a felhasználókat abban, hogy újabb adatokkal akár a kérdéses olda-

lon, akár máshol ismételten regisztráljanak, és ott folytassák, ahol abbahagyták.

Az internetes kereskedelem ellenőrizhetetlenül virágzik, és mindig lesznek olyanok, akik ki is fogják használni ennek lehetőségeit. Az internet minél szélesebb körben történő elterjedése elengedhetetlenné tette a nyomozóhatóságok számára, hogy az értékesítési fórumokat figyelemmel kísérjék, ezt azonban nehéz úgy megvalósítani, hogy a felderítést végzőknek nincs internetes hozzáférése, az általuk használt elavult számítógépek képtelenek a szélessávú internet használatára.

6.3. TREIMA II. – a műtárgynyilvántartó adatbáziskezelő-program

Az eltulajdonított kulturális javak felkutatásának egyik hatékony eszköze lehet(ne) Magyarországon a francia Műkincsrendőri Hivatal (Office Central de lutte contre le trafic des Biens Culturels, OCBC) által használt műtárgynyilvántartó adatbázis a TREIMA. Ezt a szoftvert a legkorszerűbb és leghatékonyabb rendőri számítógépes rendszerként tartják számon. 1985-ben fejlesztették ki, majd 2005-től elkezdték használni továbbfejlesztett változatát a TREIMA II.-t. Az új változat már a nyilvántartási adatok (tárgy- és ügyleírás) tárolásán túl digitális képfelismerő és összehasonlító rendszert is tartalmaz, amely nagyban segíti a nyomozóhatóságok munkáját. A keresett műtárgy (festmény, szobor, iparművészeti tárgy, stb.) fényképét a programba beolvasva, szövegesen megadott információval kiegészítve, vagy a nélkül is a keresett műtárgyhoz hasonló, hasonlósági sorrendbe állított tárgyak sorát adja meg találati listaként. Az eltulajdonított tárgyakkal kapcsolatos adatbázis kezelését az OCBC végzi, és azt felhasználóként láthatják a nyomozóhatóságok (rendőrség, csendőrség, vámszervek), de korlátozott hozzáféréssel rendelkeznek a kulturális minisztérium és a biztosító társaságok is. A TREIMA II. adatbázisa valamennyi Franciaországban elloptott és keresett műtárgy ismérveit tartalmazza, illetve más tárgyakat is nyilvántartásba vesznek. Ilyenek többek között a kivitelnél visszautasított műtárgyak, ezzel megelőzve az újabb bűncselekményeket és segítve a vámszervek munkáját. A programot átvette a Belga rendőrség, de több európai állam is érdeklődött

már iránta. 2006 márciusában aláírt ORFK-VPOP-KÖH együttműködési megállapodás nyomán a magyar fél megkereste a francia felet az adatbázis átvétele és honosítása érdekében. Némiképp elgondolkodtató, hogy az akarat ugyan megvolt ennek a hatékony eszköznek a megvásárlására, azonban bevezetésére és használatára hat év elteltével sem került sor.

7. MEGELŐZÉS

A tulajdonosok (birtokosok) általában igyekeznek – anyagi lehetőségeiktől függően – tenni azért, hogy értékeik ne váljanak bűncselekmény tárgyává, azonban ez az igyekezet nem mindig jár eredménnyel, hiszen amit el akarnak lopni, azt el is fogják. A kérdés csak az, hogy ehhez milyen szaktudásra, technikai felkészültségre van szükségük az elkövetőknek, illetve a későbbi sértett mennyiben járul hozzá magatartásával a bűncselekmény elkövetéséhez.

A Pannonhalmi Bencés Főapátsággal kapcsolatban is elmondható, hogy ugyan a levéltár rendelkezett riasztóberendezéssel, azonban az nem volt bekapcsolva, valamint ahogyan azt a Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság az ítéletében is kiemelte, a nagyfokú sértetti közrehatás megkönnyítette a bűncselekmény elkövetését. Attól, hogy egy levéltár, könyvtár vagy múzeum megfelelő technikai eszközökkel és biztonsági személyzettel rendelkezik, még nincs teljes biztonságban. 2011 februárjában a Budai Várban található Magyar Nemzet Galéria állandó kiállításából eltulajdonítottak két, egyébként mechanikai és technikai védelemmel ellátott, kb. 5 kg súlyú kőfaragványt. Az egyik a Jáki templomból származó vállpárkány töredék, a másik Somogyvári apátság kötőredéke. Mindkettő a középkori magyar szobrászat különleges emléke, amelyek értéke darabonként öt-öt millió forint. A múzeum biztonsági kamerákkal felszerelt, fegyveres biztonsági őrsege van, mégis eltűnt két műtárgy, melyek azóta sem kerültek elő.

OBSITOS DETEKTÍVEK LAPJA
az Obsitos Detektívek Egyesületének kulturális és szakmai folyóirata

	300283	MŰVÉSZETI ALKOTÁS, SZOBRASZATI ALKOTÁS (DOMBOROK)	Faragvány (szobrász)	KÖZÖVÜJTEMEŒV, LOPOTT	alkotó: ismeretlen	Vilpárk-éremredek szobrászától a jól templomból	mésző	faragott, festett
---	--------	---	-------------------------	--------------------------	--------------------	---	-------	-------------------

Jellemzően a biztonságtechnikailag kevésbé védett magánlakásokban található műtárgyak és magángyűjtemények, valamint a sokszor elhagyatott, többnyire semmilyen technikai eszközzel nem védett templomok, kápolnák, plébániák a legvédtelenebbek a bűncselekményekkel szemben. Hosszan lehetne sorolni, hogy milyen biztonságtechnikai megoldások léteznek, de ezek alkalmazása mindig a tulajdonostól (birtokostól) és az ő anyagi lehetőségeitől függ.

Az egyházak is felismerték, hogy értékeik megvédéséhez új, korszerű technika alkalmazása vált szükségessé. Ezért 2010-ben világszínvonalú, a lopások megelőzése és az ellopott tárgyak azonosítása céljából létrehozott DNS elven működő védelmi technológia alkalmazását kezdte meg a Nyírségi Református Egyházmegye harmincnyolc egyházközsége. A DatadotDNA mikro-pontos jelölési technológia a lopások és a hamisítások megelőzésére, és ezek felderítésére fejlesztette ki az ausztráliai DataDOT Technology Ltd. A rendszer jellemzője, hogy a veszélyeztetett vagyontárgyakat (pl. szobrok, festmények, arany- és ezüsttárgyak, egyéb dísz tárgyak, hangszerek, bútorok) egyedi azonosítóval jelölik meg – DNS jelek. A megjelölt tárgyakat ezt követően egy, az erre a célra speciálisan kifejlesztett eszköz segítségével egyértelműen be lehet azonosítani, az adatbázisból egyértelműen megtudható a tulajdonosa is. A technológia lényege, hogy a jelölések nem másolhatók, nem eltávolíthatók, a megjelölt tárgyakra felvitt megszámlálhatatlan jelölések mindegyike gyakorlatilag nem fellelhető. Elvileg elképzelhető, hogy az elkövető az összes mikro-pontot megtalálja és eltávolítja, de ez nagyon munkaigényes feladat.

A mikro-pontok azonosításához UV-lámpa, kézi mikroszkóp, vagy digitális mikroszkóp használható.

Az eljárás során a műtárgyak felületét por és zsírmentessé, valamint szárazzá kell tenni. Ezután lehet a készletben található ecsettel a mikro-pontokat felvinni a tárgy felületén található különböző he-

lyekre. A műtárgyak, értéktárgyak és hangszerek jelölésére kifejlesztett alapsomagban ezer mikro-pont található.

Szintén az alapsomagban található a vonalkódos matrica, amelyet az archiválás során kell felhasználni. A matrica felületére szintén fel kell helyezni egy mikro-pontot az azonosításhoz. A tárgyak regisztrációja a www.datadotdnainfo.hu (Artep Kft. – DataDOT mikro-pontos jelölés) címen történik, amely díjköteles.

8. ÖSSZEGZÉS

A Pannonhalmi Bencés Főapátság sérelmére elkövetett lopás nyomozásával kapcsolatosan elmondható, hogy kulturális örökségünk kiemelkedő és pótolhatatlan emlékei sérültek, vagy véglegesen pusztultak volna el, ha a gyors felderítésnek köszönhetően nem kerülnek elő az eltulajdonított tárgyak. Szerencsére nem így történt és a Dávid Dux oklevél a többi irattal és tárggyal együtt visszakerülhetett az apátság Levéltárába.

A bíróság ítéletében enyhítő körülményként értékelte az elkövető javára a sértetti közreható magatartást. Azonban, ha belegondolunk és magunkba nézünk, akkor valóban el tudjuk marasztalni az atyákat azért, amiért megbíztak valakiben, akit tíz éve ismertek? Akit beengedtek az ő zárt világukba, és akivel jó kapcsolatban álltak? Akiről sohasem feltételezték volna, hogy meglopja őket?

A bencés szerzetesek 1500 éve Szent Benedek Regulája szerint élnek. A Regula előírja számukra, hogy *”Minden érkező vendéget úgy fogadjanak, mint magát Krisztust, mert ő maga mondja majd egykor: Idegen voltam, és befogadtatok engem.”* (Máté Evangélium 25, 35.) *„Mindenkinek adják meg a megfelelő tiszteletet, de elsősorban a hitben testvéreinknek és a zarándokoknak. Mihelyt tehát vendéget jelentenek, szolgálatkész szeretettel siessenek elébe az előjáró és a testvérek.”*¹²⁸ De valóban megérdemeljük ezt a tiszteletet? Hiszen ahhoz, hogy meg tudják védeni az általuk őrzött kulturális örökségünket, el kell zárniuk előlünk a Várba, ahogyan az apátságot Pannonhalmán nevezik. Az apátság valóban egy erődtípményhez hasonlít és nem csak robosztus falai miatt. Manapság a kapuban biztonsági őr áll, riasztóberendezések érzékelői láthatóak mindenfelé, a Bazilikán, a Nagykönyvtáron és a kerengőn kívül az apátság épületegyüttesének egyéb részei – köztük a levéltár és a gyűjtemények – nem látogathatóak, az udvarra is csak idegenvezetővel lehet bemenni. Szívesen látják a vendégeket, azonban lehetőségeikhez mérten mindent megtesznek azért, hogy megvédjék az értékeiket.

A szakdolgozat elkészítése során azt tapasztaltam, hogy bár az elmúlt tíz évben mind egyházi, mind világi részről tettek ugyan lépéseket a kulturális javak védelme érdekében, azonban ez korántsem volt elégséges. Egyházi részről nehézkesen halad kulturális javaik leltározása és katalogizálása. Manapság is rendszeresen előfordul, hogy egy-egy a sérelmükre elkövetett bűncselekmény során semmilyen adatot vagy fényképet nem tudnak a nyomozó hatóság rendelkezésére bocsájtani az eltulajdonított tárgyakról, sokszor még az elkövetési érték megállapítása is gondot okoz. Ezek miatt a hiányosságok miatt gyakorlatilag lehetetlen felkutatni az eltulajdoní-

¹²⁸ Szent Benedek Regulája, 83. oldal (Bencés Lelkiségi Sorozat 1. Bencés Kiadó és Terjesztő Kft. Pannonhalma, 2005).

tott tárgyakat, hiszen a nyomozó hatóság jóformán azt sem tudja, hogy mit keressen. Történelmi okok miatt az egyházak a mai napig nem szívesen szolgáltatnak adatokat kulturális javaikról a világi (állami) hatóságok részére.

Világi részről elmondható, hogy az elmúlt tíz évben jó néhány, a kulturális javakkal foglalkozó jogszabály született, azonban korántsem állítható, hogy ma Magyarországon hatékonyan működne kulturális javaink védelme. A legális műtárgy-kereskedelem mellett virágzik az illegális műtárgy-kereskedelem, a hamisítás, a csempészet, a régészeti lelőhelyek fosztogatása. Kialakult az a bűnözői kör, akik szervezeten, megrendelésre lopnak el műtárgyakat.

Ahhoz, hogy a lopott műtárgyak értékesítése nehezebbé váljon, és ne fosztogassuk tovább saját kulturális örökségünket, szükséges a felderítés hatékonyságának növelése. Jelenleg a nyomozó hatóságoknak nem áll rendelkezésére olyan informatikai és személyi háttér, amivel hatékonyan és rendszeresen tudnák ellenőrizni a hagyományos és az internetes műtárgy-kereskedelmet.

A bűnügyi szolgálaton belül sokan azzal sincsenek tisztában, hogy a Forster Központ rendelkezik olyan nyilvántartással, amelyben jogtalanul eltulajdonított, eltűnt, valamint jogellenesen kivitt kulturális javakat tartanak nyilván. Ebből kifolyólag nem szolgáltatnak adatokat az eljáró szervek a nyilvántartás felé, ami egy újabb lehetőség lenne az eltulajdonított tárgyak felkutatására. A rendőri munkán belül a műkincsvédelem egy speciális szakterület, ezért szükséges időnként – elsősorban a betörési vonalon dolgozó – nyomozók továbbképzése.

Végül, de nem utolsósorban a tulajdonosoknak is be kellene látniuk, hogy ők tehetik legtöbbet saját értékeik megóvása érdekében. Ha már megtörtént a baj, legalább abban tudjanak a nyomozó hatóságok részére adatokkal szolgálni, hogy mit keressenek. A bűnmegelőzés keretein belül minél több műtárgytulajdonosnak fel kell hívni a figyelmét, hogy értékeiről készítsen házileltárt, mert ez nagyban megkönnyíti az eltulajdonított tárgyak felkutatását, azonosítását. Meg kell érteniük, hogy ezt a leltárt nem csak a hatóság részére készítik, hanem saját maguknak, vagyontárgyaik védelme érdekében is.

Szükséges lenne egy szemléletváltás a műkereskedőknél, műgyűjtőknél, de az egyszerű vásárolóknál is azzal kapcsolatosan,

hogy ne vásároljanak meg olyan tárgyakat, amelyek kétes eredetűek. Azon túl, hogy esetleg lopott tárgyat vásárolnak, amiből később kellemetlenségek adódhatnak, elősegítik az illegális műtárgykereskedelmet és ezzel együtt növelik a műtárgyakkal kapcsolatos bűncselekmények számát.

Peter Watson brit újságíró – aki beépült az illegális nemzetközi műtárgy-kereskedelembé és erről könyvet írt – egy interjúban úgy jellemezte Magyarországot, hogy „*a gyönyörű műkincsek hóbortos hazája*”. Ha a hatóságok és az emberek szemléletmódjában változás történne, talán elkerülhetnénk azt, hogy Magyarország a kulturális örökség szempontjából kifosztott országgá váljon.

9. FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

9.1. Felhasznált irodalom

1. Buzinkay Péter dr.: A kulturális javak fogalomhasználatához – Segédlet a hatósági és jogalkalmazói munkához. Ügyészek lapja, 2007/2. szám (Ügyészek Országos Egyesülete, Budapest, 2007).
2. Buzinkay Péter dr.: Műkincsem van – mit tegyek, mit tehetek? (Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Budapest, 2004).
3. Jonathan Webb: Ellopták! Eltűnt mesterművek galériája (HVG Kiadó Zrt. Budapest, 2008).
4. Németh László (szerk.): Az egyházi kulturális javak leltározásának és katalógizálásának szükségessége és sürgőssége – részlet II. János Pál pápa 1995. október 12-i beszédéből (Szent István Társulat, az Apostoli Szent-szék Kiadója, Budapest, 2006).
5. Szent Benedek Regulája (Bencés Lelkiségi Sorozat 1. Bencés Kiadó és Terjesztő Kft. Pannonhalma, 2005).

9.2. Internetes hivatkozások

1. http://epa.oszk.hu/01600/01615/00003/pdf/32lovag_zsuzsa_437_444.pdf
[Lovag Zsuzsa: Az egyházi műkincsek leltározásáról (Elektronikus Periodika Adatbázis Archivum)].
2. <http://mutargy.koh.hu/>
3. <http://mutargy.koh.hu/GeneraltOldalak/StatikusAdatok.aspx?Tipus=1>
4. <http://mutargy.koh.hu/GeneraltOldalak/StatikusAdatok.aspx?Tipus=2>
5. <http://www.chiesacattolica.it/beweb/UI/page.jsp?action=home> (Beni Ecclesiastici in Web).

OBSITOS DETEKTÍVEK LAPJA

az Obsitos Detektívek Egyesületének kulturális és szakmai folyóirata

6. <http://www.interpol.int/>
7. <http://www.police.hu/ugyintezes/mutargyvedelem> (a Rendőrség honlapja).
8. Laky Zoltán: Vigyázat hamisítják! HetiVálasz.hu [2011. október 12 (<http://hetivalasz.hu/kultura/vigyazat-hamisitjak-42020>)].
9. Varga Lajos dr. (ford.): A megszentelt élet és az apostoli élet társasága intézményei kulturális javainak leírása: Néhány gyakorlati iránymutatás (http://www.okgyk.hu/inc/irasok/Megsz_kult_jav.pdf – Országos Katolikus Gyűjteményi Központ).

Kreitz Zsuzsanna¹²⁹

Beszámoló egy konferenciáról

A BRFK Bűnügyi Szervek Bűnügyi Technikai Osztály 2013. június 17-én és 18-án előadássorozatot szervezett a *Helyszíni szemle* címmel. A kétnapos konferencián, amelynek célja a helyszíni szemlék magasabb színvonalon történő végrehajtása volt, a meghívottak, a berendelt állomány és az érdeklődők vettek részt. Az előadások a Rendőrség Igazgatási Központjában (RIK) hangzottak el.¹³⁰

Első nap

Az előadássorozatot szerény személyem nyitotta meg, majd elsőként dr. Gárdonyi Gergely r. alezredes, a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet bűnügyi igazgatóhelyettese tartott előadást a szemle során felmerülő jogi anomáliák, illetve a jogi szabályozások, normák okozta nehézségekről. Az igazgatóhelyettes előadásában külön kiemelte, nem feltétlenül szerencsés az a gyakorlat, amely szerint a helyszíni szemléket akkor is meg kell tartani, amikor a végrehajtástól semmiféle eredmény nem várható. Itt jegyzem meg előre, hogy a soron következő előadó teljesen egyetértett Gárdonyi r. alezredes ezen álláspontjával.

Másodikként dr. Kovács Gyula ny. r. alezredes *A szemle végrehajtása, az objektív és a szubjektív módszerek alkalmazási lehetőségei* című előadását hallhattuk. Kovács r. alezredes – néhány előzetes kérdés tisztázása után – a megadott témán belül részletesebben beszélt a helyszíni szemle végrehajtási módszerei közül az úgynevezett szituációmodellekről. Előadását diabemutató kísérte, amelynek anyaga azonban csak lazán kapcsolódott az előadás témájához (az előadó erre a kettősségre külön felhívta a figyelmet).¹³¹

¹²⁹ A szerző rendőr alezredes, a Budapesti Rendőr-főkapitányság (BRFK) Bűnügyi Technikai Osztály vezetője.

¹³⁰ 1139 Budapest, Teve utca 4–6.

¹³¹ Az előadás teljes anyaga az előadó honlapján olvasható: <http://www.kgyula.5mp.eu/> (a szerkesztő megjegyzése).

Az ebédszünetet követően dr. Kőrösi János r. alezredes (ORFK Bűnügyi Főigazgatóság Elemző-értékelő Főosztály) *Az eltűnések esetén alkalmazott helytelen gyakorlat, és lehetséges következményei* témájú előadásában konkrét esetekkel alátámasztva szemléltette az eljárások során esetlegesen felmerülő hibákat és azok kihatásait a nyomozások eredményességére. Az előadó javaslatokat tett a kérdéses negatívumok jövőbeni kiküszöbölésére, majd zárszó gyanánt szót ejtett a poligráfus vizsgálatok hasznosságáról és hatékonyságáról.

Az első nap záró előadását Stein Mária r. őrnagy asszony, a Bűnügyi Technikai Osztály Bűnügyi Kutya vezető Alosztály vezetője *A kábítószer keresés, a nyomkövetés, a szagazonosítási eljárás, a személykeresés során rejlő lehetőségek és a felmerülő végrehajtási problémák kiküszöbölése* címmel tartotta meg. Az előadó számos szakmai ajánlást tett közzé, illetve az előadás keretén belül ismertette a szolgálati kutyák alkalmazhatóságának további lehetőségeit, kihangsúlyozva a kereső kutyák közötti különbségeket. Az alosztályvezető asszony javaslatokkal élt a jövőt tekintve a helyszíni tevékenység hatékonyságának növelésére is.

Az előadók minden esetben kivetítőn illusztrálták az előadás anyagát.

Második nap

A következő napon, 2013. június 18-án elsőként Juhász Tamás r. őrnagy, a Bűnügyi Technikai Osztály osztályvezető-helyettese két témában tartott előadást. Az első *A helyszíni szemlén felkutatott tárgyi bizonyítási eszközök szakszerű rögzítésének jelentősége a nyomozások során*, a második pedig *A jegyzőkönyv, valamint a jegyzőkönyv helyett egyéb módon történő rögzítés* címet viselte. Juhász r. őrnagy előadása során kihangsúlyozta, hogy mire kell különös tekintettel lenni a helyszíni szemlén a nyomrögzítés során. Külön felhívta a figyelmet a bűnjelek kezelésének és csomagolásának fontosságára és dokumentálására. Tájékoztatta a hallgatóságot, hogy a szemléket milyen mértékben segíthetik a technikai eszközök, valamint kitért a lefoglalással kapcsolatos, július 1-től hatályos jogszabályváltozásokra.¹³²

¹³² A Be. lefoglalással és az egyes kényszerintézkedésekkel kapcsolatos, 2013. július 1-jétől hatályos változásai: Be. 151. § (2) bekezdése (A lefoglalás), Be.

Másodikként Szakács Attila r. alezredes a Bűnügyi Technikai Osztály igazságügyi fegyverszakértője, a *Lőfegyverekkel elkövetett bűncselekmények a fegyverszakértő szemszögéből* témában tartott előadást. A szakértő – egyebek mellett – kifejtette, hogy mi a különbség a töltény és a lőszer között, valamint ismertette a fegyverek fajtáit. Előadásában különös figyelmet szentelt a lőfegyverrel elkövetett bűncselekmények helyszíni szemléljén, a helyszínen elvégzendő feladatoknak. Az előadó e témában színes szakmai tájékoztató anyagot bocsátott a jelenlévők rendelkezésére, *Segédlet 1. A fegyveres bűncselekmények helyszíni feldolgozásához* címmel.¹³³

Végezetül dr. Molnárfi István r. alezredes, a Bűnügyi Felderítő Főosztály Vegyes Bűncselekmények Elleni Osztály alosztályvezetője a *Kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények helyszíni szemléje* című előadásában ismertette a kábítószeres fajtáit és jellemzőit, valamint konkrét esetekkel szemléltette, hogy a helyszíni szemlék végrehajtása során milyen problémák merültek, illetve merülhetnek fel. Az előadó a jelzett problémák megoldására is javaslatokat tett.

Zárszóként az előadássorozaton elhangzottak rövid összefoglalását követően, hangot adtam abbéli reményeimnek, hogy az előadók hasznos, a napi munkavégzéshez nélkülözhetetlen ismeretekkel segítették a konferencián megjelent munkatársakat.

158/A–158/D. § [VIII. Fejezet VIII. Cím – Számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok megőrzésére kötelezés és elektronikus hírközlő hálózat útján közzétett adatok ideiglenes hozzáférhetlenné tétele (a szerkesztő megjegyzése).

¹³³ A segédletet lapszámunkban olvashatják (a szerkesztő megjegyzése).

*Szakács Attila*¹³⁴

***Segédlet 1. a fegyveres bűncselekmények helyszíni fel-
dolgozásához***¹³⁵

**A FEGYVERES HELYSZÍNI SZEMLE CÉLJA, FŐBB
IRÁNYELVEI**

1. **Személyi biztonság** (fegyverről lévén szó, a balesetek elkerülése).
2. **A helyszín reprodukálhatósága** (videó, fénykép, leírás, nyomkutatás és nyomrögzítés).
3. **A rögzített nyomok, bűnjelek biztonsága** (a nyomok épségének megőrzése a későbbi vizsgálatok érdekében).

SZEMÉLYI BIZTONSÁG

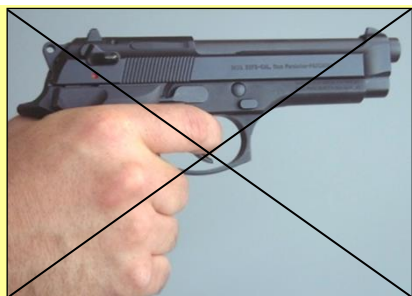
A helyszíni szemle során, a helyszínen talált fegyver véletlen elsülése okozhat balesetet. Ugyanakkor véletlenek nincsenek: **a fegyver csak és kizárólag az elsütő billentyű meghúzásakor sül el.**

A hátrahúzott kakasú, csőre töltött, gyári kialakítású, nem műszaki hibás fegyver a kezünkben akár a konyha kövére is eshet, akkor sem sül el, csak ha figyelmetlenségből valaki meghúzza az elsütő billentyűt.

A legfontosabb tehát a figyelem. Az elsütő billentyűt soha ne érintsük meg!

¹³⁴ A szerző rendőr alezredes, igazságügyi fegyverszakértő, a Budapesti Rendőr-főkapitányság (BRFK) Bűnügyi Technikai Osztály (BTO) munkatársa.

¹³⁵ A segédlet a BRFK BTO által szervezett, a *Helyszíni szemle* témájú, 2013. június 17-én és 18-án megrendezett konferencián lett bemutatva.

A helyszínen talált **pisztolyt csak üres, töltetlen állapotban** szabad mozgatni, fényképezni, csomagolni, szállítani.

Ha a fegyverrel korábban lövést adtak le, öntöltő pisztoly esetében jó eséllyel csőre van töltve, kakasa hátsó helyzetben van, magyarul **tüzelésre kész, veszélyes állapotban van! De **CSAK** ha meghúzzuk az elsütő billentyűt (lásd a korábbiakat)!**

Öntöltő pisztolyt kézbe véve első dolgunk

1. A markolat bal oldalán lévő kioldógomb megnyomásával **a tár kivétele.**

2. Ezt követően a szán hátrahúzása és előre engedése (a **töltetlenség ellenőrzése** a töltényürben).

3. Végezetül a **fesztelenítés** (a fegyver elműködtetésével, vagyis elsütéssel a kaskas nyugalmi helyzetbe hozása.

Az eseményeket természetesen dokumentáljuk: mit találtunk a tárban és a fegyver csővében. **A pisztoly immáron veszélytelen: csomagolható és szállítható.**

A HELYSZÍN FELDOLGOZÁSA, A RÖGZÍTETT NYOMOK BIZTONSÁGA

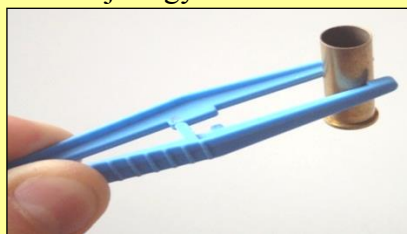
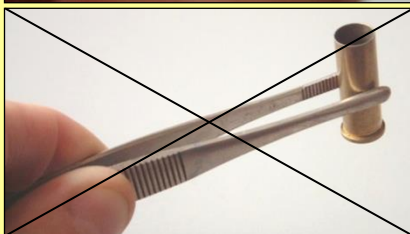
Minden, a helyszínen talált töltényhüvelyt, lövedéket, lövedék becsapódást, stb. **egyedileg számozzunk és méretezzünk**, illetve **csomagoljunk!** (Egyrészt legyenek azonosíthatóak, hátha nem egy fegyverből lőtték ki őket, másrészt ne karcolják egymást.)

A töltényhüvelyekről, fegyverekről **csak azt** a típust, kalibert, stb. **írjuk le, amit látunk**, olvasunk rajtuk, ne azt, amit tudni vélünk! (A tudásunk hiányos lehet, a szemünknek talán hihetünk.)

A töltényhüvelyeket, lövedékeket ne érintsük, fogjuk fém eszközökkel – a felületükön lévő, szakértők számára fontos mikroszkopikus méretű nyomokat tehetjük így tönkre!

A becsapódott lövedéket ne a furaton keresztül kaparjuk, vés-sük ki, hanem környezetével együtt bontsuk ki, próbáljuk meg kihámozni, vagy rögzítsük az egész tömböt a szakértő részére!

Ha nem egy egyszerű talált fegyverrel van dolgunk, hanem öngyilkosság vagy fegyverhasználat után helyszínelünk, **pontosan írjuk le, milyen helyzetben találtuk a fegyvert, milyen helyzetben van**

a biztosító, a kakas, hány töltény van a tárban, találtunk-e töltényt a töltényűrben (csőre volt-e töltve), stb.

Forgópisztolyoknál fontos a forgódob töltöttségi állapota. Írjuk le volt-e töltény, illetve töltényhüvely a dobban, melyik volt, vagy nem volt a cső tengelyében, készítsünk fotót is!

A fegyverekről készítsünk metrikus (méretarányos) képeket is!

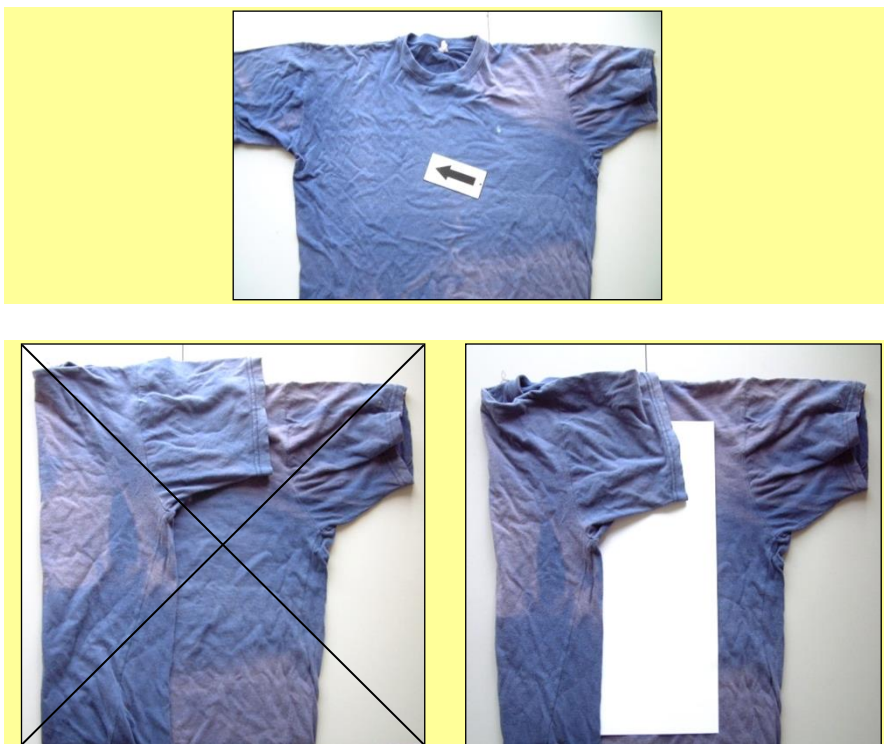

LÖVÉSSSEL ÉRINTETT RUHA CSOMAGOLÁSA

Lövéskor a fegyverből nem csak a lövedék, hanem löpormaradványok, egyéb anyagmaradványok is kirepülnek, amelyek adott esetben az érintett ruhadarabon lerakódnak. **Ezeket meg kell őriznünk**, mert a szakértőknek szükségük van rá!

A ruhadarabokat ne rázzuk és a csomagolás során kerüljük az anyagátvitelt, azaz a ruhadarab felületei ne érjenek egymáshoz, egyik részről ne pakoljunk át anyagmaradványokat a másik területre. Megoldás: szendvicsszerűen csomagoljunk, azaz az érintkező felületek közé helyezzünk csomagolópapírt, nylonzacskót, fénymásolópapírt, stb.

Véres ruhát lehetőség szerint légáteresztő (papír)zacskóba csomagoljuk, és minél előbb szárítsuk ki!

A lövéskor kirepülő anyagmaradványok nem csak a ruházatra, hanem a fegyvert tartó kézre is lerakódnak. Az úgynevezett **lövő kéz vizsgálat elvégzéséhez ezeket az anyagmaradványokat a kis dobozos tappancsokkal kell rögzíteni**, mindkét kézfejre illetve tenyérre egyet-egyet, összesen tehát négyet.

Gépkocsi lövési sérülésénél a bemeneti nyílás közvetlen, kb. tenyérynyi környezetéből szintén a tappancsokkal biztosítsunk anyagmintát – ne feledkezzünk meg a semleges felület (esetleg a túloldali karosszériaelem) referenciamintájáról sem.

Külön-külön egy-egy azonosítható (de nem szükségszerűen bűnjelcímkés) zacskóba kell csomagolni a fegyvert, a tárat, a fegyverben talált lőszeret (ezek mehetnek egy csomagba), a lőszerhüvelyeket, a lövedékeket, az egyéb lőszeret (ezeket természetesen nem egyenként, de külön csomagban), ruházati darabokat, anyagrögzítő tappancsokat.

Végül ezeket az egyes csomagokat lehet egyetlen közös, bűnjelcímkével, adatokkal stb. ellátott bűnjel zacskóba csomagolni. Értelmszerűen a méretek, mennyiségek befolyásolhatják a csomagok darabszámát.

HELYSZÍNI MI, MICSODA?

A helyszínen talált pisztolynál felmerül a kérdés: **éles lőfegyver vagy riasztópisztoly?** Egy kis segítség.

Lőfegyver

Riasztópisztoly

A lőfegyver csőve átjárható cső, fura-
tának huzagolása látszik a csőtorko-
latban.

A riasztópisztoly csőve nem átjárható,
benne torló elemek, fémtüskék vannak.
A csőtorkolat belül menetes, ide petár-
da fémtölcsérét lehet becsavarni.

A helyszínen talált töltényhüvelyeknél gyakori kérdés: **riasztópisz-
tollyal vagy lőfegyverrel lőttek-e?** A választ megkönnyítendő:

Lőszerhüvelyek

Szájrészüket, mint a pogácsaszaggatóé:
éles, határozott, a belsejük üres.

Riasztótöltény-hüvelyek

Szájrészüket sárga, zöld, stb. mű-
anyagdugó zárja le, vagy erősen cak-
kos szélű, nyitott. Ez utóbbi forgópisz-
tolyokhoz való. A helyszínen ritkán
találni ilyen, mivel a hüvely a forgó-
dobban marad.

A helyszínen talált lövedékeknél gyakori kérdés: úgynevezett **Flo-
bert fegyverrel vagy egyéb lőfegyverrel lőttek-e?** A választ meg-
könnyítendő:

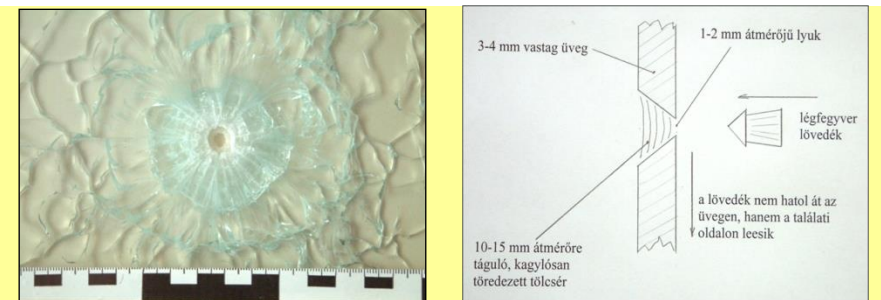
Lőszerlövedékek

Szinte mindig réz- vagy acélköpenyűk
van, alakjuk soha nem gömb, kivéve a
sörétes lőszereket.

Flobert lövedékek

Szinte mindig 4–12 mm átmérőjű
ólom vagy gumi gömblövedékek,
ritkán csúcsos kialakításúak.

Ablaklövésnél a legfontosabb kérdés: lőfegyverből vagy légfegyverből lőttek-e? Pusztán az ablak vizsgálata megkönnyíti a megoldást:

Lőfegyverből leadott lövés

Többnyire szabályos kör alakú lyuk, a szélein fehér, lisztszerű üvegmorzsalék, a lyuk körül pókhálószerű repedések (a fényképen rétegezett, 10 mm-es üveg látható, a lövedék nem hatolt át).

Légfegyverből leadott lövés

vastagabb üvegen a lövedék nem üt lyukat, vékonyabbon át is repülhet

Féregirtás (bűnügyi novella)

Azért továbbra is szépen eldöcögött a házasságuk, mígnem egy alkalommal a neje, egészen feldobódva, elújságolta, új lakók költöztek a szomszéd házba. Bizonyára jól kijönnek majd, mert egy szívélyes, idős asszony és az agglegény fia vették meg a felújításra váró épületet. A felesége még hozzátette, hogy az új szomszédasszony nem csak kedves, barátságos, de intelligens is, ebből adódóan, feltehetően, a fia is kellemes, tanult ember lehet. Az előző szomszédokkal is jó viszonyt tartottak fenn, ezért a neje úgy gondolta, egyik este, amikor ő is éppen odahaza van, meghívhatnák őket vacsorára. Így legalább mi sem unatkozánk – érvelt az asszony –, úgysí olyan csendes a ház, amióta a nagylány kollégiumba került. Ő eddig nem gondolta, hogy unalmasan töltik azt a két so-

111

ványka napot, amikor éppen otthon lehet, de nem akart az asszonnyal vitatkozni, legyen meg az öröme, ha a vacsoravendégek hozzák az új színt, meg a szórakozást az életükbe.

A vendégek – a neje elmondásának megfelelően – nem okoztak csalódást. Az idős asszony inkább hölgynek volt mondható, szolid, csendes, bölcs matróna, a fia meg egy jó külsejű, kedélyes ember benyomását keltette. Az ő személyes problémája is szóba került, mármint, hogy a heti öt napon át tartó távollét nem tesz igazán jót a házasságnak, de most első a pénz. A gyerek tanul, valószínűleg még jó pár évig, hiszen felsőfokú végzettséget is szeretne, hát minden fillérnek megvan a helye. Amíg a lányok fényképeit mutogatták, látta, hogy a vendég férfi gyakran néz a felesége felé, mintha csak össze akarná hasonlítani anyát a lányával. Hát szó, ami szó, szép lány az Eszti, de a felesége is még mindig nagyon csinos, pedig már közelebb van a negyvenhez, mint a harminchoz. Végtere is, mutatós marad egy nő, ha nem hízik el.

Amikor a vendégek elmentek, ők szép csöndben eltették magukat másnapra, csak pár semmitmondó szót ejtettek a vendégségről.

Eltelt néhány hét, amikor az asszony ismét azzal állt elő, hogy vacsoravendégeket hívhatnának, persze az új szomszédokra gondolt. Meg is indokolta, hogy az idős hölgy nagyon dicsérte a főztjét, hát hadd lelje benne ismét örömét. Szinte szabadkozva tette hozzá, hogy a jóízű ételhez nyilván nem csak a szakácsstehetségének van köze, nagyban hozzájárul ahhoz az is, hogy a levágott csirke az udvaron kapirgálva hízott olyan szép kövérré, a répa meg a gyökér is a saját kertjükből való, de még a cseresznye is az ő fáikon termett.

Legyen meg hát – gondolta ő –, annak a városból elszármazott idős asszonynak a kívánsága, egyen egy jót, meg a fia is, akire nem főz olyan szépasszony, mint az ő felesége. Hiába, no, egy szép asszonynak a keze alól, még az étel is más.

A vendégek társaságában megint csak jól érezték magukat, még ő is, egészen addig, mígnem a felesége egy tiszta borospohár miatt fel akart ugrani az asztaltól, de a vendég megelőzte, mondván, ne fáradjon, majd ő hoz. Egyenest odament a kredenc középső lenyíló-jához, és kivette a kívánt poharat. Hát honnan tudja ez az idegen ember, hogy hol tartják ők a boros szervízt?! – ötlött fel benne a gyanú, és ettől kezdve egészen más szemmel nézte a vendégét. Most

azt is észrevette, ami eddig fel se tűnt neki, hogy a felesége és a szomszéd férfi tekintete néha összetalálkozik, és – ha csak egy pillantás erejéig is –, de a nő és a férfi szemei elidőznek egymás arcán.

Feltámadt benne a féltékenység ördöge, amire húszévi házasságuk alatt, még egyszer sem volt példa. Na meg ok sem – már amennyire vissza tud emlékezni az együtt töltött, igazán szép évekre.

Míg a vonat a távoli munkahely felé dőcögött vele, folyton az járt a fejében, hogy ezek között lehet valami. A gyanúját még csak megerősítette, hogy a felesége új frizurát csináltatott, és beszínezte a haját vörösre. Mondta is neki, kicsit szemrehányóan, hogy tetszik, tetszik, de hát a nélkül is csinos volt. Meg aztán a pénzt is, nem azért keresi olyan áldozatos munkával, hosszú napokat távol töltve az otthonától, hogy a keresetet az asszony a fodrászra verje el.

A megcsalattatás gyanúja erősen befészkelte magát a lelkébe, megkeserítette a mindennapjait, már a munkájára is alig tudott odafigyelni. Pedig az igencsak ártalmas lehet a tetőfedő szakmában. A végső lökést elhatározásában az hozta meg, hogy az előszobájukban a kalaptartón egy idegen sapkát talált, amiről az asszony kicsit zavartan azt mondta, hogy a szomszéd segített behozni a kocsiból a zsák műtrágyát, ezért, mármint a cipekedésért cserébe, ő ott marasztotta egy kávéra.

Érezte, lépnie kell, de nem tudta, hogyan. Csak azt tudta, az asszonynak nem fogja nekiszegezni a kérdést, valljon színt, elszeregete-e tőle a szomszéd.

Örökké ezen járt az esze, csoda, hogy le nem pottyant az új száloda tetejéről, amin éppen dolgoztak. Szinte alvajáróként intézte az ügyeit is. Talán ennek volt betudható, hogy majdnem alálépett egy busznak, amikor a felesége megbízásából a gazdaboltba igyekezett. Féregirtót kellett vennie, mert a disznóólban valami furcsa, gusztusosan lárvák kezdtek elszaporodni. A disznó maga se egy tiszta állat, de azért mégis. A gazda feladata, hogy rendet tartson körülöttük, ügyeljen a saját jószágára. Csak arra figyelt fel, hogy az eladó hozzá beszél, mármint, hogy vigyázni kell a szerrel, állatra, de az emberre is ártalmas a színtelen, szagtalan a por, a férgekre azonban rendkívül bevált. Hát megvette a nagyobb kiszerelet. Sose lehet tudni.

A felesége otthon megint azzal fogadta, áthívná egy könnyű, de házas vacsorára a szomszédot. Egy jó zöldséglevésre, meg valami

rétésre gondolt. Csak a szomszéd urat, mert a mama gyengélkedik, de ha kisült a rétes, majd visz belőle neki is.

A vacsora szokatlanul csendben telt, valahogy nem volt kedve senkinek beszélgetni. Az asszony ki is ment közben, vagy a csendet nem állta, vagy tényleg a rétesért aggódott, de sokáig elmaradt a konyhában. Akkor ő, mint a vendégéhez figyelmes házigazda, megemlítette, megkínálná egy igazán különleges, nemes nedűvel, amiből egy pohárkával is gyógyszer az embernek. Elővette a sokat dicsért vörösbort, már alig volt az üveg alján vagy két deci. Szabadkozott, de ha már megígérte, akkor a vendégé az elsőbbség, ő már úgyis ivott belőle eleget, nemhiába ürült ki majdnem az üveg. A vendég elfogadta, miért is utasította volna vissza, amikor olyan szívesen kínálták. Meg aztán ápolni is kell a jó kapcsolatot ezzel az emberrel, mégis csak szomszédok, ide vannak egymás mellé rendelve.

Megitta egy hajtásra a felkínált bíborvörös, kicsit kesernyés italt, meg is dicsérte a gazdának, azután szedelőzködni kezdett. Mire az asszony visszajött a konyhából, már fel is állt, hogy visz inkább a rétesből, az anyját nem akarja sokáig egyedül hagyni, már nem fiatal, és nincs jól. Amikor a vendég, kezében a rétesrel, a kapuhoz ért, búcsúzkodás közben, láthatóan kicsit megszedült. Talán az a fránya vírus, ami az anyját is legyengítette.

A tetőfedő, aki egyben jó gazda is volt, hosszan nézett utána. Látta, amint a szomszéd ingó léptekkel bement a másik porta kapuján, s közben arra gondolt, hogy egy féreggel kevesebb. Végére is, a gazda feladata ügyelni arra, hogy a férgek ki ne kezdjék az ő jószágát...